

De Deo, contra Arianos novos, nuper in Polonia exortos

<https://hdl.handle.net/1874/406590>

Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell Huybert van Buchell (1513-1599)

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

This book is part of the Van Buchell Collection Huybert van Buchell (1513-1599)

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

Ms. Oct.

115

21
cc

21

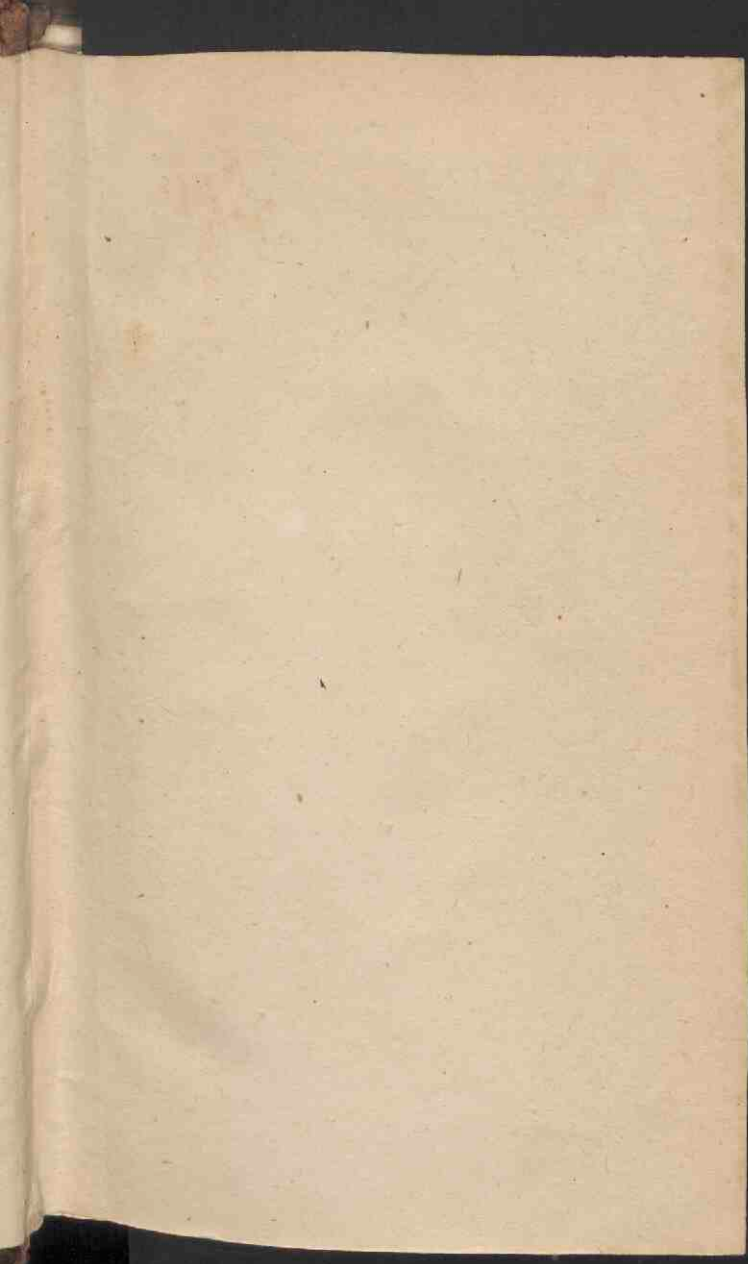
cc

E. oct.

115

sec
m

Ex dono Bursarii
E 8° 115
DE DEO,

CONTRA

ARIANOS NOVOS,
NUPER IN POLONIA
EXORTOS.

IOHANNES VVIGAN.
DVS D.

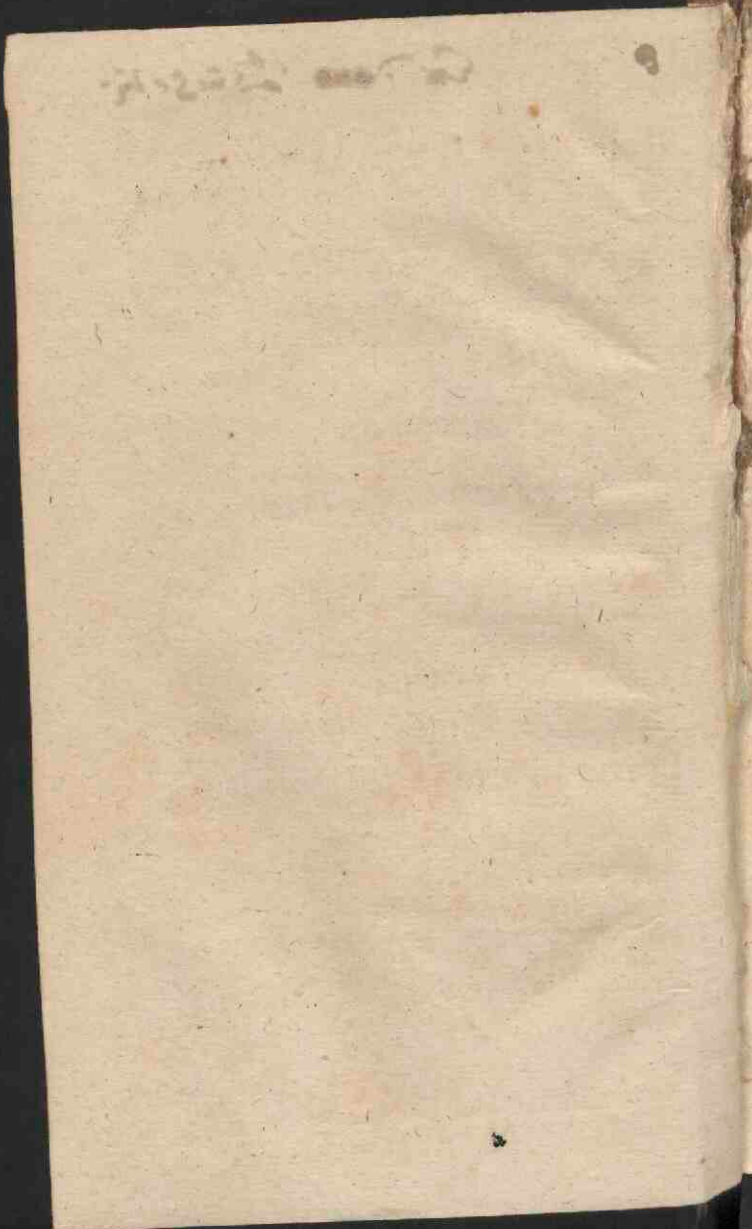
1. Iohan. 4.

Charissimi, nolite omni spiritui credere,
sed probate spiritus, an ex Deo sint, quoniam
multi Pseudoprophetae exierunt in mundum.

EXCVDEBAT PETRVS BRV
bachius, Anno M. D. LXVI.

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header, which is mostly illegible due to fading and bleed-through.

ILLVSTRISSIMIS PRIN-
CIPIBVS AC DOMINIS,

DOMINO IOHANNI VVILHELMO, ET
D. Iohanni Friderico tertio, fratribus germanis,
Ducibus Saxoniae, Landtgrauijs Thuringiae,
& Marchionibus Misniae, Dominis suis clementissimis:

G. & P. per CHRISTVM.

ON dubium est, Deum à nobis mortalibus hunc cultum uel potissimum requirere, ut perpetua memoria, repetitione & illustratione, uerbum coelitus patefactum celebremus. Sanctus enim uates Dauid, non sine gratui consilio, in exordio diuinarum Ordinarum, hanc uocem sonat: Beatus uir, qui Lege Domini delectatur, & in lege eius meditatur die ac nocte. Et Apostolus praecipit, ut uerbum Dei habitet apud nos abundanter. Non autem

A 2 uult,

Præfatio.

uult, hoc sacrosanctum κεφάλιον, in ar-
cam tantum domesticam includi atq;
asseruari, sed in lucem potius atque u-
sum publicum proferri, ut sit quasi fax
lucidissima, super candelabrum, imò
etiam in montem excelsum collocata,
quæ in opaca nocte, alijs uel tenebris ir-
ruentibus, gratum atq; utilem fulgo-
rem iter facientibus præbeat. Fateor
equidem, plurima esse scripta, nihilq;
dici posse, aut debere, quod non dictum
sit prius, in primis uerò æternas nos
Deo gratias debere profiteor, tum pro
sacris Biblijs reuocatis in lucem, & trans-
latis non modò in alias, sed etiam om-
nium maximè in Germanicam no-
stram linguam, qua quidem trāslatio-
ne nulla extat post Hebraicos fontes,
magis propria & illustrior: tum uerò
pro monumentis & commentarijs D.
Martini Lutheri, quibus sacros libros
exposuit, grauissimas cōtrouersias ex-
plicauit, atq; Antichristum Romanū
adeò euidenter commonstrauit, tamq;
ualidè

Praefatio.

ualidè prostravit, ut etiam ipsi pontifici/
cij ultrò fateantur, sese non habuisse ul/
lo seculo acriorè, & sibi perniciosiorè
hostem: Attamen ut abundet uerbum
Dei inter nos, censeo nos mandato di/
uino obstringi, ut non desinamus, do/
nec hic mundus durat, linguae huma/
nae loquuntur, atq; pennarū, atramenti
& papyri copia nobis ab ipso Deo sub/
ministrat, Verbum Domini repetere,
predicare, scribere, sculperè, pingere, o/
mnique ratione celebrare & propagare.
Deinde grauissima ratio nos cogit, ut
repetitiōes doctrinae coelestis nō inter/
mittamus, qā ille acer & indefessus Dei
atq; Ecclesiae ipsius hostis, non desinit
zizania in agrum Domini spargere at/
que triticum suis foedis tribulis oppri/
mere. Et si autem iste rabiosus & men/
dax spiritus, ueteres errores subinde
in scenam producit, tamen miranda
astutia & arte, nouos quasi cothurnos
eis induit, tantaq; specie exornat, ut
plurimos decipiat. Imò I E S V S

Prefatio.

CHRISTVS, omniscius Deus,
Caput & Rector Ecclesiæ ueræ per-
petuus, eiusmodi admonitionem de
nouissimis temporibus nobis propo-
suit: Surgent, inquit, pseudoprophetae
& Pseudochristi, & facient prodigia &
signa multa, ita ut periculum sit, ne in
errorem ducantur etiam electi. Tristis-
sima certè oratio, in qua significat
Christus, tantam fore subtilitatem, tan-
tamq; speciem falsorum dogmatum,
ut etiam rectè sentientes eis applausu-
ri sint, putantes, sese ipsam ueritatem
amplecti & tueri.

Viuius autem nos miseri mortu-
les hodie, in istis tristissimis mūdi tem-
poribus, ubi cælum, aer, terra, mare &
omnes creaturæ, quali in extremo ago-
ne constitutæ sunt, atq; mortem, hoc
est, interitum mundi haud procul ab-
esse, innumeris argumentis & prodi-
gijs testantur. Errores uerò tam multi-
plices passim inundant, tamq; latè se-
se diffundunt, ut uideantur omnia bre-

Præfatio.

ui, quemadmodum in diluuiō, uanitatibus & præstigijs succubitura. Quocunque te uertis, noua subindē sententiarum monstra parturiri, fama non obscura percipis. Nihil hoc loco de reliquis præstigijs dicam, ne proluxa cōmemoratiōe Vestras Celsitudines detineam. Saltē in præsentia Vestra Celsitudines expendere dignentur, q̄ horribile dogma, quidā in Polonia publicē impressis scriptis, defendendū suscipiāt, nempe filiū & spiritum sanctū, nō esse unicū & solū Deum cū Patre, sed Patrem duntaxat, esse unicū & solum trerū Deum. Filium esse quidē Deum de Deo genitū, sed nō esse solum illum et unicū Deum, quē quidē proprietas, soli Patri conueniat. Hæ præstigiæ quibusdā scripturæ dictis exornatæ, ad stipulatores nō paucos inueniunt, iustissimo Dei iudicio, ut erroribus illaqueentur, qui patefactæ ueritati acquiescere nolunt. Intelligunt quidē omnes p̄ij, Arium ex ipsa stygia palude reuerti in

Præfatio.

hanc lucem, ac doctrinam de Deo rabi
ose iterum conuellere. Verum ita se ge
runt isti Protei, ut faciem Arii uidean
tur abhorrere, re ipsa tamen ueluti in
cantatores, ueteri Ario novos colores
illinunt, atq; in theatrum producunt.
Debebat igitur uniuerſa Eccleſia Chri
ſti, preces, confessiones, confutatio
nes, operamque omnem coniungere,
ut iſtæ horrendæ blaſphemiæ, contra
Filium Dei & Spiritum ſanctum ebuc
cinatæ, retunderentur & conuincerent
tur. Nam Filius Dei & Spiritus ſan
ctus, ex ſolidâ Maieſtatis ſuæ, ab iſtis no
uis & crudelibus Gigantibus detur
bantur, atq; ex articulo fidei quaſi exau
torantur & delentur, tali pacto, ac ſi Fi
lius Dei & Spiritus ſanctus, non ſint
unus & uerus Deus cum Patre, de quo
dicitur, Non habebis Deos alienos. I
tem, Audi Iſrael, Dominus Deus tu
us, Deus unus eſt. Contendunt enim
iſti θεόμαχοι, ubicunq; unici Dei men
tio ſit, ibi ſolummodo Patrem intelli
gendum

gendum esse, quòd is sit unicus & solus Deus, non Filium, non Spiritum sanctum.

Quanta autem plurimorum in Ecclesia hodie docētium, ignauia sit, imò potius malicia, qui malunt omni genere conuiciorum rectè sentientes & mouentes deformare, q̃ solidè & neruosis erroribus iam passim pullulantes, imò dominantes, ex uerbo Dei refutare, infelicia hæc tempora satis superq̃ declarant. Neq̃ uerò satis est, ueluti prætoriana quadam autoritate, tantum uero aut altero uerbulo è sublimi sella detonare, hæc falsa sunt, hæc reſcimus, sed fundamenta rerum paulò plenius erant proponenda, ut non modò Ecclesia Dei robur articulorum fidei conspiceret, sed etiam Veritatis aduersarij, sese luce & mole quasi uerbi diuini obrui animaduerneret, oraq̃ blasphemata non auderent iterum aperire.

Ego igitur dolens miseram Ecclesiam Dei uicem, infirmissimus inter pue

Præfatio.

ros & lactentes Christi, meā uolui quā
lemcunq; confessiunculam, nouis A-
rianis, hostibus Christi & spiritus san-
cti, obijcere, ut si eos expugnare aut re-
tundere nō possem, saltem utcunq; te-
statum facerem, me ipsorum blasphemias non approbare, & monerem Ec-
clesiam Dei, ut pro gloria Dei confer-
uanda, armis uerbi diuini, & precibus,
in excubijs, imò in ipsa acie consistent.
Labefactata enim, imò penitus euer-
sa doctrina de Deo, quid lucis, quid fidei,
quid cōsolationis retinebimus? Spero
tamen et hanc meam operam, nequaquā
futurā esse inanem. Et si, n. ego sum im-
becille Christi organon, tamē scio, me
& ueritati diuinæ patrocinari, & uerbū
Dei, quod istis monstribus Arianis oppo-
no, sua uirtute ac robore esse ualidissi-
mum atq; efficacissimū. Non potest il-
le immanis Gigas, Deū Israël blasphemans,
paruos lapillos ex funda Dauidi-
duli, imbellis illius pastorculi, in fron-
tem illisos sustinere, sed corruit uasto
suo

suo corpore, ac proprio gladio iugula-
 tur. Ad eundem modum cōfido, istos
 coeli ac diuinæ Maiestatis oppugnato-
 res, uerbi diuini fundamenta, quæ reci-
 to, atq; in ipsorum frontes impingo,
 quæq; lapillis Dauidis multò sunt for-
 tiora, multò minus toleraturos esse.
 Non enim aberrat uerbum Dei, neq;
 ipsis ulla græa frons erit saluti. Pugnant
 nobiscum contra istos blasphemos la-
 trones, ipse filius Dei & Spiritus san-
 ctus, atq; suum honorem uindicabūt,
 sine ulla dubitatione. Video quidē no-
 bis duo obsistere, quæ nullo modo ex-
 tenuanda sunt: Primum iram Dei, ob
 peccata hominū frena blasphemis spi-
 ritibus laxantis; & deindē mundi ex-
 tremam cladem & ruinam. Sed est ta-
 mē certissimum, nostros qualescunq;
 labores, in Domino susceptos, non fu-
 turos esse irritos. Sentient, inquam, isti
 quantum uis temerarij & impudentes
 Christi & Spiritus sancti hostes, Virtu-
 tem Verbi diuini eos confundentis in

Præfatio.

intimis uisceribus, & pñ in agnita ueritate confirmabuntur, atq; ad confessionem exuscitabuntur. Deinde suo tempore, Filius Dei istis nouis ueteris Arj monstris, uiscera ex impuris uentribus excutiet. Istud iudicium iusti uidebunt & lætabuntur.

Hac ego fide, cum Ecclesia, cuius membrum sum, hanc breuem confutationem ex uerbo Dei depromptam, edo, ac reliquos doctiores & facundiores oro atq; obtestor, ut ipsi ornatius & fusius hanc controuersiam, pro conseruatione gloriæ Dei, explicent.

Volui aut in initio repetere doctrinam luculentissimam, maximeq; necessariam DE DEO, breuiter, succinctè & perspicuè, multis disputationibus perplexis amputatis atq; omisissis, eam maxime ob causam, ut tam hostes ipsi, qm amici palàm cernerèt, quale genus doctrine de Deo, Ecclesia Christi profiteatur, atq; ut aduersarij oēs clarè indicarent, quam partē ipsi, & ex quibus fundamentis

Praefatio.

damentis improbēt. Non est, n. doctrina Ecclesiae Dei, intricata uel occulta. Hereticis aut hoc proprium est, unam aliquā partē uellicare obscuris uerbis, & falsam sententiā tam perplexē, tam intricatē, tam horridē proferre, ut mōstrum ipsum, ex monstrositate orationis, non possis rectē cognoscere, cuius quidem uertiginis, etiā Ariani isti Polonici, exemplum publicum exhibēt.

Deinde subieci Analysin argumentorum, quibus suū illud blasphemum dogma, conantur inuoluere atq; fulcire, ut ipsimet Ariani uiderent, nos candidē & planē ipsorum errores diluere, & ut Ecclesia Dei facilius istas fraudulentas machinationes, quibus ipse uerus ac uiuens Deus impetitur, agnosceret, abhorreret, detestaretur. Nam ipse ordo rerum, ab ipsa natura nobis monstratus, hoc postulat, ut prius nostra proferamus atq; confirmemus, ac posteriori loco aduersariorum insultus & conatus infringamus et retūdamus.

Prefatio.

Tertio subieci breue compendium de uoluntate Dei patefacta, tum seuera, tum propicia: Non enim satis est, nos essentiam Dei cognoscere, sed uoluntas quoque eius audienda & discenda est.

Oro autem filium Dei & ipsum spiritum sanctum, pro quibus hoc breue scriptum in medium affertur, ut uerbo suo uim & efficaciam tribuant, ut aliqui, qui à ueritate diuinitus patefacta, exorbitarunt, in uiam reuertantur, reliqui uero pertinaces, confundantur, ne suis impuris linguis blasphemare pergant.

VOBIS autem Illustrissimi Principes, & Domini, hoc scriptum publice nuncupo & dedico, hasce potissimum ob causas. Primum, ut meam erga Vestras Celsitudines reuerentiam declarem, cum sim adhuc ciuis Vestrae regionis. Habeo enim adhuc meam domunculam Ienæ.

Deinde, quia hanc ipsam doctrinam, sicuti nunc eam edo, Ienæ in Academia studiosis, in frequenti auditorio, Deo

Praefatio.

Deo benedicēte, proposui, Redeat igitur ad Vestras Celsitudines hæc doctrina, sicut in uestra terra à me est tradita.

Tertiò, quia spero, Vos syncerā confessionem doctrinæ, diuinitus patefactæ per salutare & eximium organon D. Martinū Lutherum, piæ memorię, summa fide & cōstantia cōseruatuos esse, ac daturus operā ratione officij uestri, Deo aspirante, ut in uestra Academia, inuiolara Dei & Lutheri doctrina tradat, omnesq; errores, in uicinis & remotis locis exoriētes, clarè, perspicuè, grauitè, solidè, ex uerbo Dei, nō ambigūè aut perplexè refutent. Nam Deus hoc mādātū pręscripsit, ut non tantū suū uerbū dextrè, ordine & luculenter proponatur, sed etiā, ut contradicentes conuincant, & os ipsis obstruatur. Cum hoc pręcepto diuino cōsentit Illustrissimī principis, & æterna laude dignissimī, IOHANNIS FRIDERICI primi, uestri parentis, Martyris Christi nobilissimī, mens atq; pręclara constitutio,

Prefatio.

constitutio, q̄ propter hunc scopū ac finē potissimū & principalissimē, Academiā Ienensem maximis impensis aperuit & erexit, ut sacrosancta Theologia, in hac schola oīm maximē floret, tali quidē pacto, ut sincera & incorrupta doctrina, à Deo & Luthero exposita (nam Lutherus ipsam Dei doctrinā docuit) proponeretur, & errores iam in propinquis locis & remotis exorti, & deinceps exoritura, ipso uerbo Dei, liberē, dilucidē, grauiter refutarentur. Videbat, n. Heros ille sanctissimus & spū Dei fortissimus, quomodo iam nō modò inclinaret, sed cōcideret prorsus uniuersa uera religio, tātis miraculis Dei, tātisq; sudoribus & doloribus hoīm constituta: & magis hac ruina cōmouebat, q̄ multi alij filij huius seculi, qui errores uix flocci faciūt, & ad latus nauis felicius, sine pauore conscientie, sese conuertunt. Laudabiliter etiam Vestræ Celsitudines fecerunt, q̄ hanc p̄ssimi patris intentionē, ipsi exordio statutorum

Prefatio.

statutorum inseruerint, ut perpetuò in hac Academia, mens ac finis primi Fū datoris huius Academiæ, sonaret.

Edidistis statim in ipsis exordijs nouæ Academiæ, sub uestrarum Cellitudinum nominibus, ueram, necessariam, utilem, præclaram confutationem errorum & præstigiarum, quibus in aliquot locis turbata & deformata est Ecclesia Dei. Ea confessio, pro ueritate coelesti, contra zizania inimici hominis suscepta & publicata, ipsi Deo erat honorifica, Ecclesiæ Dei salutaris, & uestræ quoq; Cellitudini gloriosa. Omnes enim p̃i in Christiano orbe, oculos in uestras Cellitudines coniecerant, quòd sub uestra umbra, & in hac uestra Sarepta, p̃ijs & synceris professoribus sacrosanctæ Theologiæ locus futurus, puraq; doctrina, si uspiam alibi, certè hac in schola scaturitura, indeque in alias regiones emanatura esset. Sed postquàm malis consultoribus, res eò deducta fuit, ut nōnulli homines ipsos errores,

Prefatio.

errores, tanto pondere uerbi diuini re/
futatos, cum ueritate astute conciliare
studerent, & sese ad eos, qui præstigias
(in Vestra confutatione, iustissimo ze
lo, ex ore ipsius altissimi & eterni Dei,
solidissimè et neruosisimè damnatas)
superbè & pertinaciter fouēt & retinēt
in hodiernum usq; diem, familiariter
coniungerent; & confutationes illæ
non recusæ sunt sapius, ad honorem
Dei, ac piorum doctrinam atq; salutē,
& Ecclesia, quæ non curuauit genu an
te Baal, in magno & graui luctu fuit, ut
nihil aliud dicam. Quid uerò damni
amplius sit consecutum, non dubito
Vestras Celsitudines in timore Domi
ni, & sapienter, & cum dolore expēde
re. Vox enim Dei est, Glorificātes me
glorificabo, & negligentes me, negli
gam. Si quis uelit autoritate, felicitate,
fortunis crescere, eum certè necesse est
fauentem habere Deum. Nam ex be
nedictione Dei omnia pendent. Inui
to aut irato Deo, nihil erit fortunatū,
nihil

Prefatio.

nihil beatum . Istis autem benedicit
Deus, qui sibi confessione ueritatis, &
corruptelarum libera atq; ingenua re-
futatione atque detestatione, seruiunt.
Namq; de hoc zelo remittere, & uani-
tatibus cedere, est ipsum Dei hono-
rem, in graui discrimine relinquere,
magisque errorum autoribus, quàm
fonti ueritatis operam dare. Et si au-
tem Veritatis professio, atque pesti-
lentissimorum errorum condemna-
tio, aliquid laboris & aduersitatis in
mundo adfert: Nam mundus in ma-
ligno positus est, neque cessat ipse
princeps mundi, eiusmodi Confes-
sores affligere: tamen se tandem di-
uina benedictio potenter & glorio-
se exerit, ac generationi rectorum be-
nedicitur, si ipsi quoque recti ac iusti
permanerint.

Ego quidem Principes Illustrissimi,
quod citra iactantiam in timore Do-
mini asseuerare possum, in Vestra scho-
la & Ecclesia, nihil aliud sonui, quàm
quod

Prefatio.

quod ex monumentis Prophetarum
& Apostolorum, & Lutheri scriptis,
didici, & illos ipsos errores, quos Ve/
stræ Celsitudines in confutatione illa
illustri, Vestrisque Celsitudinibus di/
gnissima, indicarunt, arguerunt, & ex
solidissimo atque lucidissimo Verbo
Dei conuicerunt, atq; ex uniuersa Chri/
sti Ecclesia explodendos & extermi/
nandos esse censuerunt, semper qua
potui fide & diligentia, impugnaui, &
impugnabo, regente me Deo, quoad
uixero, nec propter qualemcunq; cru/
cem, me ab hoc proposito abduci pa/
tiar, neque iniqua iniquorum homi/
num iudicia, obtrectiones, sannas,
morabor. Eaque in parte etiam ad Ve/
stræ Cels. Confutationem errorum,
me libenter & publicè refero atque ad/
iungo, sicut spero Vestras Celsitudi/
nes ex meis libellis in lucem datis, ali/
quo modo id hætenus perspexisse.
Quale porro corpus doctrinæ, ex Ve/
teris & Nouo Testamēto, à me & meo
Iudi/

Præfatio.

Iudice sit collectum, atque confessio-
nis gratia, de singulis articulis doctri-
næ cœlestis editum, fortè uobis est ui-
sum. Licet autem saginatus quidam
porcus, obscuro murmure ad illud cor-
pus doctrinæ omnipotentis Dei grun-
niat, tamen res ipsas non mordet, ac
tantùm circa ipsum titulum habet ro-
strum, quem tamen neque grunnitu
ullo abolere, neque saliuâ ulla eluere,
neq; dente ullo eradere poterit. Benedi-
ctus sit Deus in æternum, qui istos Mo-
mos, in ipsa astutia & impetu calumni-
andi ac maledicendi, confundit.

Peto igitur, qua possum reuerentia
& humilitate, ut Vestræ Celsitudines
hoc scriptum de DEO, clementer à
me humili seruo Christi crucifixi, acci-
pere, ac rectè sentientium & confiten-
tium Theologorum, curam ac patro-
cinium suscipere dignentur. Utinam
Dominus Deus in uestra Academiâ
laudetur, & errores, contra quos Lu-
therus & alij p̃j acerrimè & dexterri-
mè

Prefatio.

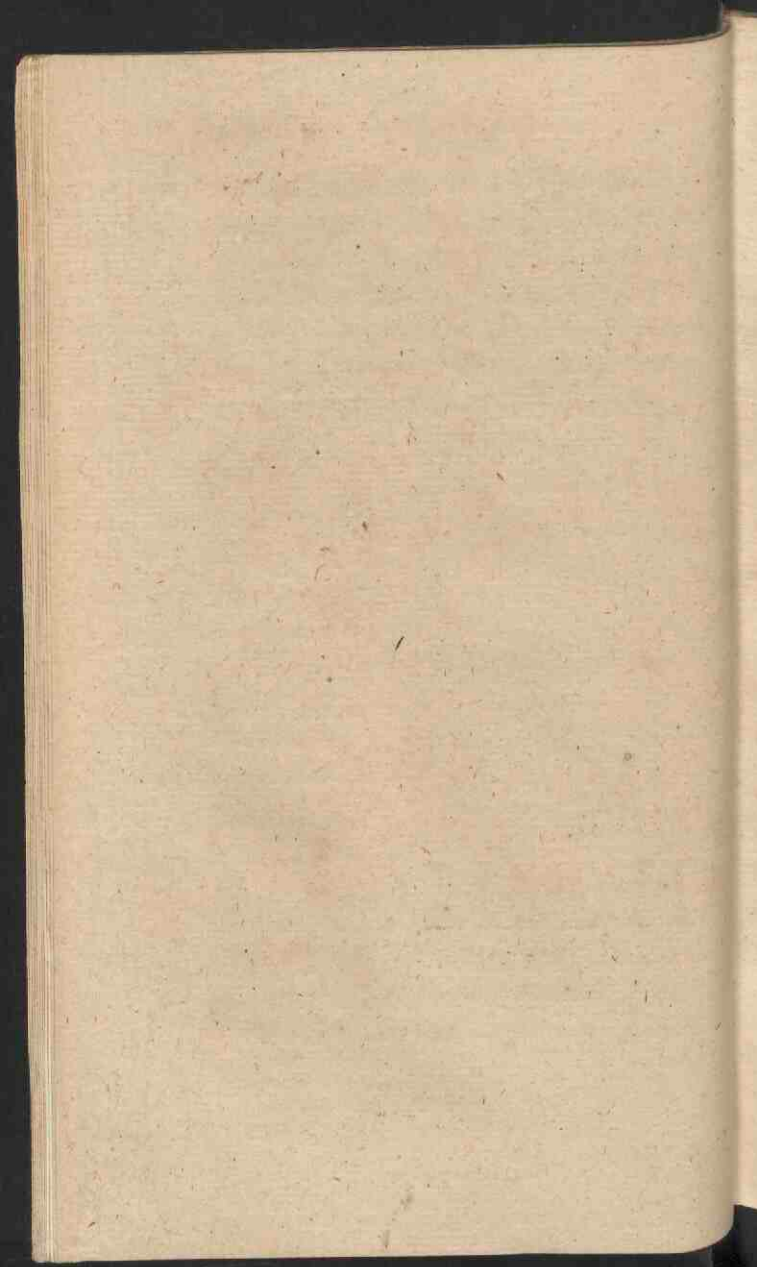
mē pugnarunt, recta & intrepida uo-
ce, indicentur & redarguantur. Hoc si
factum fuerit, arca Domini ibi habita-
bit, & amplissimā benedictionem affe-
ret. Hæc ego ex toto pectore precor &
opto, Bene in Domino ualeant,
uiuunt, & floreat Vestræ
Celsitudines.

V. C.

A.

Iohan. Vuigandus D.

7
i
a
e
4

DE DEO METHODI

CA EXPLICATIO.

LIBER PRIMVS.

RIVSQUAM ea, quæ
ad explicationem grauissi-
mi articuli de Deo perti-
nent, prosequamur, in gene-
re commonefaciendi sunt
discentes, de duabus rebus.
Primum, quibus de causis
necesse sit, omnes homines

ueram Dei cognitionem discere, eamq; firma fide
retinere. Deinde, unde sit ea noticia haurienda, ne
à ueritate aberremus, uagemur animis, aut in bla-
sphemias contra Deum, cæci & furenter ruamus.

¶ Quòd necesse sit, omnes homines uerã
de Deo noticiam discere ac tenere, hæ ra-
tiones docent.

I. Præceptum diuinum, & quidem omnium pri-
mum in Decalogo positum, quod est tale: Non habe-
bis deos alienos. Non enim temerè in hunc summum

B locum

cum istud præceptum collocatum est. Voluit procul dubio Deus, omnes mortales omnibus ætatibus docere, sese esse conditorem hominum & omnium aliarum creaturarum, ac præcipue hoc uicissim à rationali creatura requirere, ut se rectè cognoscant & celebrent, Esse quoque ueram sui noticiam, fontem & caput omnis pietatis. Hinc porro liquet, nullum esse peccatum in mûdo grauius aut atrocius, quàm nulla affici cura cognoscendi suum creatore, aliâque numina pro arbitrio suo errabundo comminisci, quæ non sunt Deus. Nam inter idolatriam, & ueræ Dei cognitionem nihil est mediæ. Omnis homo ignorans uerum Deum, est idolatra, etiam ipsissimus Epicurus, licet ab omni numine siue uero siue falso uelit esse alienus. Colit enim magnum illum Deum, qui dicitur Venter, eique studiosè sacrificat.

2. Creatio hominis ad imaginem Dei. Imago autem archetypum representare debet. Ac si persistissent homines in illa sua primæua integritate, iusticia & sanctitate, nihil fuisset prius, nihil dulcius generi humano, quàm iuxta illustrem noticiam, quam suis pectoribus insitam habebant, uerum istum Deum, ore atque omnibus actionibus in uniuersa uita, prædicare & glorificare. Etsi autem horribili clade affecti sunt homines, per Diabolum, tamen ius ipsum Dei, hoc est, præceptum, quo exigit ueram sui cognitionem, & cultum ei
respon

De noticia Dei.

3

respondentem, non tollitur. Nam defectuum & uiciorum nostrorum, non est ipse Deus autor, uerum Diabolus & homines, ut sacra Scriptura docet.

3. Redemptio generis humani, ac regeneratio per Baptismum, donatio spiritus sancti, renouatio nostra spiritualis. Templum enim Dei effici-mur, non ut ueluti bruta omnis rationis, quo ad res diuinas, expertia, uitam agamus, sed ut paulatim imago Dei in nobis restituatur, Deumque uerum cognoscamus, & iuxta uerbum reuelatum colamus.

4. Inuocatio Dei & gratiarum actio. Vniuersa enim uita hominis tam est infirma, egena, miserrima, omnibusque casibus exposita, ut sine benigno & perpetuo Dei auxilio, sustentatione, gubernatione, consistere nequeat. Omnibus igitur mortalibus, omnium maxime necessaria est cognitio Dei. Nam absque ea, uera & ardens inuocatio fieri non potest. Quid uero miscrius est tali homine, qui Deum suum, in uarijs huius uitae miserijs, inuocare non potest? Huc pertinet gratiarum actio, quae est agnitio & celebratio beneficiorum Dei, quae quidem, absque Dei noticia, praestari minime potest.

5. Patefactio Dei in uerbo certo diuinitus tradito, & illustribus testimonijs. Conseruatio & pro-

pagatio uerbi diuini, omnibus etatibus. Vult igitur Deus se agnosci.

6. Omnium gentium religiones, iudicia politica, & ciuiles pœnæ aduersus æbriōs, testantur, ne necessariam esse hominibus Dei noticiam, licet Ethnici destituti Verbo Dei, in horrendis tenebris obrauerint, ac Deum uerum blasphemauerint.

7. Pœnæ diuinæ Epicureorum & Idololatrarū. Nulla enim peccata in mundo DEVS seuerius puniuit, quàm ignorationem ueri Dei, ac fictorum numinum cultum.

8. Homines sine Dei noticia uiuentes, nō tantum bestijs deteriores sunt, sed etiam sunt organa, mancipia, cloacæ Diaboli, uasa iræ Dei & æterna damnationis, quamdiu quidem tales manent.

Hæ rationes citra omnem controuersiam grauiissimæ, omnium mortalium mentes excitare debent, ut statuunt, sibi imprimis ueram Dei noticiam necessariā, summāq; cura ac studio expetendā esse.

¶ Vnde uera Dei noticia sit petenda.

Operæ precium omnino est, hæc quasi facē nobis accendi, ut ex horrendis tenebris, quibus immersi sumus omnes propter peccatum, eluctemur, utque certi de tantis fidei rebus simus, nos non errare.

Non potest autem uera ac firma Dei noticia, ex speculationibus mentis humanæ, quantumuis altis, percipi.

percipi. causa est, quia extincta illa præclara luce, qua erant primi homines à Deo in prima illa creatione ornati, & quam erant propagaturi in omnes posteros suos, Diabolus horrendas tenebras in totum genus humanum effudit, ut tristissimis illis caliginibus oppressum, iam sponte sua uerum Deum cognoscere nequeat, iuxta dictum 1. Cor. 2. Anima-
lis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei.

Deinde liquet & illud, quod ex monumentis Ethnicorum, ea noticia Dei uera & propria percipi non possit. Quantos enim errores imò furores et blasphemias contra Deum, præstantissimi quique uiri ex summa sua sapientia, qua excelluerunt, protulerint, ipsorum libri satis superque declarant.

Ex uerbo igitur diuino duntaxat, comprehenso in monumētis Prophetarum & Apostolorum, uera solidaque Dei noticia baurienda est. In uerbo autem diuino, non tantum nudæ sententiæ de Deo proponuntur, uerum etiam illustrissimæ patefactiones recitantur, quæ docent, quis & qualis sit Deus. Sunt autem illæ patefactiones duplices: aliæ enim de ipsa substantia diuina testimonium dicunt, ut apparitio Trinitatis in baptismo Christi, uisibilis effusio spiritus sancti in Pentecoste, Missio filij Dei in carnem. Aliæ eius opera, ex quibus cognosci uult, declarant, ut sunt miracula, conseruatio Noë in dilu-
uio, Traductio populi Israelitici per mare rubrum

Et Iordanem siccis pedibus, resuscitatio mortuorū.
 Ex uerbo igitur Dei perspicuo, et reuelationibus
 hisce diuinis ac testimonijs amplissimis, uera Dei do-
 ctrina percipienda est, id quod et Paulus docet 1.
 Corint. 1. Cum mundus Deum sapientem non nosset
 per sapientiam, placuit Deo, per stultam prædica-
 tionem saluos facere credentes. Et Psal. 118. Lucerna
 na pedibus meis uerbum tuum.

¶ Obiectio.

Deum nemo uidit unq̃ Iob. 1. Ergo nemo potest
 ueram Dei noticiam consequi. R. Additur, Unigeni-
 tus filius, qui est in sinu Patris, ipse nobis enarra-
 uit. Etsi autem in hac corrupta et mortali uita,
 tam imbecillis est nostra natura, ut Maiestatem
 essentiae diuinæ, qualis ea est dignitate et gloria, nō
 possimus ante glorificationem nostram coram in-
 tueri, tamē ita se Deus patefecit suo uerbo, ut certō
 sciamus, quis et qualis sit Deus, atq; insuper inuolu-
 cris quibusdā nobis perceptibilibus, apparuit. Mo-
 ses uidit posteriora Dei, Abraham cōspexit tres ui-
 ros, Filius Dei indutus carne humana, conspectus
 est ab Apostolis, cæterisq; qui tum in Iudæa uixe-
 runt: Spiritus sanctus uisus est in specie columbæ et
 ignis. Hisce reuelationibus adiunctis perspicuo uer-
 bo, contenti sumus, neq; ulterius euehamur, quā
 fert nostra imbecillitas, sat habemus, si illa probē di-
 scamus, quæ de sua essentia et uoluntate Deus in-
 expressa

expresso uerbo nos uoluit scire. Philippum Apostolum ab altis speculationibus, filius Dei ad semetipsum retrahit, Qui uidet me, inquit, uidet Patrem Iohan. 14. Et in Veteri Testamento, Deus se cognosci uolebat, ex suis ipsius operibus, Ego inquit sum Dominus Deus tuus, qui te eduxi ex Aegypto.

Porro istarum rerum consideratio, nos monet, ut sobrie de tantis mysterijs loquamur. Nam qui scrutatur Maiestatem, opprimetur à gloria, ut scriptum est Prouer. 25. Præterea, quæ ratione nostra metiri non possumus in hoc articulo, fide nos apprehendere oportere sciamus, ut Deo dicenti ueritatem tribuamus.

¶ Series præcipuarum partium in articulo de Deo.

1. An sit Deus.
2. De appellationibus Dei.
3. Quid sit Deus.
4. Quod Deus sit unus essentia.
5. Quod tres sint personæ unius & eiusdem essentia.
6. De Patre.
7. De Filio.
8. De Spiritu sancto.
9. De actionibus Dei.
10. De compositis quibusdam.

Quòd sit Deus. DE PRIMO.

¶ Quòd sit aliquis Deus.

CAuse, cur mentes humanæ interdū dubitent, an sit Deus, omnia uidens, sustentans atq; gubernans, sunt istæ.

1. Spoliatio imaginis Dei in homine, & horribilis deprauatio, obscuratio & malitia mentis humanæ, in qua debuissent noticiæ de Deo illustres, naturaliter flagrare.
2. Quòd Deum non cernimus omnes corporalibus oculis in mundo, perinde ut personam regis aut Principis aut iudicis alicuius coram intuemur.
3. Euentus mirabiles, quorum causas sæpe ignoramus, & quos putamus longè alios esse debere, si Deus existeret, omnia cernens & curans, ut sunt, Fælicitas impiorum, & ex aduerso bonorum res infælices, quæ quidem sæpe sunt & grauissimæ & diuturnæ: itē lōganimitas Dei, qui atrocissimis peccatis pollutos, non extemplo pœnis seueris afficit.
4. Mortis imperium & tyrannis, grassans pariter tum in bonos tum in malos, cuius quidē rei causam ignorant mentes humanæ, luce uerbi diuini destitutæ.
5. Deniq; Diaboli uis ac potentia, qui hominibus uarias præstigias offundit, imò etiam obcæcat & indurat eos tanta ui, ut non modò ambigant, an sit Deus,

Deus, sed etiam penitus eius obliuiscantur, & furiose omnis generis scelera patrent.

Confirmandæ igitur sunt mentes humanæ, firmis ac solidis rationibus & testimonijs, ut excussa omni materia dubitationis, certò statuant, esse Deum omnia creatorem & moderantem, eumq; uera fide inuocandum & celebrandum esse.

¶ Rationes, ex quibus homines, præstantia & sagacitate mentis suæ, etiam absq; uerbo diuino, aliquo modo decernunt esse Deū.

Omnia Dei opera in tota hac mundi machina, euidentissimè demonstrant & conuincunt, esse Deum aliquem sapientissimum & potentissimum, architectum & conseruatorem perpetuum rerum omnium. Aliàs enim non possent ista omnia, quæ sunt in mūdo, casu existere, aut perdurare. Sed ista nō nihil euoluenda sunt. Quòd igitur sit Deus, gentes etiam saniores senserunt, & fuerunt ipsis in conspectu hæ rationes.

1. Ipsa hominis admiranda & pulcherrima fabricatio, innumeris testimonijs Dei ornata, ut non immeritò homo sit appellatus *μικρόκοσμος*. Lucet enim in homine discrimen honestorum & turpium, quod est regula omnium actionum necessariarum in uita humana, & nihil est tam minutum in homine, quin de Deo luculentissimum testimonium dicat, ac detestandus est ille stupor hominum,

quòd tot ac tantarum rerum præstantiam non expendant. Sed uberior explicatio ex Phÿsicis petenda est, ubi singula membra hominis exactius considerantur. Differimus enim hac in parte tantum de Ethnica Dei cognitione.

2. Conscientiæ sensus. Nam in tetrìs facinoribus, ut in parricidio, incæstu, & similibus atrocibus peccatis conscientia in omnium hominum animis, arcana quadam vi sentit, Deum esse inspectorem & ultorem scelerum, etiam si immunes sint facinorosi à pœnis Magistratuum.

3. Pulchritudo, ordo, effectus, propagatio, conseruatio, & duratio rerum omnium in mundo. Refert Cicero libro secundo, de natura Deorum ex Aristotele pulcherrimum locum, quem non pigebit ascribere. Præclare Aristoteles, si essent, inquit, qui sub terra semper habitauissent, bonis & illustribus domicilijs, quæ essent ornata signis & picturis, instructaq; rebus his omnibus, quibus abundant hi, qui beati putantur, nec tamen exissent unquàm supra terram, accepissent autem fama & auditione, esse quoddam numen & uim Deorum, Deinde aliquo tempore patefactis terræ faucibus, ex illis abditis sedibus euadere in hæc loca, quæ nos incolimus, atque exire potuissent, cum repente terram & maria cælumque uidissent, nubium magnitudinem, uentorumque uim cognouissent,

sent, aspexissentq; solē, eiusq; tum magnitudinem, pulchritudinemq; tum etiam efficientiam cognouissent, quòd is diem efficeret, toto cælo luce diffusa, Cum autem terras nox occupasset, tum cælum totum cernerent astris distinctum & ornatum, Lunæq; luminum uarietatem, tum crescentis tum senescentis, eorumq; omnium ortus & occasus, atque in omni eternitate ratos immutabilesq; cursus, quæ cum uiderent, profectò & esse Deos, & hæc tanta opera Deorum esse arbitrarentur.

4. Distinctio & conseruatio specierum, quæ se se in mundo multiplicant & propagant quotannis.

5. Societates, regna & imperia hominum, quæ non temerè coeunt, confirmantur, sustentantur, mutantur.

6. Pænæ sceleratorum admirandæ & graues, etiam cessante à suo officio Magistratu ciuili. Nam hæc regula uniuersaliter uera est, Atrociora delicta comitantur atroces pænæ diuinitus, id quod non fieret, si non esset Deus executor suæ iusticiæ.

7. Præmia rectè factorum. Nam etiam disciplina inter ethnicos, habet sua quædam præmia politica & mundana.

8. Ordo causarum, qui in rerum natura, non procedit in infinitum. Sed necesse est tandem ad tale aliquod numen deuenire, quod gubernat omnia, inq; eo consistere.

9. Prodigia & signa, quæ res maximas portendunt, ut sunt Eclipses, Cometæ, Châsmata, Traiecti ones, terræmotus & hiatus, quibus totæ ciuitates absorbentur, insulæ subsidunt & obruuntur undis, locustarum agmina, partus monstrosi, & similia.

Hæ rationes animos, non prorsus monstrosos atque à Diabolo induratos, conuincunt, ut statuere cogantur, esse Deum. Sed & hoc sciendum est, tantam esse peruersitatem hominis, tantasq; in eo regnare tenebras, ut uel non cogitentur ista argumenta, uel subinde mentes quasi undæ uentis agitate fluctuent, hæsitantes, an sit reuera Deus, & att curet res humanas.

¶ Fundamenta Ecclesiæ Dei, quæ multò luculentius & firmitus demonstrant esse Deum, quàm Ethnica argumenta.

1. Verbum Dei, expressè hunc articulum tradēs & confirmans, sicut in cæteris partibus huius loci explicabitur.
2. Patefactiones & apparitiones Dei, in Veteri & Nouo Testamēto, multiplices & ualde illustres.
3. Missio filij Dei in carnem, ut expiaret peccata generis humani. Item effusio spiritus sancti uisibilis.
4. Miracula illustria, inimitabilia ullis creaturis, ut quòd Sol stetit in cælo spacio unius diei pun gnante Iosua. Item retractus est in cælis Sol per de

cem gradus egrotante Ezechia : quòd undè instar murorum utrinq; steterunt in mari rubro, & in Iordane, transeuntibus Israelitis: quòd mortui ad uocem Christi & ministrorum ipsius, resurrexerunt: quòd uiui homines, spectantibus alijs, recepti sunt in cælum, & similia. Hæc nequaquam possunt casu accidere.

5. Peculiaris Ecclesiæ uocatio, repudiato & abiecto non exiguo mundi impio cætu, propagatio et conseruatio Ecclesiæ, contra furores Diaboli & mundi omnibus seculis.

6. Prophetiæ de rebus futuris, tum in Ecclesia Dei, tum in politia, & euentus, qui præfinito à Deo tempore, siue breui siue longo, præclare respōdit.

7. Experientia auxiliij diuini in inuocatione. Item experientia fructuum, qui ex Euangelij cognitione proueniunt, quales sunt, remissio peccatorum, consolatio & pax conscientiæ in summis mœroribus, donatio spiritus sancti, inchoatio nouæ obedientiæ, & similes.

8. Glorificationes sanctorum, ut Elias igneo curru uiuus in cælum uehitur, Lazarus recumbit in sinu Abrahamæ, contra diues lurco infernalibus flammis excruciat, multi sancti, Christo expirante in cruce, in monumentis reuiuiscunt, & egressi, per dies quadraginta, donec Christus in cælum uisibiliter ascendit, multis pijs apparent, cumq; ipsis familiariter

liariter de rebus diuinis colloquuntur.

9. Promissiones certæ de futuro iudicio, resurrectione & uita æterna, in qua impij, contemptores & persecutores uerbi Dei, in infernum proiecti, æternas pœnas luent, pij uerò, qui in Christum crediderunt, æterno gaudio & honore, cum Deo Patre, Filio & Spiritu sancto, & cum sanctis Angelis, potientur.

10. Sacramenta, ut Baptismus, qui est laudæ crum regenerationis, clauium administratio, quæ fit nomine, hoc est, mandato & efficacia Christi, corporis & sanguinis Domini sub pane & uino fruitio.

Hæc sunt grauissima fundamenta, quæ Ecclesia Dei, præter illas rationes, quas ipsa ratio humana, aut collectio seu ratiocinatio ex operibus Dei, suppeditat, nouit & considerat. Hisce igitur argumentis mentes nostras confirmari decet, ne cæcitate, dubitationi aut securitati sponte indulgeamus.

CONTRARIA.

Protagoras dubitauit an esset Deus, id quod habuit commune cum multis alijs, ac discipulos quoque suos eadem opinione imbuit. Itaq; Atheniensium iussu, urbe atq; agro est exterminatus, ut refert Cicero libro primo, de natura Deorum.

Diagoras Melius, qui æbeus dictus est, & Theos

Theodorus Cyrenaicus, professi sunt, omnino nullum esse Deum.

Securitas & pertinacia hominum, qui etsi conscientia uicti, negare palàm non audent, esse Deum, tamen excutiunt omnes serias cogitationes de Deo, & ita uiuunt sine timore Dei, factisq; tetricis sese contaminant, ac si prorsus negarent esse Deum, ut Psalmo decimo dicitur, Non est Deus, sunt omnes cogitationes eius. Et Psalmo decimoquarto. Dixit insipiens in corde suo, non est Deus.

¶ Argumentum, quo turbantur ignari ueræ doctrinæ, aut non satis in ea instructi.

Si esset Deus, bonis benè, malis malè esset.

Sed in communi huius mundi cursu, plerunque bonis malè, malis benè est.

Ergo utrum Deus sit, in dubio est.

Respondeo. Fons huius argumentationis est, ignorantia uoluntatis & gubernationis diuinæ, inscitia discriminis inter res spirituales & corporales, item inter pœnas seu præmia huius & secuturæ uitæ.

Maior itaque falsa est. Aliud enim est iudicium Dei, aliq; gubernationis ipsius ratio, quam homines suis tenebrosis cerebris cōcipiūt aut somniant. Nam quòd pijs & sanctis in Ecclesia Dei
malè

malè est in hoc mundo, hoc est, morbis, egestate, odijs, exilijs, & alijs ærumnis exercentur, Deus suo quodam iudicio iustissimo facit aut permittit, ut in loco de cruce exponitur, nèpè, quia etiã in sanctis hæret peccatũ, suntq; ipsi iusti imputatiõe, ac uult Deus in timore suo eos retinere, exercere, et probare in ipsis fidem, constantiam, confessionem. Deinde spiritualiter nunquã suos deserit Deus, hoc est, in afflictionibus donat spiritum Paracletum, ut possint sustinere, moderatur & mitigat euentum. Deniq; beatitudo piorum uera in hoc mundo, est potissimum spiritualis, consistens in imputatione iusticie per Christum, seu in gratuita remissione peccatorum, in læticia cordis erga Deum, in uera inuocatione, in tranquillitate conscientie. At in æterna uita, omnium amplissima beatitudo piorum sequetur, ibiq; apparebit qualesnam sint Sancti. Exempli gratia: Iohanni Baptistæ est in hac uita malè, dũ fidelissimè suo ministerio fungitur, ut quidẽ mundus iudicat: Nam persecutionem patitur à summis & potentissimis hominibus, ac tandem truncatur capite in carcere. Sed benè tamen habuit, quia Deus in his miserijs spiritualiter ei adfuit, accendit in eo fidem, constantiam, confessionem, lætitiã cordis, quibus rebus longè gloriosior fuit Herode rege opulētissimo, aut Pontifice Hierosolymitano splēdidissimo. Deinde præmia sua atq; æternã beatitudinẽ.

nem, breui in resurrectione accipiet, ubi toti mundo innotescet, quòd robur aut pulchritudo corporis, opes, uoluptates, non fuerint summa bona. Est et hoc adiiciendum, quòd non dat perpetuò Deus fluctuationem iusto, ut inquit Psalmus, sed testatur plurimorum sanctorum exemplis, sese etiam sanctis benefacere, et eos felicitàte rerum mundanarum ornare. Abraham in exilio oberrans, mirabili Dei benedictione ditescit. Iosephus Aegyptijs ut mancipium uenditus, et durissimè tractatus inter impios, tamen tandem euehitur in regiam administrationem in Aegypto. Iob amissis omnibus facultatibus, postea recuperat eas multò abundantius. Quòd uerò non omnes pii pariter corporalibus bonis afficiuntur, peculiari iustoq; iudicio Dei, ut dictum, imputandum est.

Quòd uerò malis bene est, in mundo, hoc est, florent opibus, dignitate, successu rerum, id quoq; sit peculiari Dei iudicio, Vel, ut his Dei beneficijs moueantur ad cognitionem ueri Dei: Vel, ut sua bona recipiant in hac uita, sicut de epulone diuite Christus docet, eternis uerò careant: uel, ut sinat Deus ipsos quasi porcos, à Diabolo, cui seruiunt, saginari, ut postea grauiores pœnas experiantur. Nam res secundæ non prosunt pariter omnibus. Luxuriant enim animi rebus plerunq; secundis, ut ille inquit. Ex luxuria autem, plura alia peccata enascuntur,

tur, ut satius multò sit, interdum aduersis rebus, cū pietate & exercitio fidei conflictari, quàm in seculritate rebus mundanis abundare, ijsq; ex uoto frui, & deniq; ea occasiōe in peccata, iram Dei, potestatem Diaboli, & eternum exitium irruere, sicut Dauid inquit, Bonum mihi Domine, quòd humiliasti me, ut discerem iustificationes tuas.

Item discernit Deus etiam in hac uita tandem, inter Pharaonem & Moysen, inter Saulē & Dauidem.

Ad Minorem respondeo. Bonis malè est plerunque in mundo, scilicet corporaliter, sed spiritualiter eis benè est, hoc est, habent DEVM propiciū, sunt templa spiritus sancti, qui eis consolationem firmissimam, aduersus omnis generis mala præbet, inuocant Deum, eiq; se subiungunt, & hostias ei rationales, ut uocat Paulus, offerunt, deniq; retinent indubitata spem, de mitigatione calamitatum in hac uita, & de beatitudine eternæ uitæ, ad quam aspirant. Stephano etiā uincto, & cū iam lapidibus obruitur, benè est illo ipso modo, id est, spiritualiter. Est enim organū spiritus sancti, certò nouit se habere Deum placatum, consciētiam gerit illasam, cælum ei patet, Christus oculis corporalibus ab ipso conspicitur, ac statuit, nullas diuitias in hoc mundo, isti gloriæ antefendas esse, quòd pro Christo iam sanguinem fundit, cū

ius quidem facti decus ac præmium, in æterna uita magis conspicietur & prædicabitur.

At malis benè est, scilicet corporaliter tantum, sed spiritualiter ipsis malè est. Sunt enim mancipia diaboli, filij iræ, & nullam habent spem æternæ beatitudinis. Cum igitur absq; fauore Dei rebus mundanis affluant impij, isthæc beatitudo mundana ac momentanea, uera ac salutaris æstimanda non est. Verum enim est quod inquit Dauid. Psalm. 37. Melius est modicum iusto, super diuitias peccatorum plurimas. Item impijs tantum in hac uita bene est corporaliter, si tamen tam diuturna est ipsorum felicitas. At post hanc uitam, sequitur æterna ipsorum infelicitas & pænæ grauissimæ.

SECUNDO.

DE APPELLATIONIBUS DEI.

Appellationes Dei, præsertim quæ in Sacris literis, non tantum ei ab hominibus tribuuntur, sed quibus ipsemet Deus sese describit, reuelans sese Ecclesiæ suæ, consideratione dignissimæ sunt. Nā uel de natura Dei, uel de eius uoluntate & operibus, unde etiā istæ appellationes desumptæ sunt, pios cōmonefaciunt. Etsi aut nullū nomē quod Deo tribuitur ipsam Dei Maiestatem, uti ea

est, satis potest exprimere, tamen in hac imbecillitate nostra amplectamur ea, quæ sunt in sacris literis patefacta, donec aliquādo in Academia cœlesti, altiora liceat nobis indagare & cognoscere. Non autem appellationes Dei omnes huc adscribemus, quarum aliqui 72. numerant, alij plures, sed præcipuas tantum, quas prodest studiosis pietatis esse notas.

Sunt autem appellationes Dei duplices. Aliæ sunt generales, quæ nimirum essentie diuinæ, seu omnibus tribus personis coniunctim conueniunt: aliæ uero speciales seu personales, quæ cuilibet personæ propriæ sunt. Porro hoc loco tantum de generalibus agendum est, speciales infra, ubi seorsim de qualibet personâ Trinitatis agendum erit, recensentur.

Celeberrima autem Dei appellatio est Iehoua, quod quidem nomen ipse Deus sibi uendicat. Vt Exodi 6. Nomen meum Iehoua. Et Esa. 42. Ego Iehoua, hoc est nomen meum. Iere. 32. Iehoua exercituum, hoc est nomen eius. Amos 9. Iehoua est nomen eius. Est autem hoc nomen ab יהוה factum, quod significat existere, esse. Itaq; Iehoua Ens seu existēs significat, quia Deus solus per se existit, & omnium creaturarum autor & conseruator est, omniaque per ipsum consistunt. Tribuitur autem hæc appellatio, tum in genere toti diuinitati, tum etiam in specie filio Dei, qui futurus erat uictima, assumpta carne

carne humana, ut Ieremie 23. Hoc est nomen eius, quo uocabunt eum, Iehoua iusticia nostra. Prius autem indicarat, hunc Messiam fore germen Dauid.

Neq; uerò tribuitur hæc appellatio Dei, ulli creaturæ, quemadmodum aliæ quædam eius appellationes, sed tantum illi Deo, qui se Israëlitico populo manifestauit uerbo, testimonijs & miraculis amplissimis, ac discernitur hac uoce ab alijs falsis numinibus. Vt 1. Regum 18. Elias inquit, Quousq; claudicatis in utrunq; latus, si Iehoua est Deus, sequimini eum, sin Baal Deus est, hunc sequimini. Interdum etiam quædam ad hanc uocem adijciuntur, ut Iehoua Elohim, Dominus Deus ædificauit costam, quam acceperat de homine in mulierem, Genes. 2. Ita etiã in Nouo Testamento Zacharias inquit, Benedictus Dominus Deus Israel. Item Iehoua Zebaoth seu exercituum, Iere. 44. ubi generaliter accipitur pro Deo, qui est conditor hominum, Item cuius sunt omnes creaturæ, qui stipatur innumeris angelis, item qui bella regit, tum ut puniat, tum ut præmijs afficiat. Porro superstitiosi Iudæi à prolatione huius nominis, quasi nefas esset patefactum à Deo nomen efferre, abstinent. Sed ea ipsa re testantur, se ueri Dei noticiam amisisse, ut qui ab ipsa nominis diuini prolatione, quod Deus ipse uoluit esse publicè notum, semetipsos arcant & excludunt. Legunt autem eius loco Adonai, &c.

Porro interpretes Græci, pro Ιηουα utuntur uoce κυρι & id est, Dominus, non ut ipsam significationem exprimant, sed ut quaecumq; magnificentie nomen substituant, ita etiam nos Germani græcos sequimur, uoce HERR. Aliud enim commodius non habemus, licet Hebraicum uocabulum non exprimat.

יְיָ Sustētator Deus, ab opere conseruationis & defensionis tum reliquarum creaturarum, tum uerò præcipuè generis humani. Gen. 18. Abraham tres uiros ad se uenientes sic compellat. Obsecro, inquit, Adonai (Domine) si inueni gratiam in oculis tuis, ne transeas à seruo tuo. Hic tota Trinitas appellatur uoce Adonai. Aliàs uerò præcipuè tribuitur filio Dei, qui est suæ Ecclesiæ perpetuus sustentator Deus, ut Psalmo 110.

אֱלֹהִים אֵל Deus, à potētia, robore et Maiestate. Gen. 1. In principio creauit (Eloh im) Deus cælum & terram, quibus uerbis omnium piorum iudicio, mysterium Trinitatis & unitatis cōprehenditur. Tribuitur tamen hæc uox etiam aliquando creaturis, ut Magistratibus, Psalm. 82. Ego dixi Dii estis, hoc est, diuinum officium gerētes. Item Angelis, ut Psal. 138. In conspectu Deorum psallam tibi.

Adduntur etiam interdum quædā, ut **אֱלֹהֵינוּ** Genesis decimoseptimo. Ego sum sum Deus sufficiens, seu omnipotens.

Appellationes Dei.

23

SVM, **יהוה** Exodi 3. Sum misit me ad uos. Vocat autem seipsum Deus **SVM**, quia est eterna essentia carens fine & principio, & reliqua Creaturae omnes habent suum esse ab hoc, Verum creaturae sunt obnoxiae mutationibus: Deus autem semper idem est & permanet. Aptissime tamē haec appellatio conuenit secundae diuinitatis personae, ut suo loco dicendum erit.

IAH **יהוה** Dominus Psal. 118. Castigās castigauit me Iah, sed morti non tradidit me. Ab **יהוה**, hoc est, ab essentia, estq; syncopatum seu decurtatum nomen ex Iehoua.

Deus Patrum. Item Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, Exodi 3. Sic dices ad filios Israel, Dominus Deus Patrum uestrorū, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob misit me ad uos, hoc est nomen meum in perpetuum. Ideo autem Deus sese hisce appellationibus discernit ab omnibus alijs numinibus, quia promissionem de uenturo semine, ad istorum Patriarcharum familiam alligauit, & quia sese eis, apparitionibus & illustribus miraculis patefecit.

Interdum coniunguntur Iehoua Zebaoth (seu exercituum) Deus Israel, Ieremiae 44. quibus quidem uerbis Verus Deus Emphatice exprimitur. Interdum uerò tantum ponitur Deus Israel, Vt Psal. sexagesimo octauo, Deus Israel, ipse dabit uirtutem & fortitudinem plebi.

Θεός Græci appellârunt Creatorem & conseruatore[m] rerum omnium, à Θεῶν, id est, currendo, uel quia Solem & astra perpetuum cursum obseruantia, temporaq; anni discernentia, pro numinibus Ethnici ignari Veri Dei coluerūt, siue quia statuerunt numen illud, semper adesse atq; succurrere cunctis creaturis. Vel à Θεόματι, id est, inspicio, cerno, quia Deus omnia cernit. Aliqui etiam à timore deriuant.

Latini suam uocem DEVS, à Græco mutuati uidentur, licet alij à dando, quia sit largitor omnis boni: uel etiam à deesse conentur deriuare per Antiphrasin, quia ipsi nihil desit.

GOTT germanicum est GVTH, quia Deus est fons omnis boni. Quidam ab Aegyptiaca uoce deriuant, qui Deum nominant θωυθ uel θωθ mutato θ in γ.

Trinitatis appellatio, à tribus in diuinitate personis, in Ecclesia Christi usitata est, ac plerunque uocabulum Sancta præponitur. Sumitur autem hæc appellatio ex rebus ipsis.

Hactenus de generalibus Dei nominibus, pauca quædam annotauimus. Specialia uerò suū paulò inferius habebunt locum: Plures autem appellationes in corpore doctrinæ Veteris & Noui Testamenti collectæ & annotatæ sunt, quas pius Lector inspicere poterit. Nobis uerò in præsentia satis est, aliquot

aliquot saltē, ueluti extenso digito ostendisse. Non enim instituiamus prolixam istius amplissimi loci explicationem. Debent enim repetitiones esse breues, cui nos Deo iuuante studebimus.

Obseruanda præterea phrasis scripturæ Sacrae est, quid ea uocet Nomen Dei. Aliàs enim nomen Dei significat appellationem, qua uerus Deus exprimitur, ac discernitur à commenticijs numinibus, sicuti hac in parte accipimus. Et Exodi 6. dicitur: Nomen meum Iehoua, non manifestavi eis. Aliàs significat noticiam, item doctrinam ueri Dei, ut in oratione Dominica, Sanctificetur nomen tuum, id est, uera tui noticia accendatur in omnium cordibus. Aliàs significat laudem & gloriam, ut Psal. 76. In Israël magnum nomen tuum, hoc est, rectē te agnoscunt, inuocant, colunt, & magna te gloria afficiunt.

Aliàs mandatum, auctoritatem, potentiam, gubernationem, successum significat, ut, Prædicate pœnitentiam in nomine meo, hoc est, meo instituto, mea auctoritate, me benedicente, & successum largiente. Ita etiam Baptismus, in nomine Trinitatis administratur.

Aliàs mentionem & fiduciam in alicuius meritum seu gratiam significat, ut Quidquid petieritis Patre in nomine meo, dabit uobis, Iohan. 16. id est, me nominato, fiduciam in meum meritum & gratiam

tiam collocātes. Ita credere in nomen Christi, Iohā.
1. & passim alibi, significat fiduciam ponere in me-
ritum & gratiam Christi, quam suo sanguine & to-
ta obediētia nobis apud Patrem cœlestem peperit.

TERTIO.

QVID SIT DEVS.

DEum nemo uidit unquā, unigenitus filius,
qui est in sinu Patris, ipse enarrauit nobis Io-
hannis. 1. scriptum est. Etsi igitur oculi hu-
mani in hac uita, ut suprā etiam commonesci, Ma-
iestatem diuinam corā, uti ea est, contēplari non
possunt, tamen reuelatio quædam de Deo, per fili-
um Dei, hominibus facta est certo uerbo, & access-
erunt luculenter apparitiones in Veteri & Nouo
Testamento. Tantum itaq; de Deo cognoscere &
scire debemus, quantum nobis traditum manifesta-
tumq; est: Et sicut curiosa & perniciosa temeritas
est, ultra eas metas ascendere, ita uicissim graue
peccatum est, ea quæ Deus patefecit ut nota essent,
nolle cognoscere, aut spontē occultare atq; inuolue-
re. Constituto igitur fundamento ex firmissimis pro-
batiōibus sacrosanctæ scripturæ, q. Deus sit, nūc qd
sit Deus, ex eodē illustri uerbo Dei, iuuante nos illo
ipso de quo differimus aut potius balbutimus, expli-
candū uenit, hoc fine, ut in inuocatiōe, luceat in mē-
te nostra uera Dei noticia, & seiungamus hunc ue-

rum Deum à confectis numinibus omnibus, atque in omni tentatione, in hunc Deum omnem nostram fiduciã & spem reponamus. Complectemur igitur summam descriptionis Dei, quam Sacrae literæ tradunt, quantum quidem in hac nostra imbecillitate Dominus Deus nobis dederit.

DEVS est essentia spiritualis, æterna, immensa sapientiæ & potentiæ, bona, iustissima, liberissima, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, unus Deus essentia & trinus personis, conditor & conseruator rerum omnium, colligens atque sanctificans Ecclesiam omnibus seculis in genere humano, ut ab ea in hac uita inuocetur & colatur, & in æterna uita coram conspiciatur & celebretur, sicut uerba Baptismi de hoc Deo sonant: Baptisate eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, qui crediderit & baptisatus fuerit saluus erit, qui uerò non crediderit condemnabitur:

Hæc descriptio collecta est ex testimonijs & paterfactionibus, in uerbo Dei cõprehensis, & ex symbolis Ecclesiæ Christi approbatis, ut sunt Apostolicum, Nicænum, Athanasianum. Iam quedam uocabula in descriptione posita, paucis sunt euoluenda.

ESSENTIA.

Deum essentiam certam esse, & non tãtum uim quandã, in creaturis omnibus efficacẽ, aut ficticiũ quiddam

quiddam, sicut Ethnici de Natura disputant, probant testimonia & patefactiones, ut quod in Genesi existentia quædam Dei describitur, quæ dicendo, ex Nihilo producit cælum & terram, ac deliberatione quadam hominem format. Et in Nouo Testamento dicitur, Verbum erat apud Deum, imò Filius Dei, secunda persona diuinitatis sit homo. Hæc igitur opera omnia, conueniunt certæ existentie, estq; hoc genus siue proprietas Dei, opposita rebus imaginarijs & cogitationibus Epicureis, hoc est, Deus non est inane tantum nomen, non est solummodo fallax imaginatio febricitantium aut fanaticorum hominum, sed est res existens, res uiua. 1. Timoth. 4. Speramus in Deum uiuum. Hebr. 10. Horrendum est incidere in manus Dei uiuentis. Esa. 37. Blasphemauit nomen Dei uiuentis Rex Assyriorum, hoc est, Dei, qui reuera existit. Nam uita tribuitur rei subsistenti. Fortuna, Gratiæ, non sunt res subsistentes, sed imaginariæ Deæ, suntq; accidētia quædam, non substantiæ. Venus non est dea subsistens, sed quædam in creaturis inclinatio, seu uis procreationis & multiplicationis.

SPIRITVALIS.

Opponitur rebus corporeis, Iohā. 4. Deus spiritus est, hoc est, nō est truncus, sicut idola gentium, ut Martis, Mercurij & similium Numinum statuæ truncis solis existunt. Item non est creatura uel ui

ua uel mortua, carne & ossibus, aut simili materia ex elementis conflata, constans, sicut Apis, Ibis, aut Crocodylus apud Aegyptios. Spiritus autem carnem & ossa non habet. Lucae 24.

AETERNAL.

Hac proprietate ab omnibus creaturis discernitur, etiam ab Angelis, qui & ipsi habent spiritua-
lem substantiam, sed non aeternam, uerum creatam. Aeternitas autem ante mundi formationem, est pro-
prietas soli Deo competens.

IMMENSAL SAPIENTIAL.

Omnes proprietates quae sequuntur, opponun-
tur creaturis, quibus ea attribui non possunt, Psal.
104. Omnia in sapientia fecisti, 1. Corinth. 1. Quod
stultius est Dei (hoc est quod sic apparet homini-
bus) sapientius est hominibus. Opera igitur Dei, ut
fabricatio, dispositio, conseruatio, ornatus totius
mundi, & alia eiusmodi, egregium testimonium di-
cunt, in Deo esse immensam sapientiam. Angeli &
homines, radios aliquos sapientiae, quantum quide
ipsis satis esse debebat, acceperunt: utinam uero pa-
riter omnes retinuissent illam praestantem Dei ima-
ginem finita est igitur creaturarum sapientia, quae
ipsis ab eo, qui in immensum sapiens est, indita est.

IMMENSAL POTENTIAL.

Omnipotentem esse Deum, probat luculenter
ipsum opus mundi. Nam ex nihilo creauit omnia,
sustentat

sustentat omnia, & facit ea quæ non sunt, ut sint. Solo Verbo & Sacramentis, per & propter meritum filij Dei Iesu Christi, regeneramur ad uitam æternam. Resuscitabimur etiam omnipotentia Dei ex pulueribus terræ: & qui crediderunt, delcto ueneno peccatorum, quod Diabolus in humanam naturam penitus infudit, in æternum apud Deum uiuent, Qui uerò non crediderunt, æternæ damnationi subiicientur. Gene. decimo septimo. Ego Dominus Schaddai, hoc est, sufficiens seu omnipotens. Exod. decimo quinto: Omnipotens nomen eius.

B O N A.

Matth. decimonono. Nullus est bonus nisi Deus, hoc est, Deus est fons & origo omnis boni in toto mundo, sicut Gene. 1. dicitur, Vidit Deus omnia quæ fecerat, & erant ualde bona, hoc est, congruebant ipsius uoluntati, erant ad bonos usus destinata. Hæc etiam probant, Deum, quod ad substantiam suam attinet, tantum esse bonum. Nam horribilis furor est Manicheorum, qui finxerunt duos Deos, alterum bonum, alterum malum: Quod autem scriptum est, Non est malum in ciuitate, quod non fecit Dominus, de malo pænæ intelligendum est, quam pœnam ordo iustitiæ diuinæ, pro delictis exigit, eaq; ipsa res argumento est, Deum esse bonum, ut
qui

qui est osor peccati, & uindex iusticiæ.

Porro ad bonitatem pertinent & ceteræ Vir-
tutes seu proprietates, quæ Deo attribuuntur,
ex quibus istæ sunt præcipuæ, Misericordia,
quæ non tantum res omnes à se conditas pater-
nè complectitur, sustentat, regit, gratuita boni-
tate, sicut Solem finit oriri super bonos & ma-
los, idolatras & ueram Ecclesiam, Serpentes
uenenatos & ouiculas, terram sterilem & fructi-
feram, Sed etiam omnium maximè, quod homines
lapsos in peccatum & mortem, immensa miseri-
cordia, proprio Filio pro ipsis in peccatum &
mortem tradito, recipit in gratiam, uiuificat &
saluat. Item iusticia in politicis & Ecclesiasticis,
uti appellantur, actionibus. Item castitas siue pu-
ritas. Nam in Deo nihil est, nisi æterna & immensa
castitas.

LIBERRIMA.

Non enim causa est deterior suo effectu. Sed
Angeli & homines ita sunt creati, ut habuerint
libertatem pulcherrimam, quæ tamen pars Ange-
lorum, & homines abusi sunt. Ergo creator ipse
sine ullo dubio, longè excellentiori libertate prædi-
tus est, quam quidem in suis creaturis paululim
adumbrare uoluit. Psalm. 115. dicitur, Omnia quæ-
cumque uoluit, fecit. Et exempla libertatis
diuinæ

diuinæ extant plurima, ut quòd Solem in cælo retraxit, & ad certum tempus cursum inhibuit, ac quasi fixum esse iussit, undas maris tanquàm muros adamantinos stare uoluit, usq; dum Israeliticus populus siccis pedibus permearet, mortuos exuscitauit &c. Non est igitur Deus ullis creaturis alligatus. In ardente fornace Nebucadnexer, ignis naturam cohercet Deus, suosq; confessores, illesos conseruat. Sic Eliam igneus currus, quo subleuatur in altũ, nõ adurit. Aqua in Cana trãsmutatur Christo uolente, in uinum, effæta & steriles mulieres pariunt &c. Hæc omnia sunt luculentissima testimonia, Deum esse agens liberrimum, neq; constringi causis secundis, quin si uelit, non possit contra facere. Hæc nobis fidem & inuocationem erigãt & confirment, ne despondeamus animos, quando uidemur omnibus secundis causis destitui. Deus enim quem colimus & adoramus, & omnipotens est, & liberrimus Dominus in omnibus suis creaturis.

PATER, FILIVS, SPIRITVS SANCTVS.

Hæc est præcipua pars in definitione de essentia diuina, quã tãtum Sacrae literæ docent, eãq; ob causam, uel hæc una pars discernit uerũ Deum ab alijs confictis numinibus, doctrinã ecclesiæ de Deo, ab omnium Ethnicorũ, quantacũq; sapientia præstantiũ doctrina & cõmentarijs. Esse autem Deum talentis probant expressissima testimonia uerbi Dei, & illa
lustrissima

lustrissimæ patefactiones, uerbo Dei summa fide insertæ, & consensus Ecclesiæ Dei omnibus seculis. Eminent autem in Nouo Testamento præcipuè uerba Baptismi, quæ & personas diuinitatis distincte & ordine enumerant, & simul parem ipsis essentiam, æternitatem, potentiam attribuunt. Nam ipsa regeneratio, amplissimum Dei opus est, soli uero Deo conueniens.

CONDITOR RERVM, ET
colligens Ecclesiam:

Actiones seu opera Dei præcipua, hisce uerbis adiunguntur. Nam ideo hanc mundi machinam condidit Deus, ut se reuelaret, ideo homines creauit, eosq; per proprium filium redemit, & miranda bonitate omnibus temporibus doctrinam suam in mundo sonat, ut à genere humano cognoscatur & colatur, iuxta uerbum diuinitus traditum, sicut testimonia suo loco colligenda erunt.

Deniq; autem hic Deus, quasi colophonem addet, resuscitatis omnibus hominibus, & traductis credentibus in Christum, in æternam beatitudinem, impijs uerò præcipitatis in æternum ignem Matthæi uigesimoquinto.

COLLATIO DEFINITIONVM

Dei, ex quibusdam Patribus.

Videntur antiqui scriptores Ecclesiastici, ipsa symbola, puta Apostolorum, uel Nicænum, pro pleniori

niori descriptione Dei usurpasse. Et si enim à ple-
risque Patribus, articulus de Sacrosancta Trinita-
te, sincere & præclare traditus, & ad posterita-
tem propagatus est, tamen generalem Dei defini-
tionem, paulò solertius & accuratius non college-
runt, id quod tamen ualde mirum est. Fortè autem
in suis Catechismis id fecerunt, quibus in institutio-
ne rudiorum usi sunt, qui si extarent integri, de ple-
risque articulis fidei rectius ex ipsis iudicium fieri
posset, quàm ex Epistolis aut alijs ipsorum tracta-
tibus, in quibus non semper hoc propositi habue-
runt, ut unum articulum integrè & ordine expli-
carent. Multa præterea ex optimis, præsertim do-
gmaticis ipsorum scriptis interciderunt, postea-
quàm studia Theologiæ, nimis operosa ac supersti-
tiosa in templis ceremoniarum obseruatione & tē-
poris absorptione, cum doctrina obtenebrata, imò
ferè penitus extincta sunt.

Recitabimus tamen, unam aut alteram ex Pa-
tribus descriptionem Dei.

Tertull. lib. primo, contra Martionem: Deus est
summum magnum, in æternitate constitutum, innā-
tum, infectum, sine initio, sine fine.

Idem libro de Trinitate:

Deus est mens quædā gignens & complens om-
nia, quæ sine ullo aut initio aut termino tēporis, cau-
sas rerum naturaliter nexas, ad utilitatem omni-
um

um, summa & perfecta ratione moderetur.

Hæ definitiones, mirè generales sunt, et philosophicis planè pares. Nihil enim de uera essentia Dei aut uoluntate eius Euangelica, ut sic dicam, habent, nempe de hominum redemptione & restitutione. Similes descriptiones in alijs quoq; uetustis autoribus extant.

August. de cognitione ueræ uitæ To. 9. ca. 7.

Deus spūs est essentia inuisibilis, omni creaturæ incomprehensibilis, totam uitam, totam sapiētiam, totam eternitatem simul essentialiter possidens, idem ipsa uita, ipsa sapientia, ipsa ueritas, ipsa iusticia, ipsa eternitas existēs, omnem creaturā instar puncti in se continens. Hanc definitionem ipsemet Augustinus uocat ænigmaticam.

Idem in libro questionum Veteris & Noui Testamenti.

Deus est spiritus, natura simplex, lux inaccessibilis, inuisibilis, inæstimabilis, infinitus, perfectus, nullius egēs, æternus, immortalis omnimodò, à quo omnia initium consecuta sunt, uenerandus, diligendus, metuendus, extra quem nihil est, imò in quo sunt, quæcunq; sunt sursum & deorsum, summa & ima, omnipotēs, oītenens, uerè in oībus diues, quia nihil est, quod eius non sit, bonus, iustus, misericors.

Autor symboli apud Cyprianum. Deum cūm auctoris, substantiam intellige, sine initio, sine fine, simplicem,

plicem, sine ulla admixtione, inuisibilem, incorpoream, ineffabilem, inestimabilem, in qua nihil adiunctum, nihil creatum sit.

Hæc etsi rectè dicuntur, tamen nimis sunt generalia, quæ etiam sapientes Ethnici, ut dictum est, ex ratiocinatione possunt indagare & statuere. Non enim perspicuè Trinitatem monstrant, quam tamen, quoties cum articulum Patres explicandum suscipiunt, perspicuè & optimis rationibus tradunt & illustrent.

COLLATIO ETHNICARVM definitionum.

Deus est mens æterna, causa boni in natura. Rotunda & elegans definitio. Testatur enim Deum esse mentem, hoc est, spiritualem & intelligentem substantiam, non corpoream, non brutam, & creatorem rerum ac sustentatorem, autorem bonarum tantum actionum, & nō malarum seu peccati. Hæc Plato non hausit omnia, tantum ex lumine rationis, & contemplationibus creaturarum, sed procul dubio, ex Hebræorum literis & doctrina, in Aegyptum profectus, aliquid percepit. Est tamen hæc descriptio mæca & mutila, duabus in rebus, Primum, quia de uera Dei essentia seu Trinitate: deinde, quia etiam de uoluntate benigna Dei, in redimendo ac recipiendo genus humanum, lapsus in peccatum & mortem, nihil prorsus dicit.

PLINIVS lib.2.cap.7.

Deus totus est sensus, totus uisus, totus auditus, totus animæ, totus animi, totus sui. Quid perplexius & obscurius dici potest? Nihil uerò aliud profert, quàm Deum sapientia præditum, & ipso homine præstantiorem esse. Intuetur enim Plinius in pulcherrimam Dei creaturam sub Sole, atq; in ea res præstantissimas considerat, quales sunt, sensus & anima in corpore humano. Ea uerò omnia statuit esse diuina, hoc est, à præstantissima mente architectatrice cõdita. Ideo sentit, Deum ista omnia multò perfectius & absolutius habere, esse eum totum talem, quales particule quædam in homine conspiciuntur.

Hæc profunt, ut consideremus, quantæ tenebræ de Deo, in mente humana, & in Ethnicorum scriptis existant.

Illustre porrò humanæ imbecillitatis exemplū, hac quidem in parte, & quasi speculum recitat Cicero lib.1. de natura deorum de Simonide, sapientiæ & doctrinæ nomine ualde celebri: Nam is, cū Hiero tyrannus Siculus quæsiuisset, quidnam esset Deus, deliberandi causa sibi unum diem postulauit concedi. Postridie iterum interrogatus, biduum petiuit, & cū subinde longius tempus sibi prorogari oraret, tandem Hiero, dic inquit, cur moram ne sis? Hic coactus Simonides responsum dat: quò diu

tius cogito, eò minus inuenio. Manifestè igitur ostendit, sibi hanc quæstionem inexplicabilem esse. Hoc pacto tandem Rex & sapiens consiliarius, in prioribus tenebris permanserunt. Nam ratio humana, essentiã Dei non potest uel ex sua propria luce, uel ex ratiocinationibus rectè cognoscere.

Hæc collatio definitionum istum habet finem, ut lucem quam Deus nobis ex uerbo suo commōstrat, maximi faciãmus, eiq; gratias agamus, & oremus, ne patiatur eum Deus iterum propter ingratiitudinem huius mundi extingui.

CONTRARIA:

Asseuerare, omnino non posse definiri, quid sit Deus. Nam Deus certè uerbo & patefactionibus se se reuelauit generi humano, ut de sua essentia & uoluntate aliquid cogniti haberent, quantum nimirum ipsis in hac mortali uita satis esset, donec aliquando ipsam Maiestatem Dei corã plenius intueri possent. Necesse. n. pios est in inuocatione statuere, qualem essentiam uelint compellare. Et cur quæso symbola condita sunt, nisi ut Ecclesia Dei rectè de essentia ueri Dei sentiret? Non igitur ex luce in tenebras, quibus quidem aliàs satis superq; abundant, homines demergendi, sed potius ex tenebris tantarum rerum, in ipsam lucem, quantum scilicet eam Deus ipse reuelauit, deducendi sunt.

Ethnico

Ethnicæ definitiones mutilæ & obscuræ, tātum quædam de proprietatibus generalibus, quas mens humana ex creaturis ratiocinando potest elicere, cōplectentes, cum doctrina Ecclesiæ Dei pugnant.

Item asseuerare, eas definitiones esse sufficiētes, & ad pietatis profectum conducere.

Anthropomorphitarū error, qui dixerunt, Deū habere mēbra, perinde ut homo, nempe caput, oculos, os, manus, cor, pedes, quia sacra scriptura actiones Dei eiusmodi uocibus exprimit. Item, quia homo dicitur ad imaginem Dei formatus. Sed Christus disertè inquit Iohā. 4. Deus est spiritus, & Lu. 24. Spiritus carnem & ossa non habet. Imago autē Dei nō consistit in illa corporea mole potissimū, sed in sapiētia, iusticia, uita æterna. Accommodat autem Deus & scriptura, sese nostro captui. Nam actiones spiritus, alioqui capere non possumus. Vetus autem isthæc opinio, etiam inter gentes est. Nam & Cicero inquit, à natura habemus omnes omnium gentium, speciem aliam nullam nisi humanam Deorum. Causa eius opinionis fuit, quia uiderunt hominem inter creaturas omnes, quas quidem oculis uidere possumus, esse pulcherrimam, & planè diuinis donis admirabilem. Elegantem autem regulam Tertullianus libro de Trinitate constituit. Efficaciæ, inquit, diuinæ per membra monstrantur, non habitus DEI, nec corporalia

lineamenta ponuntur. Nam cum oculi describuntur, quod omnia uideat exprimitur. Et quando auris, quod omnes audiat proponitur, &c. Idem tamen in libro aduersus Praxeam ait, Quis negarit Deum corpus esse, etsi Deus spiritus est. Sed nihil aliud uoluit dicere, sicuti etiam ab Augustino excusatur, quam Deum esse rem subsistentem, non esse tantum inane nomen.

Ethnicismus totus ac prodigiosa licentia fingens deos ex creaturis.

QVARTO.

QVOD DEVS SIT VNVS ESSENTIA.

VERA, certa, & immota doctrina est, in Ecclesia Dei, expresso uerbo tradita & confirmata, Vnum tantum esse Deum, seu unicam tantum essentiam diuinam, quæ cōdidit & conseruat omnia, quæq; agnoscenda, inuocanda & celebranda est. Testimonia ex ueteri Testamento sunt: Exodi 20. Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te ex Aegypto. Non habebis Deos alienos coram me.

Deutero. 4. Dominus ipse est Deus, & non est alius præter eum.

Deut. 6. Audi Israël, Dominus Deus noster, Deus unus est.

Deuts

Deut. 32. Videte quòd ego sum solus, non est ali-
us pràter me.

Esaia 44. Ego sum primus & nouissimus, &
pràter me non est Deus.

Esa. 45. Ego sum Deus, & non est ullus pràte-
rea. Pràter me non est Deus. Ego Deus & non ali-
us, formans lucē & creans tenebras, Non est alius
Deus pràter me, iustus & saluās nō est pràter me.

Malach. 2. Nunquid non unus Deus creauit nos?

EX NOVO TESTAMENTO.

Matt. 19. Nullus est bonus, nisi unus, nēpè Deus.

Marci 12. Vnus est Deus, & non est alius prà-
ter eum.

1. Corinth. 8. Scimus quòd nihil est idolum in mū-
do, & nullus est alius Deus nisi unus.

Ephe. 4. Vnus Deus & Pater omnium, qui su-
per omnia & per omnia.

1. Vimoth. 2. Vnus est Deus.

Galat. 3. Deus unus est.

CONTRARIA.

Etsi prudentes uiri inter Ethnicos, ingenio &
doctrina excellentes, interdum iudicârunt, unum
duntaxat esse Numen, in cuius potestate omnia, in
hoc amplissimo mundo sunt constituta, & plura in-
finita non posse simul existere, tamen uarietas &
multitudo rerum in mundo, semper turbauit ac
turbat animos hominum, ut in ea sententia non con-

stiterint, sed existimarint uni Numini uix esse possibile, cunctas res procreare, eisq; semper adesse. Hasce ob causas Ethnici plura Numina commenti sunt, & homines uiuos pariter & defunctos, bruta animalia, bestias, arbores, elementa, sydera coluerunt. Sicut Paulus Roman. primo, Eusebius de preparatione Euangelica, Plinius & alij recitant. Tertullianus inquit, in Norico Dibilenum (hoc est Diabolum) esse cultum.

Exhibito Christo, Caligula passim imaginem suam in templa collocauit, & pro Deo haberi uoluit. iussit & in templum Hierosolymitanum Idolum se representans inferri, inscripto titulo, Ioui illustri Caio. Apostoli passim per orbem uagantes, & Euangelij iucundissimam ac saluificam gratiam spargentes, ubique terrarum tetram gentium idolatriam reperiunt. Imò tantopere loca omnia Ethnicismus conspurcauit, tamq; diu durauit, ut gētes etiā ausi sint in loca passionis et monumēti Christi, Idolorum quorundam, ut Veneris ac Iouis, fana collocare, quibus uidelicet in odium Christi & Christianorum, loca ipsa polluerent, memoriamque Messiae penitus delerent. Etsi autem Constantinus ea loca repurgauit, tamen Iulianus postea rursum Ethnicæ idolatriæ fenestras portasq; satis late aperuit.

Sæpe autem Scriptura sacra, Ethnicorum fideios

tios Deos seu idola irridet, quòd nimirum os habeant & non loquantur, aures & non audiant, pedes & non ambulent, ac breuiter, quòd sint opera manuum hominum, &c. Paulus gentilismum hunc turpissimum talibus uerbis describit, Immutauerunt, inquit, gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & uoluerunt & quadrupedum & serpentium. Item seruierunt creaturæ potius, quàm creatori.

In Ecclesia Christi quoque, subinde Hæretici Ethnicizarunt.

Anno Domini 143.

Valentinus cum suis asecclis, portenta Deorum uaria commentus est, ut Irenæus commemorat. Clemens quarto Stromatum ait, Valentinum primum fuisse, qui Deum & conditorem distinxerit. Idem sub Valentino Messaliani asseruerunt: Item Priscilliani sub Gratiano.

Anno Domini 143. Man. 281.

Marcionistæ, Cerdō, Manichæi, duo principia, seu duos Deos coæternos finxerunt, unum quidem autorem bonorum, alterū uerò malorum. Fons autē istius erroris fuit, quia ueram originem rerum malarū ignorarunt: Deinde quia nō discreuerunt inter mala culpæ et pænæ. Mala culpæ nō sunt à Deo sed à diabolo et hominibus. Pænæ uerò sunt à Deo,
quis

quia iusticiæ Dei conuenit, in inobedientes animas uertere.

Idololatria Papistica, hoc est, inuocatio seu cultus Sanctorum mortuorum, seu ut ipsi appellant diuorum, ipsorum apotheoses planè Ethnicæ, statuarum & imaginum uenerationes, & uisitationes ex longinquis locis. Nam adscribere opera soli Deo conuenientia, alicui creaturæ, nihil aliud est, quàm pro Deo eam habere. Tribuere autè defunctis sanctis, siue uerè tales sint, siue falsò sic nominentur, inuocationem, & quidem exauditionem omnium hominum, quocunq; terrarum loco existentium, & facultatem in spiritualibus & corporalibus rebus opitulandi, est ipsis adscribere uerè diuina opera, omnipotentia Dei competentia. Palàm igitur fit, Papistas more Ethnico, innumeros deos fingere & colere, contra Dei uerbum, quod expressè dicit, Dominum Deum tuum adorabis, & ei soli seruias. Hunc insignem nœuum, & neruum regni Antichristi, hoc est Papistici, operæ precii est obseruare diligenter ac seriò detestari. Huc pertinet, quòd Simon ille Magus à Petro maledictus, primus in Ecclesia Christi, sanctus ille fuit, qui uiuus Romæ meruit statuam publicam, cum inscriptione, Simoni Deo sancto, ut Iustinus antiquissimus Ecclesiæ Dei scriptor testatur. Eum uerò tanquàm ducem secuta Romana Ecclesia posterioribus temporibus, innumera

mera idola in templa collocavit cum inscriptionibus, Sanctus Sebastianus, sanctus Nicolaus, sanctus Vlricus, sanctus Franciscus, sancta Apollonia, sancta Barbara, &c. Eosq; Diuos & diuas cantionibus sonoris, preculisq; stridulis ad illa idola pronuntiatis, candelis ardentibus, alijsq; similibus ceremonijs, longè plus & ardentius quàm ipsum Deum Patrem, Filium & Spiritum sanctum, coluit & celebravit. Ore itaq; tantum unum Deum profitentur pontificij, ut uulgò nominantur, re uerò ipsa cum Ethnicis, innumeros Deos aut Indigetes docent ac venerantur.

QVINTO.

DE TRIBVS PERSONIS, VNIVS ET EIVSDEM ESSENTIÆ diuinæ.

PRI MV M hac in parte quædam uocabula paucis explicanda sunt, ut res ipsæ intelligi melius possint.

Etsi Latini scriptores de Deo differentes, interdum istis uocabulis, Essentia, Natura, eadem significatione utuntur, tamē qui accuratius loqui studuerunt, plerunq; essentiam de unitate Dei dixerunt, ac coniunctim omnibus tribus personis diuinitatis attribue-

attribuerunt, ut unam esse diuinam atque eternam essentiam. Substantiam uerò singulis personis attribuerunt, ut quòd tres sint substantiæ diuinitatis seu essentiæ diuinæ, perinde ut Græci, unam dixerunt esse $\theta\upsilon\sigma\iota\alpha\varsigma$, & tres $\acute{\upsilon}\omega\varsigma\acute{\alpha}\sigma\epsilon\iota\varsigma$, hoc est, res uerè subsistentes. Proculdubio autem hæc diligentia, à peritis Ecclesiæ doctoribus adhibita est, ut amplissima doctrina de Deo, mentibus humanis aliàs ignota, magis perspicuè tradi & citra ambiguitatem à discipulis percipi, imò etiam hæretici ualidius refutari possint.

Porro Latini, ut & ipsi distinctius loquerentur, quas Græci dixerunt $\acute{\upsilon}\omega\varsigma\acute{\alpha}\sigma\epsilon\iota\varsigma$, & ipsi alias substantias, etiam personas appellarunt, quos quidem & Græci posteriores æmulati sunt. Est autem persona in hoc articulo, substantia indiuidua, intelligens, incommunicabilis, per se subsistens. Lira super Iohannem cap. primo inquit, Persona est intellectualis naturæ, incommunicabilis existentia uel potius subsistentia, quod prorsus idem est. Non igitur hic, ut aliàs in usu Latinae linguæ, uocabulum personæ pro habitu, aut distinctione officij accipitur, sed pro substantia uerè subsistente, distincta ab alijs. Dixerunt gentes fortunam esse deam, Verum non est persona seu $\acute{\upsilon}\omega\varsigma\acute{\alpha}\sigma\epsilon\iota\varsigma$, sed est appellatio euentuum. Discernitur quoque hominis & Angelorum persona, à persona diuinitatis, quia
istæ

istæ creaturæ non existunt à semetipsis, & aliunde sustentantur.

Ceterum etsi scriptura Sacra, uocabulo personæ non appellet uel Patrem uel Filiū uel Spiritum sanctum, res tamen ipsæ, in eadem clarè & dilucidè proponuntur. Vnde rectè Augustinus libro septimo de Trinitate capite quarto inquit. Licuit loquendi ac disputandi necessitate, tres personas dicere, non quia Scriptura dicit, sed quia Scriptura non contradicit.

QVOD PLVRES SINT
personæ diuinitatis, quàm
una.

Plures esse personas diuinitatis quàm unam, testimonio Scripturæ luculenta probant, ut Gene. 1. Creauit Elohim cælum & terram: Hic appellatio Dei in plurali ponitur, omnium doctorum Ecclesiæ Dei iudicio, ut personarum pluralitas in Deo rerum omnium conditore, statim in primis uerbis Scripturæ sanctæ indicetur. Deinde ipsius Dei uox de hominis formatione, hoc modo recensetur: Faciamus hominē ad imaginem & similitudinē nostrā. Id uerò nō dixit Deus ad angelos, ut quidā heretici malignosē interpretati sunt, et grauius à Sanctis Ecclesiæ

Ecclesiæ scriptoribus sunt refutati, sed personarum in diuinitate pluralitas subindicatur.

Gene. 19. scriptum est, Pluit Dominus ignem à Domino, quæ locutio similiter plures docet esse personas essentiæ diuinæ, sicut & uox Psalmi 110. Dixit Dominus Domino meo. Itē Psal. 2: Dominus dixit ad me, Filius meus es tu. Sed eiusmodi testimonia plura, paulò post recitabuntur.

In Nouo autem Testamento, expressiora ac plura testimonia, & patefactiones personarum diuinarum admirandæ extant. Christus enim subinde inculcat, se habere Patrem, qui sit Deus, se missurum esse spiritum Sanctum, ubi non de se solo, aut alijs motibus creatis loquitur, sed de personis ac substantijs diuinis.

QVOD TANTVM TRES SINT
PERSONAE ESSENTIAE
diuinæ.

Tantum autem tres existere personas diuinitatis, neq; plures, neq; pauciores, nempe Patrem, Filium & Spiritum sanctam, ex testimonijs euidentissimis Ecclesia Christi credit, docet & confitetur.

In Veteri quidem Testamento, hæc sunt præ cæteris illustra.

Genesis 1. fit mentio Dei, deinde etiam Verbi per quod omnia cōdita sunt, tertio Spiritus sancti, qui incubat aquis, uitamq; rebus creatis impertit.

Psal. 33.

Psal 33. Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritus oris eius omnis uirtus eorum. In hac sententia mentio fit Domini, & Verbi, & Spiritus.

Psalmo 2. distinctè dicitur de Patre & Filio. Dominus dixit ad me, Ego hodie genui te. Et de spiritu sancto dicitur, Psal. 52. Spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Ita sparsim in Prophetis, Patris, & Filij, & Spiritus sancti mentio fit. Occurrent autem infra plura dicta.

Probant & scriptores Ecclesiastici trinitatem ex illa appellatione Dei, quæ extat Exodi 3. Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob. Nam hic ter nomen Dei repetitur. Item ex uoce Seraphim Esa. 6. Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum, hic trina repetitio, Sancti, mysteriū Trinitatis adumbrat.

Apparitio Trinitatis Abrahamæ contingit, ut Genes. 18. memoria proditum est. Nam Deus speciem trium uirorum Abrahamæ se conspiciendum præbet. Verum eiusmodi testimonia, ab alijs luculentioribus suum accipiunt lumen & intellectum. Positis enim expressis, & perspicuis scripturæ dictis, postea etiam alia, quæ uidentur aliquid obscuritatis habere, citra periculum adhiberi possunt.

Non igitur dubium est, quin Ecclesia Veteris Testamenti eum ipsum Deum agnouerit & inuocauerit, quem nos hodie in Novo Testamento coli-

mus & adoramus, qui nimirum est unus essentia, trinus personis, etiamsi quædam fuerint obscuriora, quia illustriores patefactiones Deus, suo quodam consilio, usque ad exhibitionem Messie reservare uolebat. Alij alias causas diuinant, quas prætereo. Mitto etiam illud Rabanicum, quod mysterium Trinitatis inde elucere quidam existimant, quia tres tantum sunt literæ radicales Verborum in Hebræa lingua. Idem in abbreviatione uocis Iehouæ significari putant, quæ tribus Iod, in formam trifolij scribi solet. Item, quod Genesis primo in uoce **אבא**, trinitas ipsis literis sit inuoluta, ita quidem, ut adiectione literarum **אבא** Pater sit: **ב** Filius, **אבא** Spiritus sanctus. Verum ista non præbent firma fundamenta, qualia in articulis fidei requiruntur, Ideo potiozem habeant locum perspicua dicta scripturæ sanctæ.

In Nouo autem Testamento, clarius hæc doctrina tradita, & illustrioribus patefactionibus ornata est, qua quidem re, ut diximus, ipsam exhibitionem Messie Deus ornare uoluit. Matthæi uigesimooctauo: Euntes docete omnes Gentes, & baptisate eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Iubet hic CHRISTVS in nomine ueri Dei baptisari. Est enim regeneratio, quæ fit ministerio Baptismi, singulare & ingens Dei opus,

opus. Ergo non est alius Deus, quàm in hisce tribus personis proponitur.

Iohannis decimoquinto. Cum uenerit Paracletus, quem ego mittam à Patre, Spiritum ueritatis, qui à Patre procedit, is testimonium perhibebit de me. Distinctè hic trium personarum mentio fit. Pater est persona, à qua ait procedere Spiritus sanctus. Procedit autem à Filio quoque, ut suo loco dicendum erit. Filius hic est persona mittens Spiritum sanctum à Patre. Spiritus sanctus est persona procedens à Patre, & missa à CHRISTO.

Galat. quarto: Quoniam estis filij Dei, misit Deus spiritum filij sui in corda nostra, clamantena Abba Pater.

Secundæ, Corinth. decimotertio. Gratia Domini nostri Iesu Christi, & dilectio Dei, & communio spiritus sancti, sit cum omnibus uobis:

Primæ Iohannis quinto, TRES sunt qui testimonium perhibent, Pater, Logos, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt.

Denique innumera testimonia, passim in Nouo Testamento extant, quæ sparsim de personis loquuntur.

Ceterum patefactio Trinitatis omnium illustrissima, ad Iordanem accidit, cum Iesus CHRISTVS anno trigesimo suæ ætatis, ad suum mini-

sterium publicè suscipiendum quasi initiaretur, aut, ut iam quidem loqui solemus, ordinaretur. Nā ibi Pater è sublimi cælo clara uocē sonat: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacitum est. Secunda uerò diuinitatis persona, baptismo à Ioanne accepto, ex Iordanis alueo ascendit, & tendit ad eum uox Patris cælestis. Tertia persona diuinitatis, mox è cælo erumpens, uisibiliq; specie columbæ aduolans, sese in Christum demittit, in eoq; confidet ac manet. Hæc reuelatio toti Ecclesiæ Christi honorifica, summæq; consolationi est.

Postremò huc referantur symbola, doctrinam de Deo præclare explicantia, ut sunt præ cæteris maxime insignia, autentica, & cum illustribus dictis scripturæ sanctæ congruentia, Apostolicum, Nicænum et Athanasianum. Item consensus Ecclesiæ Dei perpetuus, estq; singulare Dei beneficium, quòd tam innumeris hæresibus, omnibus seculis aduersus hunc articulum exurgentibus & furentibus, tamen eum conseruauit integrum & purum Deus, usq; ad hanc mundi senectam, in qua nos modò degimus, pro quo quidem beneficio etiam tibi, mi Pater, Fili & Spiritus sancte æternas gratias debemus & persoluemus.

QVOD HÆ TRES PERSONÆ
sint tamen unus Deus.

Tres personæ unus Deus. 53

ETSI autem tres sunt personæ, relatæ ad se inuicē ac distinctæ, iuxta testimonia expressa in scriptura sancta, & patefactiones diuinas, tamen non sunt plures Dī, sed unus duntaxat uerus & æternus Deus, seu unica indistincta essentia, quod planè idem est in hoc fidei articulo. Hæc ideo credenda sunt, quia de Deo aliter sentiendum ac statuendum non est, quàm sicut in uerbo suo sese reuelauit, ut sæpè repetitur. Testimonia autem huius admirandi mysterij sunt.

Matth. 28. Baptisate eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Hic Christus in Nomine inquit, tanquàm unicæ essentiæ diuinæ baptisandum, & tamen exprimit tres personas, distinctis nominibus. Loquitur autem Christus de unico & uero Deo, in cuius nomine baptisatio fit, is uerò unus Deus non est alius, quàm Pater, Filius & Spiritus sanctus, qui nos regenerat, ac sibi deuincit, quem perpetuò inuocare & colere debemus.

1. Iohan. 5. Tres sunt, qui testimonium perhibēt, Pater, Logos, Spiritus sanctus, & hi TRES VNVM sunt. Omnes p̄i in hoc dicto pondera istorum Verborum accuratè obseruent, TRES & VNVM. Nam clarissimis uerbis docet Iohannes, Tres esse in diuinitate coequales essentia & potentia. Sed istos ipsos tres, esse VNVM, hoc est, unum esse Deum. Non enim plures coæternos aut

54 Tres personæ unus Deus.

coomnipotentes docet ac profitetur Iohannes, & unicum Deum.

Iohan. 10. Ego & Pater unum sumus. Verbum, Sumus, personarum pluralitatem euidenter designat, sicut & uocabula, Ego & Pater. Vnum uerò, unitatem naturæ seu diuinitatis exprimit. Cum hoc dicto planè conuenit, quod Iohan. 14. Christus profitetur ac docet, Philippe, qui uidet me, uidet Patrem. Quomodo tu dicis, Ostende nobis Patrem? Non credis, quòd ego in Patre, & Pater in me est? Verba quæ ego loquor uobis, à me ipso non loquor. Pater autem in me manens, ipse facit opera. Non loquitur autè hoc in loco Christus, de consensu uoluntatis inter se & Patrem, sed de essentia, quòd unus idemq; omnipotès Deus sit cum Patre omnipotète.

Genes. 1. In principio creauit Elohim, Dij, cælum & terram. Hic plurali appellatione Dei, notantur plures personæ, singulari uerò uerbo unitas essentia, sicut interpretantur sinceri Ecclesiæ Dei scriptores, et congruunt reliqua dicta clariora.

Genes. decimo octauo. Tres uiri distincti inter se diuertunt ad Abrahamum, & tamen ipse ex occulta inspiratione Dei, haud ignarus, diuinam maiestatem specie istorum uirorum ad sese uenire, compellat eos singulari numero, Domine, inquit, obsecro, si inueni gratiam in oculis tuis, ne transeas à seruo tuo. Item, Dixit Iehoua, num occultabo Abraham.

Tres personæ unus Deus. 55

Abrahæ, quæ facturus sum? ac certum est, appellationem Iehouæ, non tribui Angelis in scriptura sancta.

RATIONES.

In Baptismo seu regeneratione hominis, & acceptatione ad uitam æternam, coniunguntur pari potestate Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Ergo hi tres sunt unus Deus. Namq; unius Dei opus est, saluare & uitam æternam tribuere.

Ioh. 5. inquit Christus, sicut Pater suscitatur mortuos & uiuificat, sic & Filius quos uult uiuificat.

Iohan. 14. Non creditis quod ego in Patre, & Pater in me est? Alioquin propter opera ipsa credite. Hæc sententia conuenit cum ea, quæ Iohan. 10. recitatur, Ego & Pater unum sumus. Pater in Filio est, & Filius in Patre, tali ratione, ut Pater & Filius sint unus Deus cum spiritu sancto.

Habitare in cordibus hominum, resuscitare in nouissimo die, recipere in cælum, tam tribuitur Filio ac spiritui sancto, q̃ Patri. Ergo Pater, & filius, & spiritus sanctus sunt unus Deus. Nam hoc opus, tantum unico illi Deo conuenit. Iohan. 14. 1. Corin. 3. Matt. 28 & c. Eiusmodi ratiocinationes plures è sacris literis colligi possunt, quas breuitatis gratia omittimus.

Symbola quoque antiquissima, eandem doctrinam luculenter tradunt. Nam Apostolicum inquit,

E 4. Credo

56 Tres personæ unus Deus.

Credo in Deum. Postea uerò explicatur, quis sit ille Deus, nempe Pater creator, Filius redemptor, Spiritus sanctus uiuificator. Calumnia & insania est, in eodem symbolo hæc uerba, *Credo in Deum*, tantum ad Patrem accommodare, atq; à Filio & Spiritu sancto penitus remouere. Sicuti enim uerbum *credo*, non tantum ad Patrem, sed etiam ad Filium & Spiritum sanctum pertinet, ita etiam uox *Deus*, quæ initio ponitur, uerè ac propriè ad Patrem, ad Filium, & ad Spiritum sanctum pertinet. Nam ille est Deus, à quo creationem, redemptionem & uiuificationem accipimus. Itaq; coniunctio *ET*, applicat ad hanc propositionem *Credo in Deum*, non tantum Patrem, uerum etiam Filium, & Spiritum sanctum.

Nicænum symbolum eodem modo propositionem præmittit, *Credo in VNVM Deum*, ac mox subiicit, *Patrem, Filium & Spiritum sanctum*. Insania igitur omnibus modis execranda est, quæ per se & tam luculenter sunt copulata, tam nefariè conuellere.

Ita etiam Damasi symbolū habet, *Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, & in Vnum Dominum nostrum Iesum Christum filium Dei, & in Spiritum sanctum Deum, non tres deos, sed Patrem & Filium & Spiritum sanctum, unum Deum colimus & confitemur.*

ALIA

Tres personæ unus Deus. 57

ALIA PATRVM DICTA.

Tertullianus contra Praxeam libro 20. In trinitate unitas disponitur, tres non statu, sed gradu, nec substantia, sed forma, nec potestate, sed specie. Vnius autem substantiæ, & unius potestatis, quia unus Deus, ex quo & gradus isti, & formæ & species, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti deputantur.

Augustinus libro primo de Trinitate capite quarto inquit: Omnes quos legere potui, qui ante me scripserunt &c. hoc intenderunt secundum scripturas dicere, (Nota hæc Lector) quod Pater & Filius & Spiritus sanctus, unius eiusdemq; substantiæ inseparabili æqualitate, diuinam insinuant unitatem. Ideoq; non sunt tres Dii, sed unus est Deus, quamuis Pater Filium genuerit, & ideo Filius non sit, qui Pater est.

Ac libro de cognitione ueræ uitæ inquit, capite 10. Constat profectò Patris & Filij & Spiritus sancti unam naturam, indiuiduamq; essentiam esse. Et De fide ad Petrum cap. 4. Trinitas ad personas refertur, unitas uerò ad naturam:

Gregorius de Theol. lib. 5. Ipse certè sic de his sentio, & libenter sentio, tum quisquis mihi amicus est, idem facit, colendum esse ut Deum Patrem, colendum ut Deum filium, colendum ut Deum Spiritum sanctum. Proprietates tres, & deitatem

E 5 unam.

58 Tres personæ unūs Deus.

unam. Quippe quæ nihil partiatur, siue gloriam spectes, siue honorem, siue essentiam, siue regnum.

Cyrillus contra Iulianum lib. 4. Non ignorauit Moses, quòd Deus unus, hoc est, una deitatis natura, in sancta & consubstantiali Trinitate adoratur, nempe in Patre, & Filio & Spiritu sancto. Itē in Iohan. lib. 11. cap. 19. Vnus Deus in Trinitate adoratur.

Sunt igitur istæ tres diuinitatis personæ, coessentialiales, coeternæ, coomnipotentes, sicut præclare & iuxta sacrosanctas scripturas Athanasius inquit: Fides catholica hæc est, ut unum Deum in trinitate, & trinitatem in unitate ueneremur, Neque confundentes personas, neque substantiam separantes. Alia est enim persona Patris, alia Filij, alia spiritus sancti. Sed Patris & Filij, & Spiritus sancti, una est diuinitas, æqualis gloria, coeterna Maiestas. Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus sanctus. Item sicut sigillatim unamquamque personam, Deum aut Dominum confiteri, Christiana ueritate compellimur, ita tres Deos aut Dominos dicere, catholica religione prohibemur. Item, Et in hac trinitate nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus. Sed totæ tres personæ, coeternæ sibi sunt & coæquales.

OBIECTIO.

Atqui posset aliquis obstrepere: Impingit hæc doctrina

doctrina in principia Arithmetica, nempe q̄ tria
sint unum, ac unum tria? Respondeo: Deus non con-
stringitur physicis principijs. Nā articuli fidei, ex-
tra humanam rationem, peculiariter à Deo sunt re-
uelati, ideoq; credi oportet, quicquid tandem ani-
malis homo contra somniet. Præterea res longè mi-
nores in ipsis creaturis, nostro ingenio non perspi-
cimus, & qua tandem audacia ipsam diuinam Ma-
iestatem perscrutabimur? Quis hominum aut etiā
angelorum assequitur, cerebri in humano capite,
constantis fluida & imbecilli materia, actiones? Pri-
mū est in capite humano apprehensio rerum, siue
lectarum siue auditarū, hoc est, intellectus. Deinde
est in eo iudicium de rebus oblatis, sintne res illæ
oblatae bonæ uel malæ. Tertiò inest memoria quasi
penu, aut cista reconditoria, dijudicata reponens,
eāq; rursus ad usus necessarios promens. Ista in una
massa cerebri geruntur. Medici cellulas disting-
uunt, in quibus istæ admirandæ actiones fiant, quia
experientia cognitum est, memoriæ sedem in po-
steriori parte, apprehensionis in anteriori sitam
esse. Sed hæc nondum explicant hoc mysterium,
quomodo illi spiritus in cerebro existentes, tam
præstantes actiones gignant. In corde hominis,
primum est substantia carnea, solida, & compa-
cta, deinde inest sanguis, tertiò spiritus, nō tantum
uitales, sed etiam affectus ualde mirabiles insunt.

Nec

60 Tres personæ unus Deus.

Nec potest ulla creatura dicere, quomodo ista omnia, in tam parua urnula seu olla, & in tam humida re, quasi æstuate & fumigante aqua, fiant? In ceraso primum conspicitur cuticula quædam, ueluti cælo circumdans reliquam substantiam: deinde sequitur sanguinea caro seu massula, quasi uenis quibusdam artificiosissimè contexta & coherens: tertio in medio inest nucleus, ad propagationē diuina potentia mirabiliter creatus. Hæc & similia, dico, nos homines, in tãta nostrarum uirium deprauatione, humano intellectu penetrare, aut consequi non possumus, in quibus quidem omnibus, aliquid similitudinis de Trinitate latet. Verùm comparatiunculas istas, dextrè oportet accipi. Antiqua est similitudo, de Sole, quæ etiam apud Tertullianum aduersus Praxeam extat. Sunt autem in Sole hæc tria, primum ipsum corpus solare, deinde radius inde procedens, tertio lux. Alij animam hominis inspiciunt, in qua tanquàm unica substantia, intellectum, memoriam & amorem considerant. Alij mentem hominis Patri conferunt, imagini formate in mente filium, & motibus cordis spiritum sanctum. Verùm nulla istarum similitudinum, currit quatuor pedibus, ut uulgo dici solet. Magis igitur ad uerbum Dei, quibus articuli fidei solidè confirmantur, quàm ad umbras rerum respiciatur.

DE PERSONARVM
differentia.

PAVCA & de discrimine personarum, com-
monefacienda sunt, De singulis autem postea,
paulò fufius, Deo dante, differemus.

Pater, ordine prima est persona. Secundo genuit
Filium sibi coessentialem, coeternum & coomni-
potentem, tertio misit Filium in hunc mundum, im-
posito ei pondere peccatorum totius generis humani.

Filius, ordine est secunda persona diuinitatis. Se-
cundo est genita à Patre, ita tamen ut sit consubstā-
tialis, coeterna, coomnipotens Patri. Tercio est
persona missa in terras, quæ homo facta est, ac pas-
sione sua totum genus humanū reconciliauit. Quar-
to est Pontifex & Mediator in æternum. Quinto
iudex uiuorum & mortuorum.

Spiritus sanctus, est tertia persona. Secundo non
est persona generans nec genita, sed procedens à
Patre & filio.

Vfus huius cōmonefactionis est, ne confundantur
personæ, & cuilibet sua proprietas attribuat.

Porro notæ sunt Ecclesiæ Christi locutiões, per-
sonas diuinitatis discerni realiter, non ratione neq;
essentialiter. Nam uera & propria est distinctio
personarum, & essentia est tantum una. Item cum
diuinitas intra se consideratur, discernuntur perso-
na,

ne, cum uerò creaturis opponitur, Deus unus est.

CONTRARIA.

Sunt qui affirmant, gentes etiam aliquam Trinitatis cognitionem habuisse. Verum cum hoc mysterium sit incognitum rationi humane, nimium eis adscribunt. Si autem de Triade aliquid nugati sunt, uel luserunt fingendis opinionibus uarijs de Deo, sine certo fundamento, uel ex doctrina Ecclesie Dei aliquem sonum audierunt, quem tamen non intellexerunt. sic tricipitem Mercurium in uijs posuerunt, & Romæ, &c.

Simon Magus, hereticorum Patriarcha, fons & origo, dixit se esse Deum, seq; aliàs ut Patrem, aliàs ut Filium, aliàs ut Spiritum sanctum apparuisse. Verum hunc impostorem puniuit Deus, corpore eius in terram illiso, cum in aëre diabolicis artibus, tanquam alter Icarus uolitare tentaret.

Montanistæ, Sabelliani, Noëtiani, Samosatenedini, Marcellus, Photinus, planè ut ipsorum parens Simon, tres personas negarunt, asserentes, unum duntaxat esse Deum, qui interdum se ut Patrem, interdum ut Filium, interdum, ut Spiritum sanctum gesserit & declararit. Patrem igitur, & Filium, & Spiritum sanctum, esse duntaxat unicam personam. Sed pugnat hoc delirium seu potius blasphemia, cum patefactionibus diuinis, in quibus distincte tres persone apparuerunt, cum uerbis Baptismi,

Differentia Personarum. 63

fini, cum officio singularum personarum, & cum illustribus testimonijs, in quibus disertè trium personarum mentio fit.

Iudæi & Mahometani, unum Deum fingunt, qui non sit trinus in personis, hoc est, qui non sit Pater, Filius & Spiritus sanctus. Itaque aliquid somniant, quod Verbum Dei ignorat. Nam sacrosanctæ literæ, tantum eum Deum docent ac profitentur, qui est Pater, Filius & Spiritus sanctus. Extra hunc Patrem, Filium & Spiritum sanctum, non est ullus Deus.

Et contra eos Christus fert iudicium Iohan. 5. Qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem. Non uult enim Deus, alio modo sese agnosci & inuocari, quàm sicut se patefecit.

Serueti furorem, sequitur hodie in Polonia Gregorius Pauli Cracouiæ, qui adseuerat, Etsi tres sint, tamen non posse dici tres personas, & solum Deum Patrem esse unicum uerum Deum, non Filium, non spiritum sanctum. De hisce furoribus, altero libro iuuante Deo nonnihil differemus.

SEXTO.

DE PATRE.

APPEL

APPELLATIO Patris, in sacris literis non accipitur eodem modo. Aliàs enim significat eum, à quo quis naturaliter natus est, ut Honora patrem & matrem tuam. Exod. 20. Et inde pro Maioribus accipitur, ut, Ego sum Deus patrum tuorum, id est, Maiorum. Exod. 3. Et eadē ratione peculiari phrasi scripturæ sacræ, aui etiā patres dicuntur, ut Laban dicitur filius Nabor Genes. 29. qui erat eius auus. Nam Bathuel pater erat uerus. Inde per metaphoram, pro autore & origine accipitur, ut Iubal est pater Citharædorum, id est, author seu primus inuentor. Itē pro præceptore, aut qui alios beneficio affecit 1. Corint. 4. Non multos habetis patres. Sic appellabat ueros doctores Apostolus, à quibus initio doctrinam cælestem acceperant, ac renati erant. Transfertur autem hæc appellatio ad Deum quoq; & habet tres significationes præcipuas. Primum respectu Filij dicitur Pater, quia Filius est ab æterno ab hoc Patre genitus. Deinde respectu nostri, quia & creator est, & per Christum paternum erga nos habet animum, recipit nos in filios, paternamq; beneuolentiam & auxilium præstat, Sicut Christus docet nos orare, Pater noster, qui es in cælis. Tertiò pro autore accipitur, ut quod Deus dicitur Pater luminum, id est, autor & largitor lucis.

Pater est prima Trinitatis persona, non genitus

ta nec procedens, sed habens filium coessentialem, ab eterno à se genitum, quem etiam misit in mundum, ad redimendum genus humanum, donans cum filio, spiritum sanctum, à se & filio procedentem, creans & sustentans omnia, cum filio & spiritu sancto.

In hoc articulo Tria cogitentur, Primum q. Pater sit persona. Deinde quòd sit à ceteris personis distincta. Tertiò, quas habeat proprietates siue singulares, siue cum reliquis personis communes.

Primum Patrem esse personam, hoc est, uiuum quiddam existens, non inane nomen aut figmētum, ex plurimis testimonijs sacræ scripturæ liquet. Io-
han. 6. Misit me uiuens Pater. Mittens autem & Missus, hic substantialiter distinguuntur. Christus inuocat Patrem disertis uerbis, Pater clarifica me. Item, Pater transeat à me calix iste. Item, Confiteor tibi Pater cæli & terræ. Non autem inuocat se ipsum, neq; inuocat figmentum aliquod, sicut Fortunam & Cererem inuocabant cæcæ gentes, sed substantiam ueram ac uiuam, quæ est Pater. In patetificationibus, Pater tanquàm persona sese manifestat, testificans de filio, Hic est filius meus dilectus. Et in uerbis Baptismi tres personæ recitantur. Huc pertinent & salutationes, quibus Apostoli in exordijs suarum epistolarum utuntur, quibus Patrem ut personam nominant, primoq; loco ponunt.

Secundò Patrem distinctam Trinitatis personam, non ipsum filium, neq; ipsum spiritum sanctum esse, ex ijsdem testimonijs perspicuum est. Sed non gra-
uabimur adhuc unum aut alterum adscribere. Psal. 2. Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, Ego ho-
die genui te. In hoc illustri dicto, duabus rebus di-
stinctio personæ Patris à Filio describitur. Primum
mentio fit filij geniti, & eius qui eum genuit, estq;
impossibile, hæc posse ad unam personam referri.
Deinde discernitur loquens, & is ad quem sermo
fit. Item in sequentibus uerbis, dans hæreditatem,
& eam accipiens. Amentia enim est, hæc uni & ei-
dem personæ tribuere. Psalm. 110. Dixit Iehoua A-
donai Dominus Domino meo, sede à dextris meis.
Rursus hic aliquot notæ proponuntur, ostendētes,
Patrem esse distinctam personam. Nam primum
hic duorum Dominorum mentio expressè fit, &
personas distingui, etiam Christus Matthæi uige-
simosecundo docet. Deinde Dominus alloquitur
non semetipsum, sed alteram personam. Tertiò
alia est persona quæ collocat, alia quæ collocatur:
Plures eiusmodi personarum distinctiones, totus il-
le Psalmus suppeditat. Matth. decimosecundo. Tu es
Christus Filius Dei uiui. Hic Filius & Pater, non
accipiuntur pro una & eadem persona, sed pro di-
stinctis. Eodem modo Iohannes docet, Vnigenitus,
qui est in sinu Patris, ipse nobis reuelauit. Christus
non

non seipsum, sed distinctam personam, in horto & aliàs inuocat. Ioh. 5. Pater meus usq; modo operatur, & ego operor. Quid clarius dici potest? Huc referatur uerba Baptismi, & peculiaris atq; illustris reuelatio ad Iordanem, ubi Pater suam de Filio sententiam pronūciat. Ad eundem modum spiritus sanctus, non est ipse Pater, neq; ipse Filius, sed peculiaris res seu persona, ut postea dicendum erit.

Tertiò proprietates huic personæ tantum conuenientes, sunt, quòd primus in ordine personarum, ab ipso filio Dei in uerbis Baptismi recitatur, & obseruant Apostoli quoq; eam rationem, ut Patrem, quoties Dei mentio fit, præponant. Deinde, quòd genuit Filium coeternum, & coessentialem, & coomnipotentem, cumq; misit ut fieret uictima, ad redimendum genus humanum. Psal. 2. Iohan. 1. Matth. 16.

Communes proprietates Pater cū Filio habet, & ab utroq; Spiritus sanctus procedit. Iohā. 16. 20.

Communes Patri proprietates cum Filio, & Spiritu sancto, sunt, quòd est Creator, sustentator, gubernator, uiuificator rerum omnium, summus pœnas de impœnitentibus, & remunerans iustos.

Ceterum in symbolo Apostolico, tribuitur creatio Patri synecdochicòs, atque hæc proprietas recensetur, ut omnes Christiani in illud summum &

admirandum opus Dei intueantur.

CONTRARIA.

Sabelliani & ceteri, negantes personarum in diuinitate distinctionem, hanc personam cum cæteris confundunt, sed confutantur fortissimè testimonijs suprà citatis, de distinctione personarum.

SEPTIMO.

DE FILIO.

DE APPELLATIONIBVS
FILII DEI.

VARIAS appellationes filio Dei, tum propter substantiam ipsam, tum propter copulationem diuinæ & humanæ naturæ, tum etiam propter officium, & beneficia, quæ confert generi humano, sacre literæ tribuunt.

Iehoua frequentissimè appellatur, ut suprà monuimus, ut Ierem. 23. Hoc est nomen eius quo uocabunt eum, Iehoua iusticia nostra. Sciendum tamen est, hoc uocabulum toti diuinitati interdum attribui. Habet autem nomen ab existentia Filius Dei. Nam ab æterno existit cum Patre, neq; est tantum figmentum inane, qualia sunt multa gentium Numina.

Exod. 3. Ero qui ero. hoc est, sum ille Deus, qui promisit

promisit, sese assumpturum carnem humanam, propter redemptionem generis humani ex peccato & morte. Huc quadrat quod Paulus testatur, Christum adfuisse Patribus in deserto. 1. Corinth. 10.

Semen mulieris Genes. 3. Propter assumptionem humanæ naturæ, quam, ut pro peccatis hominum mori ac pati posset, filius Dei, ex decreto Maiestatis diuinæ, assumpturus erat:

Semen benedictū, Genes. 22. In semine tuo benedicentur omnes gentes. Semen uocatur promissus Messias, propter substantiam, quia erat futurus homo. Benedictum autem semen dicitur, quia fauorem Dei & uitam æternam, peccato, morte & diabolo superatis, sua passione & obedientia impetraturus, & credentibus largiturus erat.

Angelus. Genes. 48. Angelus, qui eripuit me ex omni malo, benedicat pueris istis. Vocatur autem filius Dei Angelus propter officium, quia mittitur à Patre, ut miseris mortalibus opem ferat.

Propheta, propter docendi officium. Deut. 18: Prophetam de medio tui, ex fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus, illum audient. Huc alludit turbæ iudicium, Propheta magnus surrexit in populo.

Adonai. Psal. 110. Dixit Iehoua Adonai, in quo dicto personæ perspicue discernuntur, & filio Dei adpellatio Adonai tribuitur. Daniel. 9. Exaudi

nos propter Adonai, id est, Dominum seu sustentatorem, cui incumbit tanq̃ fundamento administratio æconomix aut reipublicæ.

Immanuel. Esa. 7. Matt. 1. Ecce Virgo concipiet & pariet Filiū, & uocabis nomen eius Immanuel, id est, nobiscum Deus. Ita autē appellatur Messias, propter mirandam unionem nature diuinæ et humane, & quia in nobis hominibus uult habitare, ut Tertullianus libro de Trinitate exponit per dictū, Matth. 28. Ecce ego uobiscum sum, &c.

Filius Dei. Psal. 2. Ego hodie genui te. Daniel. 3. Species quarti similis filio Dei. Tu es Christus, filius Dei uiui. Matth. 16. Dicitur autem propter substantiam filius, quia est unigenitus. Iohan. 1. Unigenitus filius, qui est in sinu Patris, ipse nobis enarrauit. Discernendi enim sunt à filio Dei Unigenito, filij adoptiui, per fidem in Christum suscepti in hereditatem, de quibus dicitur, Dedit eis potestatem filios Dei fieri, quotquot credunt in nomen eius. Iohan. 1.

Puer natus, Filius datus, id est, uerus homo. Esa. 9. & ibi quidem plures appellationes recitantur, Vocatumque est, inquit Propheta, nomen eius, Admirabilis, propter essentiam, opera ac beneficia. Consiliarius, quia reuelat hominibus decreta Dei, & docet quomodo uincenda sit mors, quomodo recuperanda salus, quomodo inuocandus Pater cælestis, quomodo placeat noua obedientia.

Deus

Deus fortis, quia uincit peccatum & mortem, & restituit genus humanum pristinae dignitati, resuscitat ex mortuis, saluat. Pater æternitatis, ab effectu, quia eternam uitam ipse acquisiuit et impertit hominibus. Princeps pacis, quia recõciliat Deum hominibus, quia delet hostes generis humani, quia pacat cõscientias aduersus terrores et execratiões legis.

Filius hominis. Daniel. 7. Ecce cum nubibus cæli, quasi filius hominis ueniebat. Et in nouo Testamento, Christus plerunque se appellat Filium hominis, ut, Filius hominis uenit quærere & saluare, quod perierat. Lucæ 19. Filius hominis in Maiestate ueniet, Matt. 25. Quia uerus homo propter homines factus est.

Seruus Domini, Brachiũ Domini. Esa. 52. & 53. quia mittendus erat, ut baiularet peccata generis humani, & potenter illud uindicaret à tyrannide diaboli & mortis.

Virga de radice Iesse exurgens, flos de radice eius ascendens, radix Iesse. Esa. 11. quia erat futurus homo, nasciturus ex sanguine & familia Iesse patris Dauid.

Germen Dauid. Esa. 23. Suscitabo Dauid germẽ iustum. Filius Dauid. Matt. 1. 22. Lucæ 1.

Ouis ad mactationem ducenda, agnus, quia uictima erat futurus, mactanda pro peccatis generis humani. Esaie 16. 53. Sic Baptista eum uocat,

et proclamat agnum Dei, tollentem peccata mundi, Iohan. 1.

Deus. Esa. 35. Deus ipse ueniet et saluabit nos, quia iuxta substantiam, est uerus Deus. Oseæ 1. Saluabo eos in Domino Deo suo.

Vir, propter humanam naturam, Ierem. 31. Fœmina circumdabit uirum.

Lapis auulsus de monte. Item Mons magnus, Daniel. 2. quia regnum Christi esset futurum non tantum in Sion, sed apud omnes gentes. Alia ratione appellatur ab Esaia lapis, probatus, angularis, preciosus, fundamentalis cap. 28. quia ipse nos sustinet et confirmat, estq; basis salutis nostræ. Et capit. 8. Lapis offensionis, petra scandali, quia destinatus erat passioni, id quod ualde scandalosum erat coram Iudæis. Nam splendidum Messiam, florentem opibus et dignitate, pleriq; expectabant.

Siloh. Genes. 49. Non recedet sceptrum de tribu Iuda, neq; legislator de pedibus eius, donec uenerit Siloh, et erit ei aggregatio populorum. Vocatur autem Messias Siloh, quasi dicas factum eius, quia erat nasciturus de muliere, uel ab officio Saluator à משיח.

Messias, id est, Unctus, quia liberator generis humani, erat futurus rex et Pontifex summus, qui preciosissimo balsamo inungi solebant. Item ab effectu, quia Christus nos miseros homines uncturus erat

erat suo merito, ut ablato factore, rursus per ipsius fragrantiam possemus appropinquare Deo, item donaturus spiritum sanctum. Dani. 9. vsq; ad Messiam ducem. Item, Post hebdomades sexaginta duas occidetur Messias. Ibidem appellatur & Sanctus sanctorum. Psal. 2. Aduersus Dominum & aduersus Messiam eius. Iohan. 1. Inuenimus Messiam, quod est interpretatum $\chi\rho\iota\varsigma$, id est, Vnctus.

Rex. Zach. 9. Ecce rex tuus uenit tibi. Matth. 2. Vbi est, qui natus est rex Iudeorum? Quia est Rex spiritualis, gubernans regnum cælorum, id est, Ecclesiam, & destruens opera Diaboli.

Dominator in Israël. Micheæ 5.

Iustus. Zach. 9. Esa. 45. Nubes pluant iustum. Esa. 51. Prope est Iustus meus, non tantum, quia ipsa substantia nihil est quam iusticia, sed effectu etiam quò ad nos, id est, nobis adferens & impertiens iusticiam, sicut inquit Paulus 1. Corinth. 1. Factus est NOBIS iusticia. Item, Rom. 4. Resurrexit propter NOSTRAM iusticiam.

Saluator. Zach. 9. Rex tuus uenit tibi Saluator. Esa. 45. Germinet terra Saluatorem. ab officio, quia liberat nos à tristi captiuitate peccati, mortis & diaboli, ac restituit æternæ libertati & uitæ. Hinc Simeon filiolum Mariæ in brachijs gestans inquit, se coram intueri salutare Israel. Et Angeli pastoribus denunciant, Natum esse Saluatorem,

qui sit $\chi\rho\iota\varsigma\ \delta\varsigma$ seu Messias, in ciuitate David. Luca secundo.

Iesus. Matt. 1. Quia saluum faciet populum suum à peccatis suis.

Sacerdos, quia docendo, orando & satisfaciendo pro peccatis, nobis hominibus inseruiuit. Psal. 110. Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedeck.

Pastor. Iohan. 10. Ego sum pastor bonus. 1. Pet. 2. Conuersi estis ad Pastorem & Episcopum animarum uestrarum, ab officio, quia ipse nos eripuit ex faucibus peccati, mortis & diaboli, nosq; saluifico pabulo uerbi sui suauiter pascit, uitamq; æternam nobis restituit.

Verbum, $\lambda\omicron\gamma$ &. Iohan. 1. Verbum erat Deus: Et Verbum caro factum est, ab officio, ut Irenæus docet, quia hic Filius Dei, qui factus est caro, locutus est cum Patribus, & protulit sententiam Dei, quam uoluit hominibus esse cognitam. Certum enim est, ibi Verbum discerni à uoce seu doctrina, atque esse proprium nomen filij Dei.

Reliquas appellationes nolumus curiose persequi, quas studiosi in corporibus Veteris & Noui Testamenti inspicere poterunt.

¶ Quid sit filius Dei?

Filius Dei est secunda persona diuinitatis, non generans neque procedens, sed genita ab æterno à Patre.

Patre, à qua persona simul cum Patre procedit, & mittitur Spiritus sanctus, & hæc persona carnem humanam præfinito tempore suscepit, ut passione sua, totaq; obedientia, totum genus humanum redimeret, ac uitæ æternæ restitueret, esq; nunc etiam perpetuus sacerdos & Mediator apud Deum.

¶ Filium Dei esse personam.

Quod autem Filius Dei sit persona, hoc est, substantia indiuidua, nō figmentū quoddam, ut est Fortuna apud gentes, ex manifestis scripturæ testimonijs patet. Nam in Iohan. cap. 1. scriptū est, In principio erat Verbum. Neq; uerò ibi de prolatiuo aut uocali uerbo, sed de hypostasi loquitur Iohānes. Nā ait, hoc Verbum factum esse carnem. Cōstat aut, neq; cogitationem, neq; uocem seu doctrinā Dei Patris, carnem humanam induisse, sed ipsum filiū Dei substantialem. Item unigenitus à Patre, cui quidem etiam enarratio consilij diuini, de redemptione generis humani ex peccato & cladibus omnibus, tribuitur. Matth. 11. Nemo nouit Patrem nisi Filius, & Filium nisi Pater. Iohan. decimoseptimo. Pater clarifica Filium tuum. Orat disertis uerbis, sese clarificari tanquā personam. Et in Veteri Testamento. Psalm 2. dicitur, Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. In hoc dicto Deus Pater alloquitur personam, hoc est, rem subsistentem, quæ est Filius ipsius. Et huc pertinet consensus

consensus & confessio pia antiquitatis, quæ contra præstigiatores uarios, præclare asseruit & obtinuit, filium Dei esse ὁ Θεὸς υἱὸς οὐ seu personam.

Probant autem eadem testimonia euidenter, filium Dei esse distinctam ac peculiarem personam, à Patre & spiritu sancto. Iohan. 1. Verbum erat apud Deum. Item, Hoc erat in principio apud Deum. Iohan. 5. Qui non honorat Patrem, non honorat filium. Iohan. 6. Duorum testimonium uerum est. Ego sum qui testimonium perhibeo de me ipso, & testimonium perhibet de me, qui misit me Pater. Obserua, quòd expresse Christus duos nominat, id est, distinctas personas, se & Patrem. Illustre & dictum Christi est, Iohan. 15. Cum uenerit Paracletus, quem ego mittam à Patre. Nam distinctionem personarum luculenter explicat.

Filium Dei esse Deum uerum, coessentialē Patri & spiritui sancto, hoc est, unicum Deum cum Patre & filio, nec esse alium unicum ac uerum Deum, quàm qui sit Pater, filius & spiritus sanctus, passim demonstratur. Iohan. 1. Verbum, id est, filius Dei erat Deus. Et quidem eo in loco græcus articulus monet, Verbum loco subiecti, & Deus, loco prædicati accipi debere. Iohan. 10. Ego & Pater unum sumus. Vnum de essentia, Sumus de personarum distinctione accipiendum est. Iohan. 14. Creditis in Deum, & in me credite. Fides non creaturæ, sed ipsi Deo tribuenda

tribuenda est. Postulat autem eadem ratione in se credi, qua in Patrem, Vnde sequitur, pari filium cū Patre, non tantū honore & potentia, sed etiam substantia existere. Præterea, opera quæ Christo adscribuntur, demonstrant eum uerè esse Deum. Io hā. 5. inquit, Sicut Pater uiuificat mortuos, sic & filius, quos uult uiuificat. Viuificare mortuos opus Dei est, quod, cū eadem potentia præstet filius Dei, patet eum uerè diuina natura & potētia præditum esse.

Hebr. 3. Maior ponitur, Qui creat omnia, Deus est. Minor uerò præmittitur: Hebr. 1. Omnia per ipsum condita esse. Est & hoc opus diuinitatem eius declarans. Impertit Christus remissionem peccatorum. Hinc sequitur conclusio liquidissimè, Ergo filium Deum esse, patriq; consubstantialē & cōomnipotentem necesse est. Thomas eum, sine ambagibus, sine dubitatione, præclara confessione, pronunciat esse Deum. Iohan. 20. Dominus inquit, meus & Deus meus. Idem comprobant uerba Baptismi, in quibus excellentissimum illud & maximè admirandum opus, nempe regeneratio hominis, tam filio attribuitur, quàm Patri & spiritui sancto. Roman. 9. Christus est Deus benedictus in secula. Gal. 1. Non ab homine accepi illud neq; didici, sed per reuelationem Iesu Christi. Itaq; testatur, Christū esse Deum. Huc pertinent & hæc Veteris Testamenti testimonia,

testimonia. Osee 1. Saluabo eos in Domino Deo suo. Hic perspicue Messias, qui est filius Dei, qui debet homo tempore prefinito fieri, uocatur Deus. Esa. 7. Vocabitur nomen eius Deus. Et cap. 35. Ecce Deus uester ultionem adducet retributionis, Deus ipse ueniet & saluabit nos. Abac. 3. Deus ab Austro ueniet. Psalm. 110. Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, & similia. Eiusmodi testimonia obseruent pia pectora, ut fides in Christum magis confirmetur & stabiliatur, & ut inuocatio ardentius in nomine Christi fiat.

Aeternum esse filium Dei, ex iisdem, quæ hæcenus citauimus, testimonijs, perspicuum est. Iohānes cap. 1. affirmat ac docet, Verbum, hoc est, Filium Dei in principio fuisse apud Deum. Psalm. 2. scriptum est, Ego hodie genui te. Quæ quidem testimonia, de æternitate omnes sani doctores Ecclesiæ Dei intelligunt. Christus idem asseuerat. Iohā. 8. Antequam Abraham fieret, ego sum, & Iohan. 17. Clarifica me tu Pater apud te ipsum claritate, quam habui, priusquam mundus fieret, apud te. Et cum hoc liquidò demonstratum sit, filium Dei non solum titulo, sed ipsa natura reuera esse Deum, planum simul est, eum æternum esse. Namque ipsa æternitas talis est proprietas, quæ uero Deo conuenit, ut absque ea non existat Deus.

CONTRARIA.

Negantes

¶ Negantes Filium Dei esse distinctam
personam, in essentia
diuina.

Sabellius, Samosatenus, Photinus & alij, nega-
runt, Filium Dei esse distinctam personam diuinita-
tis, & contenderunt Filium esse ipsum Patrem. Hic
error à Simone Mago initium habuit, sicut ex Ire-
næo constat, id quod notatu dignum est. Sed Iohan-
nes disertè inquit, Et Verbum erat apud Deum. I-
dem uerò conuincunt apparitiones illustres, in Ior-
dane & monte Thabor factæ, ubi Pater distinctè
Filium suum alloquitur. Sic autem argumentati
sunt hæretici.

Deus est unus.

Christus est Deus.

Ergo Christus est ille ipse Deus, q̄ est Pater.

R. Totum concedi posset, si de essentia, non ca-
lumniosè argumentum acciperetur. Est autem fal-
lacia in uoce Deus, quæ aliàs significat οὐσίαν di-
uinam, ut in Maiori, aliàs personam diuinam, ut
in Minori, item quòd illa persona sit unius, eiusdem
que essentiae cum Patre & Spiritu sancto, sine per-
sonarum confusione. Cùm autem argumenti conclu-
sio eò dirigatur ab hæreticis, ut obtimeant, Christū
eandem esse personam, quæ est Pater, manifestum
est, in conclusionem plus accipi, quàm in præmissis
est positum, ac necesse est ad Minorem adijci,
Christus

Christus est Deus, scilicet obseruata tamen personarum, in eadem diuinitate distinctione. Vsurpant heretici & hoc dictum, Ego & Pater unum sumus. Verum recte patres, horum uerborum Emphases, istis prestigiatoribus opponunt. Nam Ego et Pater, dixit Christus, ut personarum distinctionem exprimeret. Sumus dixit, non sum, ut idem plurali numero explicaret. Vnum præterea dixit, non unus, ut coessentialitatem, & nequaquam confusionem personarum doceret, sicut præclare monet Tertullianus, Vnum inquit Naturaliter positum, societatis concordiam, non unitatem personæ notat.

¶ Negantes diuinitatem filij Dei.

Ebion, Cerinthus, Montanus, Arius, Seruetus & alij innumerabiles, diuinitatem Christi miris prestigijs oppugnarunt, quasi non esset $\alpha\omega\omega\omega\omega\omega$ & coessentialis, coæternus, coomnipotens Patri. Decepti autem sunt duabus rebus potissimum. Primum quibusdam scripturæ dictis seu phrasibus, quibus incarnatio, humilitas, & obedientia Christi, ut homines Deo reconciliaret & saluos faceret, describitur, malè detortis ad diuinam eius naturam, ut Pater maior me est. Verū in eo dicto, nō de diuinitate sua differit Christus, id quod facit aliās, sed de admirandæ humilitatis suæ officio. Idē de reliquis dictis, quæ intempestiue ab ipsis citantur, iudiciū est.

Deinde

Deinde etiam dementati sunt quibusdam philosophicis principijs, malè accommodatis ad ipsam Dei essentiam, quæ illis nequaquam subiacet. Est enim Deus liberrimum agens, & sine medijs, & cum ipsis, pro suo iudicio & omnipotentia agens, Vt

Omne quod natum est, habet principium.

Filius Dei natus est.

Ideo habuit principium, esse cæpit, non est coæternus Patri, fuit tempus quando non erat, sicut Arius loqui solebat.

R. ad Maiorem. Est principium philosophicum, quod locum habet in suo foro, hoc est, in rebus creatis à Deo, extra ipsum Deum: neq; ualet in doctrina de essentia diuina. Nam ea in parte, sicut & in cæteris fidei articulis, ualet principium istud Theologicum, Sic os Domini locutum est. Clarè autem inquit Iohannes, Verbum erat Deus.

Ad Minorem, Filius Dei natus est, ex Patre æternò, nō sicut est natus in mundo ex Virgine Maria, ubi secundum hominem esse cæpit. Ergo principium in Maiori corrumpit, quia extra suum forum, à creaturis ad ipsum Creatorem seu essentiam diuinam translatum est. Et frequentissimum est omnibus seculis, hoc pacto malè accommodatis principijs philosophicis ad res diuinas & articulos fidei, gignere opiniones falsas & blasphemias. Homines enim putant, sese optimè concinnasse dogmata, quæ
G do

do ad illa principia philosophica accommodantur.

¶ Negantes Christi humanitatem.

Simon, Saturninus, Marcio, Manicheus, aliquē eius farinæ, humanitatem Christo adimere conati sunt, quasi non uerus homo, sed merum phantasma fuisset, ac per Mariam tanquā radius Solis per uitrum, aut aqua per canalem transiisset, nihil ab eius natura accipiens. Hinc etiam est illa cohors Patristianorum, quod non Filius, tanquā distincta persona diuinitatis, uerū Pater in forma Filij passus sit. Sed refutat istos omnes hoc insigne dictū, Et Verbum caro factum est. Huc pertinent Anabaptistarum furiosæ blasphemix de Christo, cum Manicheorum insanijs congruentes.

Carpocrates & alij dixerunt, Christum non esse ex pura Virgine natum, sed ex societate coniugali Iosephi & Mariæ.

Valentinus asseruit, Christum attulisse carnem ex cælo, & per Virginem, non ex Virgine natum: Sed hæc portenta manifestis scripturæ sacræ testimonijs refutantur, quæ suprà exposita sunt.

Turci & Iudæi primum negant, Christum esse naturā filium Dei: deinde negant eum esse distinctā in essentia diuina personā: tertio negant eius officium, quod sit Messias ac redemptor generis humani ex peccato & morte. Ita quædam ex Arianismo, quædam ex alijs hæresibus recipiunt. Est enim Ma-
homo

hometanismus, quasi syrupus uiciosissimus, ex plurimis, ipsq; diuersissimis religionibus confusus.

Papistæ officium Christi impugnant, quod non sit solus Mediator generis humani apud Deum, sed unâ cum ipso chorus sanctorum defunctorum, quibus quidem tanquàm alicuius aulæ præfectis aut cõsiliaris, distincta officia distribuunt. Item, quod aditum ad salutem, seu primum eius gradum meruerit Christus, postea uerò homines suis meritis, iusticiam per Christum partam, nobisq; donatam, ab soluere & perficere possint ac debeant, sicut Interim manifestè contēdit, & omnes eius patroni. Sed aperta & clara uox Christi est, Nemo uenit ad Patrem, nisi per me, Ego sum uia. Item, Petrus discretissime inquit, Non est in alio quoquam salus.

DE DVABVS NATVRIS IN CHRISTO.

PORRò ad ueram, huius secundæ in diuinitate personæ, noticiam pertinet, scire & credere, in Iesu Christo, nunc esse & in omnē eternitatem usq; manere duas naturas. Vnam, quam ab æterno habuit, & quæ est filius æternus æterni Patris: Alterâ, quam non habuit ab æterno, sed quâ in utero uirginis Mariæ suscepit, factus homo. Hæ aut duas diuersæq; nature, coierunt atq; unitæ sunt unione

hypostatica, ita quidem, ut non sint istæ naturæ cōfusæ, non altera in alteram transierit, sed sint inenarrabili modo unitæ. Permānsit quod erat filius Dei, & suscepit quod non erat, nempe naturam humanam, ut in illo uulgari uersu dicitur,

Sū quod erā, nec erā quod sum, nūc dicor utrūq;.
Hæc nonnihil euoluenda sunt.

Primum, Iesus Christus est natura Deus, & quidem filius Dei. Iohan. 1. Unigenitus, qui est in sinu Patris. ac discernitur hac appellatione à filiis adoptiuis, qui fiunt fide in Christum. Item, Matth. 16. Tu es Christus filius Dei uiui. Gal. 4. Misit spiritum filij sui in corda. Estq; coessentialis & coæternus filius Patri cælesti, sicut in secundo Psalmo dicitur, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Cæterum, quomodo ista generatio filij æterni, à solo Patre æterno sit facta, ita inquam, quod absq; principio filius fuit cum Patre, neq; est ullum tempus imagine concipiendum, quo non fuerit filius, non est in sacris literis perspicue & expresse traditum, neq; mens humana potest capere, ac uidemus Patres, etiam si summissime articulum de Trinitate tractauerunt, tamen quando ad hunc punctum de æterna atq; inexplicabili generatiōe filij Dei ueniunt, tum modestissime uela contrahere, ac potius tantum essentiæ diuinæ mysterium adorare, quàm scrupulose & periculo se scrutari, idq; monent etiam alijs faciendum esse.

Quod

Quòd secunda persona diuinitatis sit uerè filius Dei, & is sit à Patre cælesti ab æterno genitus, & sit persona distincta à Patre & spiritu sancto, articuli sunt fidei, de quibus nemini mortaliũ fas est ambigere. Si quis autem contrarium sentit, is iure hæreticus censetur. Sed quomodo filius ille æternus ab æternò à Patre æterno sit genitus, mysterium est, quod in altera uita discemus Proinde cogitationes humanæ, de hoc mysterio sobriæ sint, ac semper istam solennem protestationem adiunctam habeāt, quòd ipsis articulis fidei patefactis certo uerbo, opinioniones hominum in tam sublimibus rebus, nequaquàm sint pares. Possideant igitur tantummodo, humanarum cogitationum atq; comparationum locum, neq; ulterius quàm debent euehantur. Prodest autem scire, nostrum Seruatorem natura diuina uerè præditum esse, ut ueram Dei consequamur noticiam, ut fides Christo plenius inniti possit, ut beneficiorum Christi amplitudo conspiciatur.

Deinde Iesus Christus est homo, non putatiuus, sed uerus ac naturalis, carne & anima constans, sicuti cæteri homines dempto tamen peccato. Quòd autem homo sit, primùm ex ueteri Testamento per spicua testimonia probant. Vt Genes. 3. Semen mulieris conteret caput serpenti: Genes. 12. In semine tuo benedicentur omnes Gentes. Esa. 7. Virgo concipiet & pariet. Esa. 9. Puer natus est nobis, & fi-

lius datus est nobis. Idem declarant historie in nouo Testamento, conceptio, natiuitas Christi. Vocatur & est filius Abraham & Dauid. Matth. 1. & 21. Rom. 1. Seipsum crebro appellat Christus filium hominis, & post resurrectionem se discernit à Spiritu, clarè docens, se carnem & ossa habere. Lu. 24. Illustrissima est sententia, quod Iohannes cap. 1. rotundo ore dicit, Et Verbum caro factum est. Omitto iam enumerationē proprietatum omnium, quæ humanæ naturæ in Christo conueniunt.

Operæ precium autem est expendere, quales tamen proprietates Christus in humana natura habeat peculiare, & non communes nobiscum. Primum enim tantum ex Virgine pura natus est, non ex Patre carnali, id quod nulli hominum unquam contingit, neq; continget in æternum. Hoc ipsum pulchrè, quasi inuolutum erat primæ promissioni, Semen mulieris conteret, inquit Deus, serpenti caput, non dicit, Semen Viri. Et Esa. 7. Ecce Alma concipiet, quæ uox de intemerata uirgine intelligitur. Ierem. 31. Fœmina circundabit uirum. Et Lucæ primo, Gabriel disertè hunc articulum tractat & explicat, Concipies, inquit, in utero. Item, Spiritus sanctus in te superueniet. Eod èspectat, quod Matthæus capite primo, emphaticè inquit, Ex qua natus est Iesus. Docet ibidem Angelus Iosephum, sic inquit, Quod in ea natū est, de Spiritu sancto est. Secundò sine contagio peccati originalis conceptus & na-

tus est, id quod etiam nulli alijs hominum contigit. Nam Adam & Eva nati non sunt, sed creati. Hoc significat Angelus Lucæ 1. Quod ex te nascetur Sanctum, ideoq; commemorat, spiritum sanctum isti conceptioni adfuturum. Debebat præterea Messias aliena peccata expiare, ideo necesse fuit, ut proprijs sordibus prorsus uacaret. Tertiò natura humana in Christo personaliter unita est diuinæ naturæ, id quod etiam nulli alijs hominum attribui potest, licet sua etiam ratione, credentes in Christum, sint templa Dei, imò etiam Christi membra.

Verùm istæ duæ naturæ in Iesu Christo non sunt permixtæ, non in se inuicem transierunt, sed mirabili & inexplicabili modo unitæ sunt, ita ut Iesus Christus sit unica persona. Veteres comparationibus quibusdam de ferro igne calefacto, de animæ & corporis coniunctione, ac similibus usi sunt, sed tantum mysterium dignè efferri non potest. De hac admiranda unitione Iohannes dicit, Verbum caro factum est. Pauca quidem uerba effert, sed mysterium omnium amplissimum proponit.

Visum est & Tertulliani quendam locum addicere, qui in libro de Trinitate sic inquit, Ideo Christum Iesum Dominum ex utroq; connexum (ut ita dixerim) ex utroque contextum & concretum, & in eadem utriusque substantiæ concordia mutui ad inuicem fœderis consubstantione sociat-

tum, hominem & Deum, scripturæ hoc ipsum dicē-
tis ueritate cognoscant. Pulchrè & hac sentētia na-
turarum distinctionem exponit. Nō est inquit (Chri-
stus) ex hoc mundo secundum uerbi diuinitatem. Ex
hoc mundo est, secundum suscepti corporis fragili-
tatem. Homo est enim cum Deo iunctus, & Deus cū
homine copulatus.

Et Augustinus de incarnatione uerbi Dei lib. 1.
cap. 16. sic inquit: Firmissimè tene, & nullatenus du-
bites, Dei Verbum, quod caro factum est in duabus
naturis inconfusibiliter permanere. Vnam uerò di-
uinam, quam habet cum Patre communem, secun-
dum quā dicit, Ego & Pater unum sumus, &, Qui
me uidet, uidet & Patrem meum, &, Ego in Patre,
& Pater in me est. Secundum quam cum dicit Apo-
stolus splendorē gloriæ & figuram substantiæ Dei.
Alteram uerò humanam, secundum quam ipse De-
us incarnatus dicit, Pater maior me est.

Neq; uerò deposuit humanam suam naturam
Christus à resurrectione, sed retinuit ac retinet in
æternum, licet nouæ quædam glorificationes ac-
cesserint, ut quòd in cælos est subuecta, quòd sedet
ad dextram Dei, & similes.

Causas autem huius unitiōis, piæ mentes consi-
derēt. Prima est, Declaratio immensæ peccatorum
humanorum magnitudinis & atrocitatis, quæ re-
moueri & expiari non potuerunt ullo alio modo,
quàm

quàm ut tanta fieret copulatio diuinæ ac humanæ naturæ. Secunda est, Declaratio immensæ dilectionis erga genus humanum, quòd Deus filium huic tantæ humiliationi destinavit, & filius promptissimè eam subiit, ut genus humanum ab æterna damnatione vindicaret. Tertia, Homo factus est, ut quia per hominem lapsus commissus erat, in humana natura, id quod Iusticia Dei ab hominibus exigebat, præstaret, nempe ut posset mori, (Nam mors est stipendium peccati) & in ea ipsa natura obedientiam toti legi debitam exhiberet. Deus autem est, ut hanc tantam rem, cui humana natura, quamuis à proprijs peccatis libera et uacua, nō poterat esse par, potentius efficeret, totumq; opus redemptionis coram Deo & hominibus plenius & admirabilius, in omnem usq; eternitatem existeret. Quarta, ut tantus Messias ac Saluator, parta bona, maiori potentia & efficacia posset distribuere omnibus hominibus, in omnibus locis totius orbis terrarum habitantibus. Ad eam ipsam rem, natura diuina requirebatur, siquidem humana natura per se solummodo id præstare non potuisset. Quinta, ut omnes credentes pleniorē haberent consolationem, quo ad Deum eiusq; iudicium, ad mortem, ad resurrectionem. imò etiam ad terrores Diaboli, & inferni, & ad omnis denique generis afflictiones in hac etiā uita.

CONTRARIA:

G 5

Pugnant

Pugnant cum hac doctrina, errores Nestorij & Eutychetis. Nestorius enim nimis distraxit naturas in Christo, adeò, ut asseueraret duas illas naturas, duas esse personas. Non. n. potuit sua mēte consequi hoc mysterium diuinum, quomodo unicus Christus, seu unica persona, cōstaret natura diuina ac humana. Sed captiuanda est ratio humana in obsequium Dei. Verbum Dei docet, Verbum carnē esse factum, Itaq; hunc articulum simplici fide amplectamur, & Ecclesie Dei doctrinam reuerēter tueamur. Eutyches uerò in altera extremitate impingens, conatus est adstruere, duas illas in Christo naturas, tā arctē esse unitas, ut altera in alteram transierit penitus. Verū eam quoq; confusionem naturarum abhorrent sacre literæ. Etsi enim eam unitiōem naturarum, quæ est in Christo Iesu, nulla creatura potest explicare, tamen sacre literæ apertissimis & clarissimis testimonijs docēt, Iesum Christum esse tum hominem uerum, tum etiam Deum uerum, ac rectē Ecclesia Dei istos furores de confusione naturarum refutauit, qua de re cum fructu legi poterunt Synodi Ephesina & Chalcedonensis.

DE PRÆCIPVIS OPERIBVS

Filij Dei.

Vt immensum Filij Dei erga homines amorem, paululum expendamus, annotabimus quasi pun-
tis

Etis quibusdā, maximè insignia Iesu Christi opera, quorum facit sacra scriptura mentionem, idq; tantum summis generibus.

Primum, omnia per hunc Filium sunt facta Ioh.

1. Hebr. 1. licet etiam Pater ac Spiritus sanctus huic operi adfuerint, suaq; peregerint officia.

2. Collegit Ecclesiam ex perditis hominibus, proferendo doctrinam Dei, uocando homines, gubernando & defendendo suam Ecclesiam. Nam Paulus

1. Cor. 10. docet, Filium Dei Ducem extitisse populo Israelitico, transeunti per mare rubrum, &c.

3. Hæc persona est incarnata, redemit sua passione & morte genus humanum, et peperit nobis cælum, eternamq; iusticiam. In hoc opere factus homo docuit Ecclesiam, miraculosè resuscitauit mortuos, restituit egrotos sanitati, resurrexit ipse à mortuis, & ascendit ad cælos uisibiliter.

4. Ordinauit & gubernat uocationem Ecclesiæ suæ, usq; ad mundi interitū. Clare enim inquit, Ego uobiscum sum usq; ad finem mundi. Hanc ministerij uerbi diuini partem, ornauit effusione spiritus sancti uisibili. Et Paulus disertè inquit, cum subinde omnibus temporibus salutare doctores exuscitare & largiri, Ephe. 4.

5. Redibit uisibiliter ad iudicium, & suos credentes in æterna gaudia, quæ acquisiuit preciosissimo suo sanguine, traducet. Incredulos uerò in ignem conijcet,

conijciat, quem ipsis manifestis uerbis prædixit,
Matth. 25.

Postremò proprietates singulares Christi ante incarnationem sunt, quòd ab eterno consubstantialis est filius Patris cælestis, quòd recepit, reuelauit & promisit, se futurum esse hominem. Communes cum Patre & spiritu sancto, ante incarnationem habuit, quòd est eis $\theta\epsilon\omicron\omega\omega\upsilon\sigma\iota$ & , coëssentialis, unus cum istis personis æternus ac uiuens Deus, quòd est cum ipsis creator & sustentator cæli ac terræ, & omnium reliquarum creaturarum. Post incarnationem uerò has proprietates accepit, quòd in unica ipsius persona, unitæ sunt mirabili copulatione ac societate due naturæ, diuina & humana, quòd redemptor, Mediator, Sacerdos factus, omniaq; absoluit, quæ quidem ad tantæ humiliationis officium pertinent. Communes cum Patre semper habuit & habet proprietates, quòd à Patre simul & filio spiritus sanctus procedit, effunditur & mittitur. Communes cum Patre & spiritu sancto etiam semper habuit & habet quòd regenerat, iustificat, & saluat homines, & quæ his sunt similia. Hæc repeto ut uera Christi noticia conseruetur, & fides in eum magis excitetur & confirmetur.

OCTAVO.

OCTAVO.

DE SPIRITU SANCTO.

De Vocabulo.

R V A H spiritus, in sacris literis varias habet
significationes.

Primum significat uentum, seu aëris agitationem sanè mirabilem, quæ in creaturis suam habet efficaciam, & interdum quoq; pœna Dei, atq; argumentum indignationis suæ est. iohan. 3. Spiritus ubi uult spirat.

Secundo, significat uitam hominis naturalem, quæ in spiritibus uitalibus consistit, ac uidemus hominem uiuum spiritum emittere atq; attrahere, & hoc uento cessante, cessat uita humana. Eadem ratione pro anima accipitur, & pro robore uel imbecillitate uel alijs qualitatibus animi. Psalm. 30. In manus tuas commendo spiritum meum, hoc est, uitam seu animam meam. Lucæ 8. Reuersus est spiritus eius, id est, anima seu uita. Iosue 5. Dissolutum est cor eorum, & non remansit in eis spiritus, id est, uehementer consternati sunt. Genes. 45. Reuixit spiritus eius, hoc est, animo letatus est: Nam ad pauorem seu letitiam, uel debilitatur uel corroboratur

boratur spiritus ille uitalis in homine.

Tertio significat in genere spiritualement substantiam, siue bonam, siue malam. Iohan. 4. Deus spiritus est. Et Lucæ 24. Spiritus carnem & ossa non habet.

Quarto, Effectus Spiritus sancti in renatis significat, & complectitur nouitatem spiritualement, ut Galat. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus aduersus carnem. Nam carnem appellat Paulus hominem interiorem & exteriorem, quatenus adhuc habet reliquias peccati: spiritum uero uocat hominem, quatenus est renatus, ac regitur per spiritum sanctum, atque ea que sunt Dei, expetit.

Quinto peculiariter pro tertia persona diuinitatis accipitur, hoc est, pro substantia indiuidua & uiua, coessentiali, coeterna, & coomnipotente Patri & Filio, Atque in hac significatiōe interdū simpliciter usurpatur, ut Matth. 4. Ductus est à Spiritu in desertum. Aliās uero Epitheta recipit, ut spiritus Patris. Matth. 10. Non uos estis, qui loquimini, sed spiritus Patris uestri, qui in uobis est. Spiritus filij. Gal. 4. Misit Deus spiritum filij sui in corda uestra. Et in genere Spiritus Elohim Genes. 1. Spiritus Elohim ferebatur super aquas. Item spiritus Dei. Roman. octauo. Qui spiritu Dei ducuntur. Spiritus Ichoue. Esa. sexagesimoprimo. Præterea ab esse
 etu

Et sortitur nomina, ut Spiritus sanctus. Iohan. uigesimo. Accipite spiritum sanctum, quia sanctitatem impertit. Spiritus gratiae et precum, quia gratiam Dei adfert et preces exuscitat. Zach. 12. Spiritus adoptionis filiorum Dei. Rom. 8. Sapientiae, consilij, roboris. Esa. 11. Spiritus ueritatis Iohan. 16. Paracletus, id est, aduocatus, Consolator. Iohā. 16. Plures appellationes ex Biblijs collectas, in corporibus Veteris et Noui Testamenti inuenire licet.

¶ Quid sit?

Spiritus sanctus est tertia persona diuinitatis, non genita, sed procedens à Patre et Filio, quae in Ecclesiam Dei mittitur, ad regendum publicum ministerium, ut per illud regeneret, uiuificet, et saluet homines. Haec definitio ex multis perspicuis dictis extracta est, quorum quaedam in sequentibus partibus erunt alleganda.

Esse autem spiritum sanctum personam, non commutationem, agitationem aut motum Patris aut Filij, sed rem uiuam, per se subsistentem, incommunicabilem, haec illustris sententia docet. Iohan. decimoquinto. Cum uenerit Paracletus, quem ego mitto tam uobis à Patre, spiritum ueritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Disertè ait Christus, se missurum spiritum sanctum. Non autem poterat dicere, se missurum seipsum, nec dicebat se Patrem ipsum missurum, quia addit, qui à Patre procedit. Manifestum est igitur, Christum

stum de spiritu sancto, tanquam de persona dicere? Certum etiam est, de personis Christum loqui, quando Baptismum iubet conferre in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Sic Genes. 1. in his uerbis, Spiritus Dei incubabat aquis, persona describitur. Item in eo dicto, Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Insuper peculiaris est persona, quæ specie columbæ Matth. 3. & in uento atque ardentibus linguis apparet. Actuum 2.

Quod sit persona diuinitatis, id est, uerus Deus, eadem demonstrant. Nam Christus spiritum sanctum collocat inter personas, in Baptismo regenerationem operantes, id quod nulli creaturæ conuenit. Sic 1. Corinth. 12. apertis uerbis uocatur Deus. Ex iisdem fontibus manat & hæc doctrina, quod spiritus sanctus sit persona distincta à Patre. Huc pertinent quoque istæ sententiæ, Gen. 1. Spiritus Dei ferebatur super aquas. Nam de spiritu sancto hoc dictum Ecclesia accipit. Item, Esa. 61. Spiritus Domini super me. Item, Psal. 52. Spiritum tuum sanctum ne auferas à me. Iohan. 14. Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit uobis. Distinctè hic trium personarum sit mentio. Idem diuina patefactio ad Iordanem illustrat. Pertinet huc & memorabilis historia Pentecostes, in qua spiritus sanctus flamma linguas accendente, conspectus est. Præterea cum procedat

cedat Spiritus sanctus à Patre & Filio, & tribuan-
tur ei eadem opera, quæ Patri & Filio, ut sunt cre-
are, regenerare, sanctificare, saluare, sequitur, cum
uere coessentialem, coæternum & coomnipoten-
tem esse cum ipsis. Testimonium Gregorij Nazi-
anzenii adscribere libet, qui in oratione quinta de
Pētecoste ait: Spiritus sanctus erat quidem semper,
& est & erit, neq; incipiens, neq; desinens, sed sem-
per Patri & Filio coordinatus & connumeratus.
Neq; enim decebat, aut Filium aliquando defuisse
Patri, aut Filio spiritum. In maximo enim ignomini-
am pateretur diuinitas. Hæc ille.

Proprietates spiritus sancti sunt, quòd procedit
de Patre & Filio: Nam quòd à Patre procedat,
Christus ipse docet, Iohā. 15. Qui à Patre procedit:
Quòd uerò similiter à Filio procedat, re ipsa Chri-
stus probat. Nam insufflādo, Spiritum sanctum A-
postolis communicat. Iohan. 20. Et Paulus Gal. 4.
inquit, Quoniam estis filij Dei, misit Deus spiritum
filij sui in corda uestra. Item Rom. 8. Qui spiritum
Christi non habet, is non est eius.

Quomodo autem talis processio fiat, mysterium
est diuinum inenarrabile. Christus afflatu spiritum
sanctum effundit in Apostolos. A spiritu, qui in amo-
re ardenti ac uero, ex corde hominis emittitur, &
ipso calido balitu seu afflatu, præsertim in osculis
liberorum effunditur, comparisonem quidam pe-
tunt,

H

tunt, quòd simili ratione etiam spiritus ille sanctus ex corde Patris Filiq; emanet. Sed à creaturis ad creatorem, infirmæ sunt collationes, estq; Spiritus sanctus persona diuina, ideo comparationes non ultra terminos suos sese efferant.

Mittitur autem Spiritus sanctus in Ecclesiam Dei, ibiq; donatur per Verbum Dei & Sacramenta, & datur credentibus & orantibus, ut Christus testatur Luca undecimo. Quantò magis Pater cælestis dabit spiritum sanctum petentibus. Hoc Dei donum, piæ mentes plurimi faciant. Quid enim potest esse sublimius spiritu sancto, qui est substantia Deus? quid salutaris eo, quia regeneracionem, salutem, fidem, sanctitatem adfert & operatur? Sine hoc numine, reuera nihil est in homine, nihil est innoxium.

Præterea mittitur spiritus sanctus duplici modo. Aliàs, & omnium creberrimè inuisibiliter, per Verbum & Sacramenta, licet etiam absq; illis specialiter & miraculosè in Baptistam, utero matris adhuc inclusum, Spiritus sanctus missus sit. Aliàs uerò uisibiliter, ut in Pentecoste, & plurimis historijs, quæ in Actis Apostolorum describuntur.

¶ De Operibus seu effectibus Spiritus sancti

Prodest ad ueram Spiritus sancti notitiam consequendam, & ad tantum hospitem magnificandum,

dum, expetendum, ueraq; pietate colendum, ut opera quædam ipsius in conspectu habeamus, quibus de genere humano præclare meretur.

Primum igitur spiritus sanctus est creator rerum omnium, cum Patre & Filio, ut Genes. 1. docet Moyses. Ergo & perpetuus conseruator.

Secundo, est collector, gubernator, conseruator & propagator Ecclesiæ Dei omnibus temporibus, Christus Matth. 22. docet, Dauid cum in spiritu uocasse Dominum. Rexit igitur Spiritus sanctus Dauidem, & totam Ecclesiam eius temporis, ut Messiam cognorint, & statuerint, eius beneficijs se coram Deo iustos censeri, & habere remissionem peccatorum. Emissurus ministros uerbi in orbem Christus, adiungit eis spiritum sanctum opitulatorem, Accipite, inquit, spiritum sanctum. Iohan. 20. Probat etiã hanc partem luculenter historia Apostolorum, quorum ministerio uisibiliter adfuit spiritus sanctus. Act. 20. Cauete uobis & uniuerso gregi, in quo uos spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei.

Tertiò, Adiuuat conceptionem Christi ex Maria uirgine, Lucæ 1. Gubernat Christum, eiusq; conatibus adest. Iohan. 3. Non ad mensuram dat ei Deus spiritum. Item spiritus sanctus in eum uisibili specie descendit. Ducitur à spiritu in desertum, &c.

Quartò, Doctrinã celestem conseruat & pro-

pagat. Hinc Spiritus ueritatis appellatur, Item. Ille docebit uos omnia. Iohan. 14. & Matth. 10. Non uos estis qui loquimini, sed spiritus Patris uestri, qui loquitur in uobis. Spiritui sancto etiam clauium administratio tribuitur. Iohan. 20.

Quintò, Regenerat, uiuificat, sanctificat, Iohan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest intrare regnum Dei. Iohā. 6. Spiritus est qui uiuificat, caro non prodest quicquam. Tit. 3. Saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti.

Sextò, Impertit dona linguarum & prophetiarum, Act. 2. 1. Corinth. 12. 2. Pet. 1. A spiritu sancto impulsī, locuti sunt sancti Dei homines.

Septimò, Accendit ac dirigit inuocationem, Iohan. 4. Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & ueritate. Rom. 8. Accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus Abba Pater. Galat. 4.

Octauò. Est consolator cordium. Ioel. 2. Effundam super domum Dauid, spiritum gratiæ & precum. Iohan. 14. uocatur Paracletus, hoc est, aduocatus, robur fidei & consolationis, in angustijs conscientiæ & alijs afflictionibus suggerens. Habitat in pijs. Iohan. 14. Apud uos manebit, & in uobis erit. Item, 1. Corinth. 3. Templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in uobis. Similes spiritus sancti operationes

rationes plures, facile à pijs colligi possunt.

Quòd autē spiritus sanctus, peccatis contra conscientiam, & impœnitentia excutatur, exempla Saulis, Dauidis, Petri, et aliorum manifestè docent. Præclare Emisenus in homilia de ascensione inquit, Nulli extra Ecclesiam datur Spiritus sanctus, & eos etiam qui habent, si ab ea se separauerint, derelinquit. Recuperatur tamen pœnitentia, non quidem ex nostra industria seu merito, sed ex dono Dei gratuito, propter Christum, sicut in Dauide, Petro & similibus uidere est.

CONTRARIA.

Simon & eius sectatores, Sabellius, Samosatænus, Iudæi, Turci, & reliqui $\omega\upsilon\epsilon\nu\mu\alpha\tau\omicron\mu\alpha\chi\omicron\iota$, negant Spiritum sanctum esse personam diuinam, & affirmant eandem esse personam, quæ & Pater, & esse duntaxat motus seu agitationes quasdam, Verum istos furores, manifestissimè refutant historiæ patefactionis diuinæ ad Iordanem, & in Pentecoste, item uerba Baptismi, & alia plurima testimonia, quorum aliquot supra recensui.

Græci, etsi diuinam personam esse concedunt, tamen processionem eius à filio negant, quorum opinionem refellit factum Christi. Iohan. 20. Nam exufflando impertit Apostolis Spiritum sanctum, & Galat. 4. appellatur spiritus filij. Deniq; ipsimet Græci scriptores rectius sentiētes, hanc doctrinam,

publicis scriptis comprobarunt, nimirum quòd spiritus sanctus à Patre, filioq; procedat. Nam Athanasius in symbolo inquit: spiritus sanctus à Patre & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Chrysostomus in expositione symboli: Iste est spiritus procedens de Patre & Filio, qui diuidit dona pro ut uult.

Ariani asseuerarunt, spiritum sanctum esse creaturam, item minorem filio. Sed quia ante mundi initium fuit, hoc est, ab æterno, & clavis uerbis Deus appellatur, deniq; quia diuina ei opera tribuntur, ideo creatura dici non potest.

Montanus & Manichei, semetipsos affirmarunt esse spiritum sanctum. Hierarchæ, ipsum Melchisedec dixerunt esse spiritum sanctum. Hæ blasphemiam manifestè doctrinam sacram de spiritu sancto delent.

Enthusiastæ, ut Stenckfeld & Anabaptistæ, officium spiritus sancti impugnant, docentes, sine uerbo Dei dari & efficacem esse spiritum sanctum. Sed Christus Iohan. 16. 20. Paulus Roman. 10. Galat. 3. perspicuè docent, per Verbum spiritum sanctum efficacem esse.

Contemptores uerbi & pertinaces peccatores, impugnant & tollunt spiritus sancti officium seu ministerium, de quibus Geneseos sexto scriptum est, Homines nolunt amplius iudicium seu reprehensionem

hensionem spiritus mei ferre, ut interpretatur
Lutherus.

NONO.

DE ACTIONIBVS
DEI.

Restat, ut de actionibus Dei quædam adijcia-
mus. Etsi autem hæc subinde interpersa sunt,
quando de officijs & operibus cuiusq; per-
sonæ dictum est, tamen hic uice coronidis breuem
quandam summam repetere uisum est, ut guberna-
tionem Dei piæ mentes considerent, atque inuoca-
tionem ardentem & gratiarum actionem in se ex-
uscitent. Porro de reuelatis tantum, seu manifestis
actionibus Dei, hoc loco differimus, quantum qui-
dem imbecillitas humana ualet consequi, non de oc-
cultis, quarum inuestigatio, ut est nobis in hac uita
impossibilis, ita etiam maximè temeraria & per-
niciosa, si quis eas scrutari conetur.

Sunt autem actiones Dei, ne nimis subtiliter e-
as persequamur, triplices. Aliæ, quæ creatio-
nem rerum præcesserunt, aliæ, quæ nunc in præ-
senti mundo fiunt, quarum aliæ spirituales, aliæ
externæ, corporales ac temporaneæ sunt, aliæ,
quæ dissolutionem ac destructionem huius mundi
sequentur.

¶ De actionibus Dei ante mundum conditum.

Et si mens humana in mundo condita, ultra eum aciem suam extendere non potest, tamen quæ scriptura sancta de illis rebus æternis patefacit, simplici fide, pectoreq; amplecti & uenerari debet. Sic est ex ore Dei reuelatum & indicatum, quod ante huius mundi initium, Pater Filium genuerit, ita quidem, ut Filius sit coæternus, sit coessentialis Patri, sit Deus uerus de Deo uero, unicus ac uerus Deus cum Patre & Spiritu sancto, non minor neq; posterior Patre, essentia sua diuina, ut Ariani blasphemæ delirârunt. De hac re docet Psal. 2. Ego hodie genui te, & Iohan. 1. Unigenitus filius dicitur. Verum hanc Dei generationem nemo hominum uel Angelorum, perscrutari ulla excellentia, aut uir ingenij potest. Satis est quod scimus & credimus, secundam personam diuinitatis, esse unigenitum Filium Patris: tantum enim nos scire Deus ipse uoluit, & eatenus est articulus fidei, sed quomodo id sit factum, nostrum sanè captum quàm longissimè excedit, neq; est nobis expressè reuelatum. Coniecturæ autè cõparationesq; nostræ, à rebus creatis ad creatorem translatae, ut non concordant, ita eis fidentum non est.

Deinde, Elegit nos Deus per Christum, ut Ephes. 1. Paulus inquit, Elegit nos per ipsum, ante
consti

constitutionem mundi. Admirandum sanè decretum. Hinc licet coniicere, Deum ante rerum creationem, omnipotenti & immensa sua sapientia de condendo mundo & homine cogitasse, praevidisse hominis lapsum, & in consultatione sua arcana statuisse, quòd per Filium tantum lapsum corrigere uellet. Verùm ista scrupulosius rimari nō possumus neq; debemus. Retrahat igitur se pia mens, ne dum nimis sublimia inuestigat, alicubi fœdè impingat. Satis est, nos ista ex uerbo tradito scire, decretū de hominis redēptione & salute, factū ante creationē rerū, id quod Dei philanthropiā et immēsam erga nos charitatem celebrat & commendat, docet etiam, hominem non suis operibus, sed gratuita misericordia per Christum accipi, iustificari, saluari. Sequitur autem porrò ex ista patefactione, in decreto illo cœlesti, filium Dei promisisse, quòd esset futurus uictima, carne humana assumpta. Nam id ipsum in Paradiso reuelatur.

¶ Actiones Dei in mundo.

Primum, actiones generales sunt, quòd hunc amplissimum mundum cum omnibus creaturis, solo uerbo condidit, ut Psalmus 33. inquit, Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. In primis uerò in hoc toto opificio, rationales creaturas, homines nimirum & angelos, spiritu uitæ & imagine sua exornauit, ut haberet in hac pulcherrima

Ornatissima domo cultores.

Iuxta hanc generalē actionem, Deus est ubiq; resq; omnes sustētat, nutrit, auget, ut in ueteri uersu dicitur, Enter, præsenter, Deus est & ubique potenter. Hebr. 1. Fert omnia uerbo potentie suæ. Cre at igitur & gubernat adhuc hodie omnes res. Act. 17. In ipso uiuimus, mouemur & sumus.

Excitat, ordinat & cōseruat Magistratus in genere humano. Daniel. cap. 2. constituit & transfert regna. Prouerb. 8. Per me reges regnant.

Ad generalem Dei actionē pertinet, quod uult aliquam disciplinam, etiam inter gētes obseruari, iuxta legem naturæ, & quæ ex ea bona consequentia extruuntur. Benefacit politicè iustis, ad supplicium & pœnas rapit tyrānos & sceleratos, affligit eos peste, bellis, fame, repentinis casibus. Idolatras permittit in reprobū sensum ferri, Roman. 1.

Præter hasce actiones, habet Deus etiam speciales quasdam actiones, quæ genus humanum concernunt, ac possunt istæ quoque diuidi in eas, quæ ad omnes, & quæ tantum ad Ecclesiam seu credentes pertinent, item quædam sunt spirituales, quædam corporales:

Ad omnes homines istæ Dei actiones pertinent, quod reuelauit uoluntatem suam de redemptione generis humani, ut omnes homines eam scient.

rent, idque fecit primum in Paradiso, deinde Patriarcharum & Prophetarum seculis, eam uocem repetiuit, ut semper ille sonus de uoluntate Dei, in mundo extaret. Addidit quoque euidentia & luculentissima testimonia & confirmationes suo uerbo, nempe ipsa Sacramenta. Itaq; Verbi & Sacramentorum patefactio, propagatio, repurgatio, illustratio, est specialis actio Dei, quò ad homines, & eos quidem uniuersos. Huc pertinet & uocatio omnium hominum per ministerium Verbi. Vult enim Deus omnes homines saluos fieri, & Christus disertè præcipit, ut Apostoli in totum orbem egrediantur, omniq; creaturæ annuncient salutare Euangelium.

Tale opus Dei speciale, quò ad homines, & uniuersale quò ad totum genus humanum, est redemptio totius generis humani, facta per Filium Dei, assumpta natura humana, sicut Baptista conuersionatur, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Sicut igitur promissio de uenturo Messia, est uniuersalis, ita etiam eius redemptio est commune bonum.

Item huc pertinet generalis resuscitatio omnium hominum in nouissimo die, & iudicium super omnes.

Speciales uerò actiones Dei, & externæ, item corporales, quò ad homines, sed non ad omnes, censeri

censeri debent, alligatio promissionis de Semine ad familiam Abraham & David. Sacerdotij externi & quarundam ceremoniarum, ac politica ratio in populo Iudaico. Nam ea omnia debebant omnes gentes commonescere, ut ad hunc populum animos oculosq; dirigerent, ubi Messias esset nasciturus, docturus, passurus. Porro ad has actiones pertinent, quæ peculiariter sunt in Ecclesia Dei.

Actiones speciales Dei, quæ spirituales dici possunt, sunt ista miranda & salutaria Dei opera in Ecclesia, Excitatio salutarium doctorum, quos uarijs donis, ad docendum & ministerij gubernationem instruit & ornat Deus. Eph. 4. Quod igitur quedam regiones, ciuitates, pagi, habent fidos, constantes, doctos & excellentes pastores, pro maximo Dei dono reputetur. Etsi autem ipsæ personæ sunt res externæ, tamen & dona, & ipsa administratio Ecclesiæ, rectè inter res spirituales recensentur.

Item repurgatio & illustratio doctrinæ, quæ subinde tenebris uariarum corruptelarum obuoluitur per diabolum, & eius organa.

Regeneratio, donatio iusticiæ & remissionis peccatorum, donatio spiritus sancti, fidei accensio, & uniuersa inchoatio nouæ uitæ, lucis, motuum uorum ac spiritualium, confessio & constantia in afflictionibus &c. peculiare Dei actiones sunt in sua Ecclesia, hoc est, in eo loco, ubi uox Euangelij incorruptè

incorruptè sonat & traditur, Sacramenta ritè & legitime iuxta ipsius Christi institutionem usurpantur. Rom. 1. Euangelium est potentia Dei, ad salutem omni credenti. 1. Cor. 1. Placuit Deo per stultam prædicationem saluos facere credentes. Tit. 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.

Inhabitatio Dei in credentibus Iohan. 14. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & mansionem apud eum faciemus. Rom. 8. Accēpistis spiritum adoptionis filiorum Dei. Eph. 1. Credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ. 1. Corinth. 3. Templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in uobis.

Gaudium, pax conscientie, inuocatio, Roman. 5. Placidus ex hac uita discessus.

Iam quoq; post ascensionem in cælos, Christus est Mediator & Pontifex inter Deum & homines, audit gemitus & uota piorum, contra autem impiorum præces auersatur. 1. Timot. 2. Unus Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Iohan. 9. Deus peccatores non exaudit.

Reuelatio Antichristi, ac tandem eius destructio. 2. Thess. 2.

Diabolo in hoc seculo frena iniicit Deus, ne omnes obsideat, neue omnia corrumpat & perdat.

Glorificatio piorum in nouissimo die, spiritualis

lis & corporalis, & traductio in uitam eternam.
Item, Damnatio impiorum. Matth. 25.

Actiones quædam Dei speciales Ecclesiæ Dei,
sed externæ sunt, inflammatio uictimarum à Patri-
bus oblatarū, miraculose liberationes, defensiones,
benedictiones piorum, eductio ex Aegypto, rubri
maris, & Iordanis scissio & quasi cōsolidatio, man-
na destillatio, hostium profligatio & pœna, muta-
tio aquæ in uinum, sanatio aegrotorum, resuscita-
tio Lazari & aliorum mortuorū. Et quid opus est
longa enumeratione, tota scriptura plena est tali-
bus Dei actionibus, & Ecclesia uera omnibus tem-
poribus plurima eius generis experitur.

In his actionibus Deus non est Stoicæ necessitati
alligatus, sed liberè & potenter, pro sua uolunta-
te, & necessitate Ecclesiæ, agit, & facit quæ uult.

¶ Actiones Dei post mundi de-
structionem.

Et si nemo hominum potest explicare, qualis
hoc mundo destructo, status in æternum sit secutu-
rus, tamen hoc certum est, pios in perpetuum cum
Christo futuros. 1. Theß. 4. Et Deum futurum esse
omnia in omnibus, 1. Corinth. 15. Gubernabit igitur
Deus Angelos & homines lætitia uera, æternisq;
bonis complebit, impios uerò homines, cū diabolis
sine fine horrendis pœnis subijciet. Matth. 25.

Consideratio autem tantarum rerum, excitet
hominum

hominum mentes, ut de seria & matura conuersione cogitent, agnoscant Deum, petant ab eo spiritualia & corporalia, huius & eterne uitæ bona, moderentur recte actiones uitæ, pro acceptis beneficijs gratias agant, & in ærumnis multiplicibus & grauissimis huius misere uitæ, sperent uitam eternam, quæ iucundissimum & exoptatissimum pijs omnibus portum, absque ullo dubio præbebit.

DECIMO.

DE COMPOSITIS.

I.

DE GENERATIONE
FILII DEI.

EXposita simplici ac certa doctrina de Filio Dei, commune facti uncula quædam hoc loco inferenda est, de quæstione, An Pater celestis sese ipsum intuendo & cogitando, imaginem sui ipsius formet, cui cogitatae imagini, suam essentiam communicet, quæ sit filius, sicq; cogitatione imaginis suæ, filius ex Patre generetur? ut moneatur studiosi, ne incerta pro certis amplectantur aut defendant, semperq; hoc axioma firmo pectore retineant, De Deo nõ esse aliter sentiendũ uel docendũ, q̃ sicut se certo uerbo patefecit. Origenes dixit, periculosum esse de Deo etiam uera dicere. Voluit aut̃ quasi
frena

frena curiosis ingenijs inijcere, ne ultra reuelatam de Deo doctrinam exorbitent, sed de patefactis etiam articulis, prudenter & in timore Domini disserant.

Respondemus autem ad questionem. Articuli fidei, quod supra aliquoties monuimus, ab opinionibus, ijsq; omnibus, quæ non sunt reuelata in authenticis libris sacræ scripturæ, prudenter discernendi sunt.

In doctrina de Filio Dei, Articuli Fidei sunt:

Quod secunda persona Trinitatis seu diuinitatis, sit filius.

Quod is sit filius patris, non spiritus sancti, neque suiipsius.

Quod sit genitus à patre.

Quod sit genitus de substantia patris, non ex nihilo.

Quod ab æterno sit genitus à patre Psal. 2. & non tunc primum, cum iam esset Deus creaturus cælum & terram, ut Alexander Antiochenus, Lactantius & alij dixerunt.

Quod sit unigenitus à patre, Iohan. 1. non adoptiuus. Nos enim adoptione filij sumus.

Quod filius Dei sit ὁ υἱος θεοῦ distincta, non ipse Pater, non spiritus sanctus, essentia tamen unus Deus cum Patre & Spiritu sancto.

Quod sit coomnipotēs Patri & Spiritui sancto:

Quod

Quòd sit coomnipotens Patri & Spiritui sancto. Iohan. 5. non minor potentia, quòd ad diuinitatem, cæteris personis.

Quòd filius Dei, à Iohanne dicatur λόγος.

Quòd λόγος, ibi substantiam significet, non cogitationem aut representationem Patris, ut Sautoenus & alij nugati sunt, &c.

Hæc & similia sunt indubitata, quia reuelata sunt, eamq; ob causam firmo pectore credenda.

At filium Dei, non alia ratione genitum esse à Patre, q̄ ex cogitata imagine sui ipsius, quòd nimirum Deus Pater seipsum contemplatus sit, & contemplando imaginem de se abstraxerit, illiq; imaginem essentiam suam donarit, ille ipse modus generationis diuinæ inquàm, est opinio humana incerta, dubia & periculosa,

¶ Rationes sunt.

1. Quia iste modus generationis diuinæ, non est in sacris literis perspicuè à Deo reuelatus & traditus. Ideo nequaquam est articulus fidei.

2. Post Prophetas & Apostolos, non sic docuit Ecclesia Christi primis illis temporibus. Nam omnes Patres, etiamsi aliàs non carent suis quibusdam stipulis & næuis, tamen uno ore de hoc puncto professi sunt generationem filij Dei ex Patre, ineffabilem, inenarrabilem, imperscrutabilem esse. Tātum uerò unum aut alterum testimonium adscribemus.

Cyprianus in expositione symboli ait, Credendus est ergo, Deus Pater esse unici filij sui Domini nostri, non discutiendus. Neq; enim fas est seruo, de natalibus Domini disputare. Tertullianus de Trinitate inquit, Cuius sacræ et diuinæ natiuitatis arcana, nec Apostolus didicit, nec prophetae cõperit, nec angelus sciuit, nec creatura cognouit, filio sola nota sunt, qui Patris secreta cognouit.

Ambrosius lib. 1. de fide ad Gratianũ ca. 5. Quæro abs te, quando aut quomodo filium putes esse generatũ? Mihi enim impossibile est generationis scire secretum. Mens deficit, uox filet, non mea tantum, sed & angelorum, supra potestates, supra angelos, supra Cherubim, supra Seraphim, supra omnem sensum. Si pax Christi supra omnẽ sensum est, quomodo non est supra omnem sensum tãta generatio? Tu quoq; manum ori admoue, scrutari nõ licet superna mysteria. Licet scire q. natus sit, non licet discutere quomodo natus sit. Illud negare mihi non licet, hoc querere metus est. Nam si Paulus ea quæ audiuit, raptus in tertium cælum, ineffabilia dicit, quomodo nos exprimere possumus paternæ generationis arcanum, quod nec sentire potuimus, nec audire. Quid te ista questionũ tormenta delectant? Incomprehensibiliter generatur filius, impassibiliter generat Pater, & tamen ex se generauit, & ante omnem intellectũ generauit Deus uerus Deũ uerũ.

Ephrem

Ephrē in libro de scrutatorib. naturæ filij Dei, Si scrutari pergas substantiā Medici, curiositati tuæ nullus aditus, nullus transitus, nullus exitus patet. Breuiter oēs Patres quoties in eum articulum de æterna generatione filij Dei incidūt, solent citare dictū Esaiæ, Generationem eius quis enarrabit?

Lutherus cū alibi, tum in sermone de Trinitate, grauius in hanc temeritatem inuehitur.

3. Irenæus istam curiositatem Valentino & eius asseclis apertè tribuit, quòd docuerint, λόγος seu filium Dei Euthymesi, id est, cogitatione gigni, grauiusq; cum errorē refutat, lib 2. cap. 47. Inter alia hæc sunt eius uarba: Generationem eius inenarrabilem existentem, nemo nouit, non Valentinus, non Marcion, neq; Saturninus, neq; Basilides, neq; angel, neq; archangeli, neq; principes, neq; potestates, nisi solus qui generauit Pater, & qui natus est filius. Inenarrabilis itaq; generatio eius cū sit, quicunq; nituntur generationes & prolationes enarrare, non sunt compotes sui, ea quæ inenarrabilia sunt, enarrare promittentes, &c.

4. Hæc curiositas etiam Stenckfeldio, & alijs fanaticis hominibus præbet occasionē, ut similiter essentialem cogitationem & formationem imaginum de sese, etiam cæteris diuinitatis personis tribuant. (Sunt enim ipsæ quoq; intelligētes personæ) & uel deorū imaginatione genitorū infinitum numerum

producant, uel personas confundant.

5. Comparationes à creaturis sumptæ, & collatæ ad mysterium essentiæ diuinæ, nihil probant, imò etiam parum illustrant, præsertim in rebus non reuelatis.

6 Filius Dei manifestè retrahit Philippum, arcanum Dei scrutantem. Iohan. 14. Philippe, inquit, qui uidet me, uidet Patrem. In hisce metis uult nos consistere, nec admouere scalam cælo, & in ipsum Deum ascendere, atq; explorare, quomodo se habeat generatio diuina.

Proinde hæc opinio incerta & periculosa est, neq; pro articulo fidei uenditanda, & contra pietatem est, in proprias definitiones Dei eā, tanquā omnino certā, citra omnē protestationem, q̄ sit humana fantasia aut opinio, inserere atq; inculcare.

¶ Obiectiones.

I.

λόγος est character seu imago mentis, quæ cogitatione gignitur.

Filius Dei dicitur Logos.

Ergo Filius Dei est imago mentis paternæ, & cogitatione nascitur.

R. Est amphibologia. Maior de uerbo nostri oris loquitur, quod est nota mentis. Minor uerò de λόγῳ τοῦ θεοῦ, qui alia ratione λόγος dicitur, nimirum, quia ipse enarrat nobis ea, quæ in sinu

Patris

Patris sunt, quæq; nos scire refert. Iohan. 1. Ideoq; λόγος & dicitur quasi λέγων aut Doctor hominum, qua de re supra dictū est. Dissimilitudo igitur Maioris & Minoris, diligenter obseruetur. Nota etiam regula est, In comparationibus, principalis intentio spectanda & obseruanda est. Non enim congruunt omnia membra.

Argumentum hoc: Lupus est animal quadrupes. Tyrannus est Lupus. Ergo Tyrannus est animal quadrupes, pueri hoc modo soluunt, Mutato genere prædicationis, non ualet consequentia. Eadem uerò ratio est in obiectione superiori.

2.

Imago formatur cogitatione mentis.

Filius Dei dicitur imago Patris. Coloss. 1.

Ergo Filius Dei cogitatione Patris nascitur.

R. Sunt quatuor termini. Aliter imago in Maiori, aliter in minori accipitur. In Maiori rectè id affirmatur, de actionibus mentium humanarum, quæ ita conditæ sunt, ut res quasdam mirabiliter sanè & inexplicabiliter pingant, ut cogitans parentem suum, imaginem eius in mente concipit & format. In minori uerò dicitur de imagine creatoris, quæ est coessentialis & coeterna Patri. Est igitur dissimilitudo manifesta. Deinde Imago Dei Christus dicitur, quia per filium sese Deus reuelare uoluit, hunc uult cognosci, & per hunc sese inuocari,

ri, & non propter eam causam, quia tali ratione, modoq; generetur. Antiqua Ecclesia, hæc ipsa modestissimè tantum proferre uoluit, & exponere sine ullo dubio, hisce uerbis, Lumen de lumine, nihil de imaginibus in cerebro hominis philosophari uoluit. Summa rei est, Filius Dei dicitur imago Dei, ratione reuelationis, non ratione generationis diuinæ, cuius quidē modus aut ratio nō est patefacta.

Porro liberi humani, interdum dicuntur imagines parentum in communi sermone, quia & faciem & uirtutes parentū repræsentant. Non igitur uox imago, semper eodem modo accipitur.

3.

Quidam Patres eam expositionem protulerunt. R. Id uerò satis manifestè demonstrari non potest. Etsi enim quædam uerbula, ex ipsis magna diligentia excerpuntur, quæ uidentur curiosis ingenijs patrocinari, tamen nequaquam dixerunt, quòd Pater sese intuendo genuerit filium, nusquam dicunt, quòd filius contemplatione Patris, & formatione suæ imaginis sit genitus, imò studiose & sollicitè monuerunt, ne quis sese in scrutationem generationis diuinæ, tanquam in abyssum inexhaustam temerè, & cum damno præsentissimo immergat.

Loci, quos citant Scrutatores generationis diuinæ, sunt:

1. Basilius in sermone, super In principio scribit.

Cur

Cur uerbum? ut ostendatur quòd ex mente processit. Cur uerbum? quia citra affectionem aut passionem natus est. Cur uerbum? quia imago est genitoris, totum in seipso genitorem ostendens.

R. Audio hìc tantum hominem, proferentem suas cogitationes, non os Dei, quod articulos fidei solide confirmat. Secundò Basilius non dicit, filium intuendo uel cogitando nasci à Patre. Tertiò ipse inquit Basilius, per instantiam se declarat, in oratione de martyre Manante: Ne, inquit, mihi modos generationis proferas, neque ipse à me exigas, neque sub causarum rationem contrahere ea, quæ nulli causarum rationi subiacent. Item in Oratione de Christi generatione in die natali. Ne dicas, inquit, quando? Sed negligas hanc quæstionē. Ne quæras quomodo? Est enim hìc impossibilis responsio. Nam quando tempus habet. Quomodo uerò ad modos corporeos imaginationem quandam.

2. Gregorius Nazianzenus: Filius dicitur λόγος Verbum, quia ita se habet ad Patrem, sicut Verbum ad mentem, non tantum quia mens patiens Verbum, nihil patitur, sed etiam quia perpetuo coniunctus est Patri, et quia nobis eius uoluntatem indicat.

R. Et hoc testimonium est coniectura hominis, non oraculum diuinum. Deinde non dicit Nazianzenus, Filium Dei contemplando

aut cogitatione Patris nasci, imò exponit suam sententiam, de quibus partibus hanc comparisonem uelit intelligi. Et expressè de Theologia lib. 3. sic inquit, Quomodo itaq; generatus est? Nam toties eandem cantilenam, non sine molestia cano. Dei generatio silentio est colenda, & scire quòd generatus sit, didicisse te, magnum quiddam fuerit. Verùm quomodo sit generatus, nosse ne angelis quidem ipsis, nedum tibi datum esse concessero. Porrò si ab isto tuo quomodo, nisi responso accepto, discedere non potes, respondeo, Sic generatum esse, ut nouit & qui genuit Pater, & qui genitus est filius. Quod uerò his excelsius est, hoc nebula tegitur, ut ingenij tui cæcutientes oculos facile effugiat.

Citantur etiam quædam mutilata uerba ex Augustino, quæ cum ex nullo eius autentico libro proferri possint, eadem facilitate contemnuntur, quæ adducuntur. In sermone decimo de tempore inquit, Nec quærat quomodo genuit filium, quod & Angeli nesciunt, Prophetis est incognitum, Vnde illud dictum est, Generationem eius quis enarrabit.

Est igitur & manet opinio incerta, & satis periculosa, quòd filius Dei intuitionem Patris & cogitatione generetur, neq; haberi potest in Ecclesia Christi pro fidei articulo. Eamq; ob causam sine protestatione expressa, & bene longa, solidissimæ doctrinæ de sacrosancta Trinitate eâ inseri nō decet.

II.

¶ Regulæ seu commonefactiones de prædicationibus & phrasibus quibusdam de Deo in sacris literis.

VTILE est commonefieri studiosos de prædicationibus quibusdam de Deo, quæ in sacris literis occurrunt, ut incommodas sententias, quas inde monstrosa ingenia gignunt, iudicare & vitare queant, & simplicem ac planam de Deo doctrinam retineant & tueantur.

DE DEO IN GENERE.

I.

Quædam de Deo collectiue dicuntur, id est, totam Trinitatem includunt, ut, Deus est, qui operatur in uobis uelle & perficere. Quædam uerò de personis dicuntur iuxta certas proprietates, de quibus suprà dictum est, ut Ego hodie genui te.

2.

Quædam de Deo per synecdochen dicuntur, ut quòd Pater uel Filius creârit mundum. Non enim excluduntur ceteræ diuinitatis personæ ex hoc opere.

3.

Quædam per similitudinem de Deo dicuntur, ut, Oculi Domini super iustos. Nam Deus non habet oculos ut homines, sed per similitudinem de

effectu, hoc est, cura, fauore, defensione Dei, propter nostrum captum, sic loquitur scriptura.

4.

Quædam relatiuè dicuntur, ut Pater, filius. Nā filius respectu Patris dicitur. Spiritus uerò procedens respectu Patris & Filij.

5.

Augustini regula nota est, Opera Trinitatis ad intra sunt diuisa, ad extra uerò indiuisa, seruata tamen cuiuslibet personæ proprietate.

6.

Quædam de effectu Dei, quædam de permissione dicuntur, ut Deus indurauit cor Pharaonis, hoc est, permisit indurari.

7.

Quædam dicta de Deo non actiue, sed passiue, hoc est, respectu applicationis ad nos intelligenda sunt, ut 2. Corint. 5. Eum qui non nouerat peccatū, pro nobis fecit peccatū, ut nos efficeremur iusticia Dei in ipso. Hic Dei iusticia nō significat actiue seu essentialiter, uidelicet illam iusticiam, qua Deus ipse essentialiter iustus est, Sed passiue, hoc est, iusticiam quam Deus nobis donat, & nos iustos coram se facit, id est, imputationem obedientiæ legis, quam Christus pro nobis præstitit Rom. 8. Ita charitas Dei plerunq; passiue, hoc est, qua Deus nos diligit, accipitur Rom. 5.

8. Quædam

8.

Quædam formæ prædicationis de Deo receptæ sunt, quædam reprobata.

¶ Receptæ sunt.

Deus est unus, Deus est trinus, Vna est essentia diuina, & tres v^o s^o s^o s^o seu personæ distinctæ, & ecōtrā. In diuinitate sunt tres personæ. Tres personæ diuinitatis sunt unus Deus: Vnus Deus est Pater, Filius, Spiritus sanctus, & econtrā Pater, Filius & Spiritus sanctus sunt unum. Alius est Pater, alius est Filius, alius est Spiritus sanctus, scilicet quoad personas, Sed hi tres unum sunt.

¶ Reprobata sunt.

Deus est triplex uel multiplex, Tres sunt essentie, Tres sunt Dⁱ, Solus Pater est Deus, Aliud est Pater, aliud est Filius, aliud est Spiritus sanctus.

PRAEDICATIONES DE FILIO DEI.

I.

Quædam de Filio Dei dicuntur ab eterno, & ante incarnationem, quædam uerò ratione incarnationis futuræ seu factæ, deniq; quædā ratione glorificationis & regni, uel ante uel post resurrectionem & ascensionem.

2.

Quædam de substantia filij, quædam de officio

cio eius loquuntur, ut, Pater maior me est, non de substantia diuina, sed de officio dicitur, quia homo factus erat sese humilians, ut nos homines Deo reconciliaret. Ego & Pater unum sumus, de substantia dicitur.

3.

Quædam per communicationem idiomatum intelligenda sunt. Sed hæc docendi gratia paululum euoluenda sunt.

Idioma significat proprietatem naturæ cuiusdam conuenientem.

Communicatio idiomatum, quæ ab alijs ἀλλοιότης & ἀντιθέσις uocatur, significat, quādo proprietas uni naturæ conueniens, tribuitur personæ, id est, Christo in concreto propter unionem duarum naturarum in ipso hypostaticam, quæ fons est istius phrasæ. Habet autem ea phrasis suas quasdam uariationes.

Interdum quod uni naturæ proprium est, tribuitur personæ. Vt Christus est passus, mortuus, resuscitatus. Etsi enim pati, mori, reuiuiscere, tantum naturæ humanæ, non diuinæ propria sunt, tamen personæ Christi tribuuntur propter unionem hypostaticam.

Interdum fit quasi transpositio aut permutatio quædam, ut proprietas alteri naturæ conueniens tribuatur alteri, cui nomen est cōueniens, propter eandem

eandem unionem hypostaticam, ut Deus est natus ex uirgine Maria. Deus est passus, mortuus, resurrexit. Et si enim ea tantum naturæ humanæ conueniunt, tamen quia Christus est in una persona uerus Deus & homo, ideo scriptura sic loquitur.

Interdum per synecdochen mentione unius naturæ comprehenditur & altera, propter unionem hypostaticam, ut, Filius hominis ueniet in maiestate sua. Item, Venit Filius hominis querere & saluare quod perierat. Nam ista utriq; naturæ in Christo conueniunt.

4.

Quædam formæ prædicationis de Christo receptæ sunt, quædam reprobatae.

Receptæ sunt.

Verbum caro factum est, Verbum factum est homo, Deus cæpit esse homo. Deus est homo, Verbum est homo, Christus est Deus, Christus est uerus homo, Christus est uerus Deus & uerus homo. Deus natus est ex Virgine. Duæ naturæ in Christo unitæ sunt in una persona.

Reprobatae sunt:

Natura diuina est humana. Diuinitas facta est humanitas, uel e contra. Verbum est creatura, Christus est creatura, Diuinitas transijt in humanitatem Christi uel e contra. Duæ naturæ confusæ sunt in Christo, &c.

5. Quædam

5.

Quedam inusitatè prædicantur de Christo, quæ uera sunt propter reuelationem diuinam, ut Verbum caro factum est. Filius Dei & homo sunt una persona in Christo. Hic duo disparata coniunguntur, ut si diceres Ovis est aquila.

6.

Quedam de humiliato Christo loquuntur, quædam de regnante, ut Deus Deus meus, quare me reliquisti. Vox est Christi patientis propter totius mundi peccata. Pater usque modo operatur, & ego operor, Vox regnantis est pari potentia cum Patre & spiritu sancto.

DE SPIRITU SANCTO.

Receptæ formæ loquendi de Spiritu sancto sunt, spiritum sanctum procedere de Patre & Filio. Spiritum sanctum effundi ac mitti à Patre & Filio. Reiectæ sunt, Spiritum sanctum de solo Patre procedere, Spiritum sanctum esse natum, esse creaturam &c.

III.

¶ Vtrum in Deo sint accidentia?

Sobriè de tantis rebus sentiendum & loquendum esse, nemo dubitat. Retinenda igitur Ecclesiæ doctrina est, in Deo non esse Accidentia, scilicet quod ad naturam & essentiam eius attinet. Non est enim Deus ueluti creatura. Itaque sapientiam, omnipotentiam, iusticiam, & similes Dei uirtutes

virtutes Ecclesia Dei negat in Deo esse Acciden-
tia, ut in creaturis quædam sunt. Nam Deus non
est à quoquam, sed ab eo sunt omnia, quæcunque
creata & facta sunt. Et non possunt talia à Deo se-
parari citra læsionem substantiæ ipsius. Aufer iu-
sticiam à Deo, quid de substantia Dei retinebis?

Sed tamen non sunt omnes actiones Dei, quibus
se se declaravit uerbo & factis, ipsa Dei substantia,
ut uox Patris ex cælo sonans, Hic est Filius meus di-
lectus, Hunc audite, non est ipsa Patris substantia:
Sic doctrina Filij Dei, Semen mulieris conteret ca-
put serpentis. Item, Qui credit in me, habebit ui-
tam æternam, non est ipsa filij Dei substantia, si-
cut fanaticus Stenckfeldus, Verbum Dei, quando
pro doctrina accipitur, contendit esse ipsam Dei
substantiam. Non enim sequitur, In quibusdam lo-
cis scripturæ, ut Iohan. 1. & in alijs nonnullis, Ver-
bum pro ipso Filio Dei substantiali accipitur. Er-
go passim in omnibus locis ad eundem modum in-
telligi debet. Rectè enim inter uerbum prolatiuum
seu doctrinam, & inter uerbum substantiale, id est,
Filium Dei discernitur.

IIII.

¶ Quid differat Ecclesiæ Dei & gentium
doctrina de Deo. Item Iudæo-
rum & Turcorum.

Doctrina

Doctrina gentium de Deo, ab Ecclesiæ doctrina hisce rebus potissimum differt: Primum gentes aberrant à Dei essentia, non consistentes in unitate Dei. Nam multos deos colunt, neq; possunt mysterium Trinitatis sua sagacitate indagare. Deinde uerò de uoluntate Dei aberrant, quia non tantum promissionem Euangelij ignorant penitus, sed etiam interiores, & præcipuè primæ tabulæ cultus non intelligunt, atq; ipsorum loco tetras blasphemias contra Deum exercent & accumulunt. Tertiò doctrina gentium de Deo tantum ex deprauata & cæca hominis natura prosuit, quæ est fons istorum horribilium errorum. Doctrina uerò Ecclesiæ de Deo, ex ore Dei promanauit, & illustribus patetificationibus declarata & confirmata est. Ideo David inquit, Lucerna pedibus meis Verbum tuum.

Iudeorum & Turcorum doctrina similiter aberrat primū à Dei essentia. Etsi. n. unicū Deū agnoscere & colere uideri uolunt, tamen Trinitatē personarum in unitate essentiæ auersantur et damnāt. Est autem immota ueritas: Deus agnosci et coli uult sicut se patefecit, & non aliter. Item, Qui non honorat Filium, non honorat Patrem. Iohan. 5. Fingunt igitur sibi Deum, qui non sit Pater, non sit filius, nō sit Spiritus sanctus, hoc est, qui nusquam & nullus sit. Nam præter eum qui est trinus in personis, & unus in essentia, nullus est alius, neque fas est ullis creaturis

creaturis sibi cogitationibus suis peculiarem Deum fabricari, qui sit alius quam ille, qui se certo uerbo & apparitionibus minimè dubijs reuelauit. Deinde aberrat à Dei uolūtate, perinde ut gentiū doctrina. Nam doctrinam Euangelij de gratuita remissione peccatorum propter meritum Filij Dei Iudæi & Turci repudiant, damnant, execrantur: Tertio Iudæi abijciunt Nouum Testamentum penitus, & ex Veteri tantum, Legis quandam cognitionem petunt, idq; tali modo, ut tantum in externum uelamen Moſis adhuc hodie intueantur, hoc est, Dei cultus interiores ac ueros iuxta legem diuinam non intelligant, planè hac etiam in parte ethnizantes. Turcæ uerò confundentes sacra & profana præter particulam, quandam Legis nihil retinent.

Amemus igitur & discamus Ecclesiæ Dei doctrinam, atque oremus Deum, ut Turcicam rabiem coherceat, ne simul cum imperio, tam tetros errores in hæc etiam terras adferat & propaget.

FINIS PRIMI LIBRI.

K SECVN

SECUNDVS

LIBER DE NOVIS

ARIANIS, IN POLONIA

EXORTIS, Anno Do=

mini 1564.

IMPLICEM doctrinam de Deo, simpliciter & breuiter haecenus repetiuimus, strinximus etiam quasdam haereticorū praeſtigias: Nūc uerò aliquantò accuratius, labyrinthos nouorum quorundam Arianorum excutiemus & patefaciemus, illustrante & regente nos spiritu sancto. Vt autem lectorē à molestia & fastidio subleuemus, Primum ipsa fundamenta ueritatis, contra ipsorum falsas assertiones, perspicuè, & succinctè recitabimus. Deinde quoq; argumenta, detractis ipsorum fucis, nudè in medium producemus, ut facilius à pijs omnibus conspici, cōsiderari & dijudicari possint. Subijciemus insuper breues solutiones, quæ pios de neruis cœlestis ueritatis commonescient.

In omnibus autem hæreticis, tres insignes & tæne notæ, quasi stigmata quædam apparere solent, Primum, detestanda perplexitas rerum nouarum. Deinde horribilis blasphemia. Tertiò effrenis maledicentia. Fontes uerò præstigiæ illarum sunt, leuis ambitio, & uindictæ cupiditas, interdum etiam crassa et affectata propemodum inscitia. Sic noui Ariani, qui in Polonia iam recens exorti sunt, et quorum sese caput & Ducem profitetur quidam Gregorius Pauli, Minister Craconiensis, edita monstrosa tabula & Turri Babel, ex putrida ambitione ueluti Scarabæi ex asinis mortuis pullulant. Nā Luthero uix minimam partem reuelationis & destructionis Antichristi relinquunt, nempe superioris tantum tecti in edificio Antichristiano denudationē. At sibi met ipsis, isti spiritus arrogant Antichristi excisionē & extirpationē ab imis usq; fundamentis. Gloriantur sibi longè plura à Deo esse data, quàm Luthero aut alijs. In hæresi uerò tradenda, tam sunt intricati, obscuri, uariabiles, ut magna attentione adhibita, diuinare uix queas, quidnam asseuerare conentur. In blasphemijs porro effutendis, planè effrontes sunt. Maledicta quoque adeo cumulatè & liuidè effundunt, ut existimes eos meris uiperinis linguis pungere.

Tres autem habent isti recentes Ariani hypotheses, sicuti ex tabula ipsorum monstrosa,

ex Turri Babel, quam conflant, & ex epistola ad Tigurinos scripta, & ex reliquis ipsorum libris, colligitur.

I.

Tres esse, Patrem, Filium & Spiritum sanctum, sed non esse tres personas.

II.

Vnam esse Naturam seu Deitatem, communem tribus illis, sed non esse unam Essentiam.

III.

Vnum esse Deum, sed tantum Patrem dici unicum & uerum Deum, Filium uero & Spiritum sanctum, non dici unicum illum Deum.

Hinc postea nascuntur ipsis & aliæ quædam locutiones. Etsi enim fatentur, Filium Dei esse Deum ex Deo genitum, tamen nusquam dicunt, Vnicum illum Deum, esse Patrem & Filium & Spiritum sanctum, & spiritum sanctum quidem nusquam Deum nominant. Hæc non obscure portendunt, quò nam isti præstigiatores contendunt.

DE PRIMA HYPO-
THESI.

Dicunt esse tres, eosque nominant Patrem, Filium & Spiritum sanctum, sed hosce contendunt non esse personas.

RATIO ISTORVM ARIANORVM hæc est.

Quod

Quod scriptura non docet, non est asseuerandum.

Sed in sacris literis nusquam leguntur hæc uerba, esse tres personas, sed tantum ista, Tres sunt, qui testimonium perhibent. 1. Iohan. 5.

Ergo non sunt tres personæ.

Ista quidem prima fronte apparent, quasi ex *λογος* nascantur, uerum longè ulterius isti Ariani procedūt. Nam cum ipsum Patrem, unicum ac uerum duntaxat uocent Deum, nō item Filium, neq; Spiritum sanctum unā cum Patre, ideo res etiam ipsas, quæ de personis istis traduntur, impugnant, sicut paulò post annotabimus. Sed ad argumentum respondeo.

Maior loquitur de rebus. Minor uerò de uerbis. Ideo sunt quatuor termini. Ad res enim eius doctrinæ, quam de sua essentia & uoluntate Deus reuelauit, nos alligati sumus. Gal. 1. Si quis aliud Euangelium docuerit, id est, doctrinam pugnantem cum hoc unico fundamento, sit Anathema. De uerbis uerò dicitur, ut sint analogæ fidei, Ro. 12. Nam ad institutionem rudiorum, & ad confutationem præstigiatorum, licitum est aptis & intelligibilibus uerbis ac sententijs uti, modò istæ locutiones non mutant res ipsas, in sacris literis præscriptas & traditas.

Ad Minorem: Rectè ac uerè dicitur, istos tres

esse tres personas. Rationes sunt istæ.

1. Quia uocabulum persona, declarat, quidnam sint isti tres, nempe non umbræ, non somnia, aut cogitationes solummodo hominum inanes & euandæ, sed uiuæ quædam substantiæ. Nam RES, est generale uocabulum. Iam uerò res diuidi oportet, in species quasdam suas, id quod etiam ipsa ratio dicat.

2. Quia sacræ literæ clarè docent, istos tres, nempe Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, esse res uiuas, & subsistentes, & distinctas. Nam de Patre simul & de Filio dicitur, Tu es Filius Dei uiuentis. Ergo Pater est res uiuens ac subsistens. Filius quoq; est uiuus Filius uiuentis Patris. Nam quando Petrus inquit, tu ES Filius Dei, perinde est, ac si dixisset, tu EXISTIS Filius Dei, tu es quiddam ὁ ὢν υἱὸς τοῦ Θεοῦ, quod est filius Dei. Non es umbra Dei, non cogitatio euanescentes, sed existens filius Dei. Pater genuit Filium, Ergo Pater est quiddam existens. Filius genitus à Patre, non est somnium Patris, sed tale ὁ ὢν υἱὸς τοῦ Θεοῦ, quod mittitur in mundum, induit carnem humanam, redimit genus humanum. Spiritus sanctus specie columbæ descendit, arguit & docet mundum. Ergo Spiritus sanctus est existens quiddam, uiuum & efficax, neque est figmentum quoddam, sine subsistentia quadam.

Sed

Sed persona in hac doctrina, nihil aliud significat, quam substantiam indiuiduam, intelligentem, incommunicabilem. Pater enim non est Filius, neque Spiritus sanctus, Et Filius non est Pater, nec Spiritus sanctus. Denique Spiritus sanctus, non est Pater nec Filius, Sed sunt tres res uerè subsistentes. Huc pertinent & reliquæ actiones trium istarum personarum, quæ idem euincunt. Proinde, uocabulum personæ non mutat rem ipsam, uerùm cum ipsa re uerè ac propriè congruit.

3. Quia propter captum rudiorum, licet uti uocabulis notis & receptis, cum rebus ipsis tamen, uti dictum est, congruentibus, ne homines sibi talia fingant, quæ sunt contra scripturam. Sed uocabulum personæ uel substantiæ, notum est hominibus in Ecclesia CHRISTI ex longo & approbato usu, & congruit cum rebus traditis in uerbo Dei. Ergo sic rectè loquuntur Ecclesiæ Doctores.

4. Quia ad confutandos hæreticos, licitum est uti uocabulis, quæ rebus ipsis conueniunt. Ecclesia igitur uocabulum Personæ recepit & usurpauit, quando aduersus Simonianos, Arium, Sabellium, Samosatenum, & similes præstigiatores, confundentes personas, uel alioqui eas abolentes, uera doctrina in uerbo Dei tradita, fuit propugnanda. Sicut rectè Augustinus inquit: Licuit loquendi & di-

ſputandi NECESSITATE dicere, tres eſſe perſonas, non quia ſcriptura dicit, ſed quia ſcriptura non contradicit. Græci dixerunt initiò tres eſſe hypotaſes, id eſt, ſubſtantias, uerùm poſtea imitati ſunt Latinos, nihil de rebus ipsis mutantes, licet uerba quædam uariarent.

Debebant igitur noui Ariani primùm oſtendere, quòd uocabulum perſonæ non congrueret rebus iſtis diuinis, in uerbo Dei traditis, priuſquam illud exploderent tanta auſteritate & uehementia.

Deinde debebant prius monſtrare conuenientiùs uocabulum, quàm illud quod receptum & uſitatum eſt in Eccleſia Dei multis iam ſeculis, abolerent.

Tertiò, ſi qui ſcleratè abuterentur uocabulo perſonæ, ut Seruetus & alij, non debebat id Eccleſiæ Chriſti rectè loquenti, eſſe fraudi.

Quartò, propter uocabulorum diſcrepantiam, quæ quidem non ſunt à rebus ipsis aliena, non eſt ipſa doctrina funditus conuellenda aut condemnanda. Nam iſti Ariani negāt tres eſſe perſonas Si iam de uocabulo tantùm diſceptant, cur doctrinam abijciunt?

Cùm igitur negent eſſe tres perſonas, id eſt, res ſubſiſtentes, uiuas, efficaces, non conſuſas, ſuum errorem produnt, quòd à doctrina Verbi diuini, quā rectè profitetur & tuetur Eccleſia Chriſti, ab Antichriſti

Christi delirijs repurgata, turpiter & manifestè
deficiant: Explicent igitur se clarius, cur negent
tres ὡς ὅς εἰς siue personas? Et dicant planè &
dilucidè, quidnā sint illi tres, cum personæ non sint?
Non enim satis est dicere, quòd hi tres sint Pater,
Filius & Spiritus sanctus, Quæritur enim quales
sint res, an sint umbræ tantum, uel cogitationes
quædam, an uerò substantiæ? Ineptum est uocifera-
ri, sunt tres & semper tres, nec definire quidnam
sint? Si negas personas esse tres, simul nega esse
tres res.

Neq; nuper adeò hoc uocabulum usurpari cœ-
ptum est in Ecclesia Christi. Nam antiquissimi Ec-
clesiæ doctores, & substantiæ & personæ nomine
usi sunt. Vt Ignatius ad Magnesianos de filio in-
quit, quòd sit οὐσίας γενηθέν SVBSTANTIA ge-
nita. Loquitur enim de uerbo substantiali. Tertul-
lianus ad Praxeam inquit, Quæcunq; substantia ser-
monis fuit, illam dico PERSONAM, & illi nomen
filij uindico, & dum filium agnosco, secundum à Pa-
tre defendo. Item libro de Trinitate Filium esse se-
cundam personam post Patrem contendit. Adjcit,
inquit, Sumus, non sum, ut ostenderet per hoc quod
dixit sumus, & Pater, duas esse personas. Cypria-
nus inquit, Diuinitas & humanitas in unam perso-
nam conuenerunt. Reliquorum doctorum testimo-
nia in præsentia omitto, quia isti Ariani noui eam

138 Arianorum refutatio.

ob causam eos repudiant, quia contra Arium, suum parentem, præclare & fideliter ex uerbo Dei decertarunt, & ueritatem uindicarunt, id quod ob seruatione dignissimum est.

DE SECUNDA HYPOTHESI.

Vnam esse NATVRAM seu DEITATEM, communem tribus illis, sed non esse unam ESSENTIAM illorum trium, inquit noui Ariani.

Si rationes inquiras istius paradoxi, nullam aliam inuenies, quam quod in sacris literis non extant illæ syllabæ, ESSENTIA una. Ergo simpliciter & superstitiosè decernunt, id esse Antichristi dogma.

Sed rectè & uerè dicitur, unam esse diuinam essentiam, propter hasce rationes.

1. Quia etiam si hæc literæ, ESSENTIA, in sacra Scriptura non inueniuntur, tamen res ipsæ, quæ hoc uocabulo in Ecclesia Christi exprimuntur, sunt in sacris literis comprehensæ & traditæ. Nam sæpius repetitur hæc oratio, Ego sum Deus tuus, Dominus Deus tuus Vnus est, &c. Hæc dicta testantur, Deum existere. Ideo res sunt in uerbo Dei planæ, Deum esse quiddam existens. Existentiæ autem & Essentiæ Dei, idem sunt. Mutanda igitur forent ista uerba, Deus est, in aliam formam, ut

ut, Deus fingitur esse, seu Deus est somnium humanum, est inane nomen, sicut Plinius ferè nugatur, &c. si non Essentia quædam, ut sic dicam, existeret.

Sic dicitur Psalmo 93. A seculo tu es. Item, prima Iohann. quarto: Sicut ille est, & nos sumus. 1. Corinth. 8. Scimus, quòd Idolum est NIHIL in mundo, & quòd nullus EST Deus nisi unus. In hoc dicto opponuntur sibi inuicem, Idola & Deus. Deinde proprietates discernuntur. Idola sunt NIHIL, hoc est, non sunt essentiæ quædam uiuæ, omnipotentes. Deus uerò EST unus, id est, non est somnium humanum, ut idola, sed uera, uiua, existens essentia.

2. Quia æquipollentes locutiones, in sacris literis extant. Nam proprium illud Dei nomen Iehoua, quod creaturis, quemadmodum aliæ appellationes Dei, nunquàm adscribitur, ab esse seu essentia est deductum. Significat igitur Iehoua illum Deum, qui uerè existit, seu qui est essentia quædam æterna. Neque est figmentum quoddam hominum, Vt apud gentes, Fortuna, Pluto, Gratia, &c. Item, Exod. 3. Deus ipsi Mosi suum nomen manifestat, hisce uerbis, Sum qui sum. Sic dices ad filios Israel, Sum misit me ad uos. Idem uerò est, ac si dixisset, Ipsa essentia, id est, is Deus, qui existit semper, me misit.

3. Quia

140 Arianorum refutatio.

3. Quia Ecclesia uetustissima sic est locuta, ut Tertullianus aduersus Praxeam, unius substantiae, & unius status & potestatis, quia unus est Deus. Autor symboli in Cypriano dicit, Deū cum audis, substantiam intellige. Item Martialis ad Burdegenses. Vnius uoluntatis, unius essentiae. Quando enim de unitate Dei locuti sunt ueteres, substantiae & essentiae uocabulis, indifferenter usi sunt. Reliquorum testimonia non adscribo, quia passim sunt obuia.

4. Quia Natura, Deitas & essentia, in hoc quidem loco de Deo, & in hoc cardine nihil differunt. Sic Nazianzenus inquit, Deus, quid tandem in sua Natura & essentia sit, hoc hominum nemo nouerit unquam, sed quod sit, hoc nemo non inuenerit. Iam quia isti noui Ariani fatentur, unam esse Naturam seu Deitatem, fateantur simul necesse est, unam esse essentiam. Si repudiant essentiae uocabulum, quia in scriptura non sint istae syllabae, primum eadem ratione repudient & sua uocabula. Nam Naturam esse unam, de Deo, nusquam dicunt sacrae literae, hoc est, syllabas istas non habent, licet res ipsas tradant. Ita suis ipsorum iaculis semetipsos configunt Ariani. Deinde probent uocabulum Essentiae, non conuenire ipsis rebus, quas de Deo sacra scriptura profert atque affirmat. Tertiò perspicue et ualide demonstrent, Naturae uocabulum esse significantius

¶

et intelligibilius, quam Essentie.

5. Quia absurdissima sententia, ex ipsorum negatione nascitur. Cum enim noui isti Ariani, essentiam Dei negent, necesse est, ipsos Naturam seu deitatem absque essentia comminisci et tradere. Quo quidem portento quid portentosius dici potest? Hæc autem re ipsa tradunt, Verum inuolutè et perplexè, quia ubi se magis euoluerint, monstrum hoc horrendum lucidius apparebit.

DE TERTIA HYPOTHESI.

Vnum esse Deum, tali quidem pacto, ut tantum Pater dicatur unicus et uerus Deus: Filium uerò et Spiritum sanctum, non dici unicum et uerum Deum.

Mirum sanè est, quòd hoc relinquunt isti noui Ariani, unicum nempe esse Deum. Negant enim tres esse personas, negant essentiam unam esse. Quid igitur de Deo retinent? Vnum Deum faciunt, qui non sit tres personæ, hoc est, Pater, Filius, et Spiritus sanctus, neque sit unica essentia. Interea tamen contendunt esse tres, et esse unam Naturam seu Deitatem. Nec uolunt uideri λογισμῶν quandam, sed necessariam potius pugnam de rebus ipsis, ad doctrinam de Deo pertinentibus, suscepisse.

Sed non solum Patrem esse unicum et uerum Deum, uerum tres istas personas, Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, esse unicum et uerum Deum,

ex

ex immotis rationibus perspicuum est.

1. Quia hoc proprium, Deum esse, non tantum Patri, sed etiam filio, & spiritui sancto, in sacris literis tribuitur. De Patre dicitur, 2. Cor. 1. Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi. De filio, Iohan. 1. Verbum erat Deus. Iohan. 20. Dominus meus & Deus meus. Roman. 9. Ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula. De spiritu sancto. Idem uero est Deus (loquitur de spiritu sancto) qui operatur omnia in omnibus.

Sed non sunt tres Dii, uerum Unicus tantum & uerus Deus. Ergo hi tres, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, sunt unus & uerus Deus. Pater cum sit Deus, non est peculiariter aut solus Deus, Filius cum sit Deus, non est solus Deus. Sic spiritus sanctus cum sit Deus, non est solus Deus, sed hi tres, sunt unus Deus. Ratio huius consequentiæ est, quia sacra scriptura utrumque dilucide asseuerat, primum Patrem esse Deum, Filium esse Deum, Spiritum sanctum esse Deum: Deinde, non tamen tres esse Deos, sed Unicum duntaxat Deum. Hæc autem fide accipienda, non ratione humana æstimanda sunt.

2. Quia in Veteri Testamento, & crebro etiam in nouo, non distinctis personis, dicitur, Unum esse Deum, Vt Deuter. 6. Audi Israel, Dominus Deus

Deus tuus, Deus Vnus est. Esa. quadragesimo quarto. Ego sum primus & nouissimus, & præter me non est Deus. Marci 12. Vnus est Deus, & non est alius præter eum. 1. Corinth. 8. Nullus est Deus, nisi unus, &c.

In hisce sententijs uerus Deus designatur, sicuti se patefecit. Sed patefecit se in tribus personis, Patre, Filio, & Spiritu sancto.

Ergo istæ locutiones de uno Deo, synecdochicè includunt tres illas, quas dixi, personas. Ille est, inquam, Vnicus Deus, qui est Pater, Filius & Spiritus sanctus. Maxima enim impietas est asseuerare, Filium uel Spiritum sanctum, non includi in hoc dicto, Deus tuus Vnus est. Deut. 6.

3. Quia Iohannes clarissimè inquit 1. Epist. cap. 5. Et hi tres VNVM sunt. Tres quidem numerat, Patrem, λόγον & spiritum sanctū. Vnum uerò esse pronunciat. Porro unum esse, & unum Deum esse, in hoc quidem articulo nihil differunt, quia scriptura docet unicum esse Deum.

4. Quia Christus inquit, Ego & Pater unum sumus, Iohan. 10. Personas quidem distinguit, quando inquit sumus, sed cū inquit, Vnum sumus, se cum Patre unicum esse Deum affirmat. Neque uerò Spiritus sanctus excluditur, quia in præfenti loco Christus hunc scopum sibi præfixum habebat, ut declararet, quid ipsemet esset. Sic Iohan. 14.

Iohan. 14. inquit, sese in Patre esse, id est, coessentialē esse Patri.

5. Quia non tantum in uno opere omnium amplissimo, nēpe in regeneratione hominis, coniunguntur Pater, Filius, & Spiritus sanctus tanquā co-omnipotentes. Sed etiam ibi uno nomine copulantur, sicut inquit Christus Matt. 28. Baptisantes eos IN NOMINE Patris, & Filij, & Spiritus sancti. IN Nomine autem, non tantum significat ex praecepto & efficacia communi istorum trium, sed etiam in cognitionē & fidem in hunc unicū Deum, qui in primo decalogi praecepto inquit: Non habebis Deos alienos. Habes igitur hic tres, nimirum Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, sed unicū nomen, in testimonium luculentissimum, quod unus sit Deus.

6. Quia unica est Deitas, sicut unus est Deus, sine omni dubitatione.

Sed isti novi Ariani ipsimet fatentur, unam esse Deitatem, communem istis tribus, Patri, & Filio, & Spiritui sancto.

Ergo non tantum Pater habet illam Deitatem, neq; solus Deus est, sed Pater, Filius & Spiritus sanctus, est unicū & uerus ille Deus, quem sacrae litterae proponunt. Suo ipsius igitur gladio sese iugulant, isti amentes Ariani.

7. Quia Filius est genitus à Patre, & eam ob causam

causam coëssentialis Patri. Nam Filius, uti dictum est, in sacris etiam literis uocatur & est Deus.

Ergo Filius cum Patre, est unicus & uerus ille Deus.

8. Quia spiritus sanctus procedit à Patre & Filio. Sed spiritus sanctus non ita procedit ex Patre & Filio, tanquam spiratio ex nostris pectoribus, quæ est tantum ardēs halitus, amorem seu affectus ex corde effundens, & mox iterum euanesceus, uerum est Deus, 1. Corinth. 12. & est coëssentialis Patri & Filio.

Ergo spiritus sanctus cum Patre & Filio, est unicus & uerus ille Deus, de quo inquit Moses Deuter. 6. Audi Israël, Dominus Deus tuus, Deus VNVS est.

9. Quia si Filius & Spiritus sanctus, non sunt unicus Deus cum Patre, tum necesse est plures esse Deos. Nam scriptura uocat Filium Deum, & eodem modo Spiritum sanctum appellat Deum, quem admodum etiam opera diuina, & omnipotentiae propria, utrisq; attribuuntur. In quascunq; igitur species sese uertant isti Chamæleontes, necesse est ipsos tres Deos asserere.

Vel si Filius & Spiritus sanctus, non sunt reuera unicus & uerus Deus cum Patre, tum necesse est ipsos uocem, Deus, quæ eis adscribitur, aliter interpretari, id quod audiemus & iudicabimus ex sacris

L

literis.

liferis. Sequetur autem, si unus & uerus Deus tantum est Pater, & non filius & spiritus sanctus simul, tum filius non est reuera Deus. Item spiritus sanctus non est reuera Deus. Hoc pacto noui isti Ariani, ad ueterem illum Arium recurrunt, ac ueteres hereses, cum contumelia filij Dei & spiritus sancti, resuscitant.

FUNDAMENTORVM ARIANORVM CONFUTATIO.

Iactis hisce fundamentis pro doctrina catholica, quod Pater, Filius & Spiritus sanctus, sit Unus & uerus Deus, de quo etiam primum Decalogi præceptum inquit, Non habebis deos alienos, nunc istorum nouorum Arianorum fulcra exploremus, quibus stabiliunt hanc suam aulam, seu potius ollam testaceam, quod non filius, non spiritus sanctus, sed solus Pater sit unus & uerus Deus.

Argumenta, quæ nascuntur ex dictis scripturæ malè detortis.

I.

Inaudita Prophetis, Christo & Apostolis asseuerare, impium est.

Sed esse unicum Deum, & tamen esse tres personas, est inauditum prophetis, Christo, & Apostolis.

Ergo hæc doctrina est impia. In tabula & epistola ad Tigurinos.

R. Minor

R. Minor est falsissima. Ecquid autem frontis isti Ariani habent? Nam utrumque, uti demonstrauimus, sacra scriptura tradit, & Vnum duntaxat esse Deum, Deut. 6. Et tres esse personas, Patrem, Filium & spiritum sanctum, Matt. 28. Liquidissime etiam Iohannes inquit, Tres sunt in cælo, qui testimonium perhibent, Pater, λόγος & Spiritus sanctus (Audis tres personas?) et sequitur, & hi TRES VNVM sunt. Sed exagitant isti Ariani locutionem Ecclesiæ, Vnum esse Deum, & tamen trinum, quæ quidem oratio non discrepat à uerbis Euangelistæ Iohannis, qui inquit, Hi tres unum sunt.

2.

Christus non ita loquitur, quia tantum inuocat Deum Patrem, & nos etiam iubet Patrem inuocare.

Ergo unicus est Deus Pater.

R. Est fallacia compositionis & diuisionis, qua incautis hominibus isti præstigiatores imponunt. Quando enim de aliquo fidei articulo dicendum est, non tantum una aliqua sententiola excerpenda est ex sacris literis, sed integer contextus, & quasi corpus illius doctrinæ inspicere & considerari debet. Constat autem Christum disertè docuisse, unum esse Deum, Matthæi quarto, decimonono, 22. Marci 12. Deinde etiam perspicuè docuisse de

L 2 tribus

tribus personis, Patre, Filio & Spiritu sancto Matthei 28. Iohan. 14. 15. & alijs in locis. Ergo uerum & unicum Deum, non uocat aut docet alium, quam qui est Pater, Filius & Spiritus sanctus, in cuius nomine omnes sunt baptizandi. Quod uero Patrem interdum solum nominat Deum, non est exclusiua oratio; quasi Pater solus sit Deus, excluso Filio & Spiritu sancto. An non legerunt etiam ista, quod λόγος & sit Deus, Iohan. 1. Quod Christus sit Dominus & Deus, Iohan. 20. Præterea hic se produnt Ariani, quod negant Filium esse unum illum Deum, coessentialē & coomnipotentem cum Patre & Spiritu sancto. Item quod negant Spiritum sanctum esse Deum. Ista monstra isti spiritus fouent & parantur.

3.

In uerbis Baptismi Christus non inquit, Baptizate in Deum, cuius est una essentia & tres personæ. Ergo non est Deus talis.

R. Eodem pertinet hæc argumentatio. Nam res sunt eadem. Quem enim Deum, Christus ibi distinctis personis nominat, Ecclesia dicit esse unum Deum seu unam essentiam, quæ quidem essentia sit Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Debebant igitur isti Ariani probare euidenter, locutionem Ecclesiæ, à rebus & à doctrina Christi dissentire. Hoc est ξενισμός. Nam uerborum uariatio, non semper mutat

tat rem ipsam. Imò ipsimet alijs uerbis utuntur, q̄
in sacris literis extāt, ut suam opinionem declarēt.

4.

1. Corin̄th. 8. dicitur: Nobis unus est Deus Pa-
ter, ex quo omnia, Vnus Dominus Iesus Christus
per quem omnia. Vnus spiritus sanctus omnia sancti-
ficans. Eph. 4. Vnus Deus & Pater omnium.

Ergo non rectè dicitur, Pater, Filius & Spiri-
tus sanctus, sunt unicus & uerus Deus.

R. Argumentū ex inscitia phrasis, uel ex cras-
sa cecitate oritur. Nam in hisce testimonijs non ex-
cluduntur Filius & Spiritus sanctus, quò minus &
hæ personæ sint unus & uerus Deus cum Patre. Nā
Iohannes disertè inquit, Hi tres unum sunt. Deinde
non attendunt isti uertiginosi spiritus, uocabulum
Dei, 1. Corin̄th. 8. primum generaliter poni, deinde
per exegesi seu specialem enumerationē, perso-
nas subiici, quæ quidem phrasis sæpius in scriptis
Paulinis occurrit, præsertim uerò in salutationi-
bus. Vt, Gratia uobis à Deo Patre nostro, & Domi-
no Iesu Christo. Hic uocabulum Dei non tantum Pa-
tri, sed et Christo conuenit, sicut alia testimonia id
luculenter probant. Tertio quando Christus uoca-
tur Dominus, idem est, ac si Deus diceretur. Nam
uocabulum Iehoua, quod soli Deo proprium est,
Græci uerterunt per κύριος. Sicut igitur non ex-
cluditur Pater, in hoc membro orationis, unus Do-

minus Iesus Christus, quò minus & ipse Pater sit le-
houa seu Dominus, sicut filius, ita etiam in priori
parte, Vnus est Deus Pater, non excluditur filius,
quo minus & ipse sit Vnicus ille & uerus Deus, cū
Patre & Spiritu sancto.

Esa. 44. dicitur: Ego sum primus & nouissi-
mus, & præter me non est Deus. Iohannes de Chri-
sto ista profert, Ego sum primus & nouissimus, Al-
pha & O. principium & finis. Si quis hinc infer-
ret, Ergo solus filius Dei est unicus Deus, non Pa-
ter, non Spiritus sanctus, nonne iudicaretur insa-
nare? Cū igitur scriptura dicat, Filium esse pri-
mum & nouissimum, hoc est, Vnicum Deum. Item
dicat de Patre, eum esse unicum Deum. Insuper di-
cat etiam de spiritu sancto, eum esse unicum Deum.
Ergo manifestum est, Patrem, Filium & Spiritum
sanctum, esse unicum & uerum Deum, non Pa-
trem solum. Et phrasin, Audi Israel, Dominus
Deus tuus, synecdochicè de Patre, Filio, & Spiri-
tu sancto, accipiendam esse. Sic & hanc, Vnus De-
us & Pater omnium.

5.

Philippus non cupiebat nosse essentiam uel tri-
num, sed Deum Patrem.

Ergo Filius & Spiritus sanctus, non sunt unicus
Deus cum Patre. Sed Pater est unicus & uerus De-
us duntaxat.

R. Quis

R. Quis non affectatam maliciam, in hac argumentatione deprehendit? Verba essentiae & trinitatis, in ea historia non exprimuntur, Ergo de rebus illis, non fit in hisce Philippi uerbis mentio. Qualis hæc quæso est consequentia? An non duo de eadem re, uerbis dissimilibus loqui possunt? Deinde non somnium Patris, sed uerum & existentem Patrem Christi, oculis carnalibus intueri cupiebat Philippus, Ergo essentiam Patris cernere desiderabat. Porro si non existit, si non est essentia Pater celestis, Ergo NIHIL est. Deinde non cupiebat Philippus alium Deum uidere, quam eum, quem postea Christus in uerbis Baptismi nominat, nempe qui est Pater, Filius, & Spiritus sanctus, licet tantum Patrem exoptabat sibi monstrari. Atqui Pater, Filius & Spiritus sanctus sunt tres, etiam istorum Arianorum confessione. Ergo illum Deum uolebat intueri Philippus, qui esset trinus in personis, sicut tres distinctas & uiuas res, Christus sæpe nominat.

6.

In Symbolo dicitur, Credo in Deum Patrem, & in IESVM CHRISTVM, & in Spiritum sanctum.

Ergo Pater est unicus DEVS, non Filius, non Spiritus sanctus. Nam uocabulum,

L 4 Deus,

Deus, tantum Patri apponitur.

R. Nomen Dei, in huius professionis initio, cal-
lectiuè, more scripturæ sacræ usurpatur. Deinde
subijcitur euolutio seu enumeratio specierum. Ac
sacrilegium est infandum & intolerandum, Filium
& Spiritum sanctum, in symbolo priuare isthoc e=
pitheto, quasi ipsis quoq; non cōueniat nomen Dei.

7.

Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum ue-
rum Deum, & quem misisti Iesum Christum.

Ergo solus Pater est solus Deus, Iesus Christus
autem non est ille solus Deus, cum Patre, & Spiri-
tu sancto.

R. Hoc ipso dicto, Ariani ueteres istorum re-
centium patres, ad suam rabiem abusi sunt, ut osten-
derent, Filium Dei non esse Deum. Est autem mera
calumniæ & deprauatio dicti Christi. Est enim dia-
bolus mendax, & ueracissimi Christi uerba, impu-
dentissimè corrumpit atq; detorquet. Nam Chri-
stus clarissimè inquit, ad æternam uitam consequen-
dam pertinere, ut homines utrumq; cognoscant,
tam Filium quàm Patrem. Ergo in opere hoc, quod
soli Deo competit, nempe in donatione uitæ eter-
næ, copulantur Pater & Filius. Hinc argumentum
textitur.

Solius Dei est, uitam æternam dare.

Sed Pater & Filius largiuntur uitam æternam,
noticia

noticia sui, seu fide in utrumq; fixa & collocata, teste Christo.

Ergo Pater & Filius, sunt solus ille, sen unus & uerus Deus. Non autem excluditur spiritus sanctus. Nam sacræ literæ, sæpè tantum Patris & Filij meminerunt.

Deinde luculenter coniunguntur in hoc dicto, Pater & Filius per coniunctionem ET, quæ quidem coniunctio clarissimè docet, tum Patrem, tum Filium esse SOLVM illum Deum uerum, qui est agnoscendus & colendus. Non enim hic dicit Christus, Ut te Patrem cognoscant solum esse uerum & unicum Deum, Filium uerò tuum non. Neq; inquit, Iesum Christum esse inferiorem Deum, ac non pertinere ad VNITATEM Deitatis. Sed uerba plana sunt, ut TE & IESVM CHRISTVM, quem misisti, cognoscant SOLVM DEVM VERVM. Prudentissimè igitur, sapientia Dei ista uerba protulit, Verba enim TE & QVEM misisti Iesum Christum, sunt subiecta in hac propositione siue oratione, SOLVM Deum uerum, sunt prædicata de utroq; subiecto, id quod reliqua scriptura declarat. Primum enim, disertissimè filium tam appellat Deum, quàm Patrem. Deinde generalia dicta, unitatem Dei adstruunt, non excludentia, sed includentia potius Patrem, Filium & spiritum sanctum. In hac expositione libenter se-

quor Augustinum, qui hac ratione istam orationem intelligit atque distribuit, quanquam non ignorem, alios nonnullos existimare, Augustini syntaxin nimis esse coactam, præcipue propter articulum τὸν Verum explanatio Augustini, sacris literis est consentanea. Cum autem uerba Augustini hanc doctrinam illustrent, non pigeat ea legere. Sic inquit: Ordo uerborum est, Vt te & quem misisti Iesum Christum, cognoscant solum uerum Deum. Consequenter enim & spiritus sanctus intelligitur, quia spiritus est Patris & Filij, tanquam charitas substantialis & consubstantialis amborum, quoniam non duo Dij Pater & Filius, nec tres Dij, Pater & Filius & Spiritus sanctus, Sed ipsa trinitas unus solus uerus Deus, nec idem tamen Pater qui Filius, nec idem filius qui Pater, nec idem Spiritus sanctus, qui Pater & Filius, quoniam tres sunt Pater & Filius & Spiritus sanctus, sed ipsa trinitas unus est Deus. Vtitata & hæc responsio est, Ista uocabula, SOLVM uerum Deum, opponi Ethnicis & commenticijs Dij, qui tantum sunt hominum figmenta, nec sunt unicus & uerus Deus. Neque illam expositionem planè reijcimus, si dextra accipiatur, Vt te Patrem cognoscant solum uerum Deum, hoc est, non esse numen fictitium, ut Ethnicorum dij sunt, & quem misisti, ESSB Iesum Christum, hoc est, uerum Messiam. Neque enim

enim hoc pacto filius Dei à deitate excluditur. Nā
mentio officij, non tollit ipsam substantiam, ut om-
nes sani intelligunt.

8.

Gratia & pax, à Deo Patre & Domino Iesu
Christo.

Ergo solus Pater est Deus, Filius autem non est
unicus ille & uerus Deus, licet & ipse Deus sit, ut
pote filius Dei.

R. Est calumnia sententiæ Paulinæ, & no-
ta uertiginosi & maledici spiritus. Nam Sacra
scriptura, pro synonymis usurpat ista duo uoca-
bula, Deus & Dominus. Imò Dominus est ipsa uox
Iehoua. Sed Iehouæ appellatio, soli Deo in sacris
litteris adscribitur. Ergo tam uocat Paulus Ie-
sum Christum Deum, quàm Patrem, & quidem il-
lum ipsum Deum, qui est Unicus & solus, scili-
cet iuxta declarationem sacræ scripturæ.

ARGVMENTA, QVÆ

ex ratio cinationibus qui,

buldam extruun-

tur.

9.

Qui non genuit, nec genitus est, nec procedit,
non est uerus Deus.

Sed

Sed unus Deus in essentia, nec genuit, nec genitus est, nec procedit.

Ergo ille unus Deus in essentia, non est uerus Deus.

Minorem probant: Quia Sententiarij dicunt, essentiam non generare.

R. Minor est calumnia. Nam ita unitas essentie asseritur, ut non separetur neq; excludatur personarum distinctio. Nam illa unitas non est alius Deus, non aliud quiddam, quam Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Extra has tres personas, nulla unitas essentie imaginanda est, & extra hanc unitatem, nullæ tres personæ diuinitatis imaginandæ sunt: Causa eius rei est, quòd utraque in uerbo Dei sunt manifestata, nempe quòd unicus Deus existat, & q; nihilominus sint tres, Pater nimirum, Filius & Spiritus sanctus. Indistinctus est Deus, si unitatem spectes. Distincti sunt Pater, Filius & Spiritus sanctus, si personas spectes. Imò ipsimet Ariani noui eadem proferunt, licet postea more hæreticorum, semet ipsos rursus destruant. Nam tres inquiunt, esse unus naturæ diuinæ. Natura autem diuina & essentia diuina, idem sunt. Ergo idem dicunt quod nos. Nam æquipollent ista: Tres sunt, & isti tres sunt unius naturæ diuinæ. Ac deinde nostra locutio, Tres sunt personæ, et una essentia diuina. Hæc ideo credimus & profitemur, quia scriptura ea docet, licet

licet ratio humana explicare hoc mysterium nequeat, quomodo Deus sit unus, & tamen ille unus Deus sint tres, Pater nempe, Filius & Spiritus sanctus. Ille unus Deus nullus est, si non est Pater, Filius & Spiritus sanctus. Sic Pater, Filius & Spiritus sanctus non sunt, si non sunt unus ille & uerus Deus. Mentiuntur igitur Ariani isti, quòd talis à nobis cõstituatur essentiae diuinæ unitas, à qua personarum distinctio sit penitus explosa.

Probatio Minoris non ex perspicuo uerbo Dei, sed ex Sententiarijs sumitur. Cùm autem hoc sit mysterium quoddam, ideo uariant sententiae. Nam aliqui uocem Essentiae absolutè, aliqui relatiuè accipiunt. Certum autem ex uerbo Dei est, Patrem genuisse Filium, & Filium esse genitum, & Spiritum sanctum à Patre & Filio procedere. Quomodo autem id factum sit uel fiat, rationis captum excedit, eamq; ob causam ea in parte sententiae non congruunt. Quando autem p̃j dicunt, Essentiam generare, respiciunt personarum distinctionem. Nam hoc argumentum planum est.

Filius Dei est genitus:

Filius Dei est essentia, est res uiua, non est somnium aut phantasma. Item est Deus. Istæ duæ propositiones ex uerbo Dei sunt manifestæ.

Ergo essentia etiam generat.

Spinositates, quas ratio humana infert, & scrutatur

tatur istius mysterij modum, repudiamus, quia scriptum est, Mulier, id est, ratio ceca in Ecclesia taceat. Reuelatis in Ecclesia Dei simus contenti. Item, Qui scrutatur Maiestatem, opprimetur à gloria. Et sicut Augustinus inquit, Cælo tonante, rane taceant.

Quando autem alij defendunt istam sententiam, Essentiam non generare, respiciunt communionem et unitatem Deitatis seu Naturæ, neque tamen eunt inficias, Patrem Filium generasse, Filium esse natum, et Spiritum sanctum procedere ab utroque, et hosce tres unius esse naturæ diuinæ, seu unicū et uerum Deū. Vtra sententia iam in hac disputatione Scholasticorum, an essentia generet, sit planior, et minus reprehensioni obnoxia, candidi Lectores non difficile iudicant.

Improbè autem faciunt Ariani, quòd ob locutionem de modo generandi, ipsam doctrinam de unitate Dei et tribus personis conuellunt. Nam Ecclesiæ nostræ, utrumque ex sacris literis palàm asserunt et profitentur, unicum esse Deum, et non plures, Et: tres esse personas, quæ sunt ille unicū Deus, et non alius. Non excluditur unitas à personis, neque personæ ab unitate. Sicut enim rectè dicitur, Hi tres Vnum sunt, ita etiam rectè dicitur, unus Deus est Pater, Filius et Spiritus sanctus. Ad hanc doctrinam ipsa ratio hominis allidit, sed

sed uerbo Dei firma fide acquiescendum est. Hæc de speciosissimo nouorum Arianorum argumento dicta sufficiant.

10.

Qui non genuit, nec genitus est, non est Pater Christi, nec Filius Patris, nec Mediator.

Sed unus Deus in essentia, non genuit, nec genitus est.

Ergo ille unus Deus in essentia, non est Pater Christi, nec filius Patris, nec Mediator.

Minor iterum incumbit isti fundamento, quia Scholastici dicant, Essentiam non generare.

R. Est idem argumentum cum præcedente, & procedit tantum ex maliciosa exagitatione locutionis, qua usi sunt Scholastici, in explicatione generationis diuinæ, cuius quidem rei modum, nemo hominum explicare poterit. Sicut præclare inquit Ambrosius, Licet scire, quod natus sit, non licet discutere, quomodo natus sit. Illud mihi negare non licet, hoc quærere metus est.

Est igitur Minor mera calumnia, quia non asseritur talis Vnitas, seu talis unus DEVS, qui sit alius, quàm Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Sed profitemur Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, esse Vnicum & uerum Deum, qui
(se

se certo uerbo & patefactionibus declarauit, nec
 esse alium. Iohan. 10. Christus inquit, Ego & Pater
 unum sumus. Ait se unum esse cum Patre, uerum non
 exclusa Patris & Filij distinctione. Et perspicue Io-
 hannes inquit, Hi tres unum sunt. Tres audis esse,
 & tamen hi tres unum sunt. Non est unitas absque
 tribus, & non sunt tres absque unitate. Hec non do-
 cet Arithmetica, non ratio in capite istorum Aria-
 norum, sed uerbum Dei, cui omnes tenentur acqui-
 escere, & non scrutari, quomodo hec sint possibi-
 lia. Nam rationi tue caecae nunquam erunt possibili-
 a, fidei uero innitenti uerbo diuino, certa & immobi-
 lia sunt. Simul etiam accuratè obseruetur, quod &
 supra monui, uocabulū essentiae usurpari aliās ab-
 solutè, hoc est pro Natura seu diuinitate. Aliās ue-
 rò relatiuè, quando personae considerantur. Has di-
 uersas significationes isti noui Ariani, resque ipsas
 simul nefariè & petulanter confundunt.

II.

Qui unum essentia, trinum personis profitentur
 Deum, nullum Deum profitentur.

Sed hoc uos facitis.

Ergo nullum Deum profitemini.

Ratio Maioris est, quia unum fingitis Deum,
 qui non sit tres, & tres, qui non sint illa unica es-
 sentia.

R. Maior nullam habet connexionem firmam,
 Imò

Imò mendacium est. Nam sacre literæ docent, unū esse Deum, & tamen esse tres, Patrem, Filium & Spiritum sanctum. Ideo iuxta uerbum Dei, uerum Deum docemus, inuocamus & profitemur. Si uerò Ariani isti iudicant, uerba quibus utitur Ecclesia, à rebus quas tradit sacra scriptura, dissidere, monstrent discrepantiam, & doceant meliores locutiones.

12.

Quos scriptura non appellat Deos, non sunt appellandi Dii.

Istos tres, Patrem nempe, Filium & Spiritum sanctum, scriptura nusquam appellat tres Deos.

Ergo hi tres, non sunt unus Deus.

R. Plus in conclusionem ingeritur, quàm præmissis inest. Hoc sequitur, Ergo non sunt tres Dii, idq; uerum est. Atqui istos tres non esse unicum illum & uerum Deum, ex præmissis non sequitur. Nam scriptura sacra cuilibet personæ attribuit istud genus, quòd sit Deus, non tamen tres esse Deos docet, sed unicum duntaxat Deum, qui est Pater, Filius & Spiritus sanctus.

13.

Vbi non est doctrina, quòd unus sit Deus Pater, qui per Filium à peccatis nos redemit, ibi non est doctrina de misericordia & iusticia Dei.

Sed qui docent, Deum unum essentia esse, non

M

habent

habent hanc ueram de Deo doctrinam.

Ergo & hi de misericordia & iusticia Dei non possunt docere.

Minorem probant, quia nescitur, an ista essentia sit Pater uel mater.

R. Confundat os blasphemum Dominus. Minor est tetra calumnia, quia non docemus essentiam Dei, si uox essentie absolute accipiatur, pro Natura seu Diuinitate, in qua non sit trinitas seu tres distincte personae. Vel ut loquitur scriptura, Docemus unicum esse Deum, qui sit Pater, Filius & spiritus sanctus, & non alius. Itaque unicus ille Deus, quem Vetus ac Nouum Testamentum, omnesque orthodoxi docent & profitentur, est ille ipse Pater, qui genuit filium, & est filius, qui genitus est à Patre, & est spiritus sanctus, qui à Patre et filio procedit.

Si uero argumentum ad Iudaeos & Turcas accommodaueris, locum sane habebit. Nam etsi illi quoque unum Deum profitentur, tamen pernegant eum Vnicum esse Deum, qui sit Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Ideo de Unitate Dei non recte sentiunt.

147

Si Deus Vnus essentia non genuit, uana est redemptio, fides, inuocatio.

Sed uos Deum Vnum essentia, dicitis non genuisse.

Ergo

Ergo non est redemptio, fides, inuocatio.

R. Maior non est firma. Nam dicere de essentia, non tollit Trinitatem personarum. Per calumniam igitur hanc locutionem lacerant noui Ariani. Quando enim dicitur, Vna est essentia, Vnus Deus, non fit exclusio personarum ab hac Vnitate, seu Deitate. Nam tali modo est unicus Deus, ut tamen sit Pater, Filius & Spiritus sanctus. Item, etsi sit unicus tantum Deus, tamen personæ non sunt confusæ. Hic est articulus non rationis, sed fidei.

Ad Minorem. Naturam diuinam siue Deitatem, sicut & ipsi noui Ariani loquuntur, dicimus esse Vnam, communem illis tribus, Patri, Filio, & Spiritui sancto. Sed tres illi ita distinguuntur, ut sit Pater, sit Filius, sit Spiritus sanctus, qui tres sunt res existentes, nec sunt confundende. Pater non est Filius, neque Filius Pater, neque Spiritus sanctus uel Pater, uel Filius. Nam Scriptura sacra inquit, esse tres. Nihilominus isti tres, ut dictum, non sunt plures Dī, sed sunt unicus & uerus Deus, contra omnem Arithmeticam & ratiocinationem omnium hominum. Quia de Deo sentiendum & loquendum est, sicuti in Verbo certo est traditum & patefactum.

15.

Qui docet unum esse Deum essentia, & trinum

M 2 in

in personis, conatur unum & uerum Deum Patrē,
cum unigenito eius filio abolere.

Sed uos hoc facitis.

Ergo tantum nefas committitis.

R. Maior nullam habet connexionem, & falsissima est. Nascitur autem ex illa calumnia Arianorum, quemadmodum & pleraque alia argumenta, quod dicāt scholastici, Essentiam non generare. Sed usque ad fastidium hoc inculcandum est. Quando Ecclesia Christi unitatem profitetur, non excludit tres personas, quando trinitatem docet, non excludit unitatem. Verum isti criminatores, essentiam a tribus personis maliciose diuellunt, ac reuera diaboli artem imitantur, qui mutilata dicta Christo obijciebat. Sic isti spiritus, tantum hanc partem arripiunt, Vna est Essentia diuina, quæ tamē concordat cum hac oratione, Vnus est Deus. Alterum uerò, quod additur in Ecclesia orthodoxa, Tres esse, Patrem, Filium & Spiritum sanctum, & hosce tres esse unum, ut inquit Iohānes, seu unum Deum: nam id uult Apostolus: id inquam isti Nebulones omitunt. Ita carpūt priorem partem eius doctrinæ, & posteriorem, sine qua prior illa pars non existit, prætergrediuntur. De Scholasticorum autem sententia antea diximus.

16.

Qui quatuor constituūt personas diuinitatis, im
pie faciunt. Sed

Sed qui unicum dicunt esse Deum, & tamen tres personas, quatuor faciunt personas.

Ergo quaternitatem asseritis.

R. Minor est falsissima. Nam Verbum Dei docet, unicum esse Deum, & hos tres, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum esse unicum illum Deum, 1. Iohan. 5. Itaque non sunt quatuor persone, sed tres tantum persone, quæ tres persone sunt unicus & uerus Deus. In hac parte isti Ariani sacræ scripturæ bellum inferunt, & sine causa blasphemant. Nam Minor non habet ullam firmam ratiocinationem.

Similes ineptias gignunt, quando dicunt, Scriptura inquit, Tres sunt unus. Ergo unus Deus non est trimus. Obseruet Lector uertiginosos istos spiritus, contra manifestissimum textum insanientes, & blasphema uerba ex impuris palatis eructantes.

17.

Sabellius ita docuit, genitorem, genitum & procedentem, esse Trinomium.

Ergo uos estis hæretici.

R. Vide quid faciat calumnia? Non dicimus non minetenus tantum esse tres, ut Sabellius insaniebat. Sed Patrem, Filium & spiritum sanctum esse tres res existentes, non spectra quædam, non diuersum habitum, gestus aut representationem unius duntaxat persone, sed tamen istas tres res esse unum Deum, non plures. Non quidem iuxta caliginosam cu-

iūsq̃uam hominis mentem, sed iuxta Verbum Dei, quod credendum est, licet omnis omnium creaturarum ratio, hoc mysterium diuinum, nempe Q V O M O D O Deus sit Vnus, & tamen tres sint personę istius Vnici Dei, assequi & explicare nequeat.

18.

Patres, qui statim post Apostolos nixerunt, docuerunt Vnum Deum esse Patrem, non dixerunt Filium & Spiritum sanctum cum Patre esse illum unicum Deum, aut trinum esse Vnum, &c.

Ergo uos erratis.

R. Nequiter & maliciose hosce Patres citatis. Nam Martialis ad Burdegalenses inquit, Sola trinitas in diuinitate Vnitatis seipsam nouit. Item, Rursum trinitatem in Vnitate designauit. Item: Vobis Vnus & idem Deus, qui cuncta creauit, Pater: & Vnus & idem Dominus, per quem omnia facta sunt, Filius eius Iesus Christus: & Vnus idemq; Deus Spiritus sanctus, in quo omnia subsistunt. Et hæc in PERSONA tria diuisa, in diuinitate VNVS Deus indiuisus est.

Arnobius super Psal. 134. inquit: Ita Trinitatem in una deitate coniungit, ut tres uerè dicam esse personas, & unam uerè dicam esse substantiam. Epiphanius lib. 2. tomo. 1. Confitemur Trinitatem, Vnitatem in Trinitate, & Trinitatem in Vnitate, Vnam deitatem Patris, Filij & spiritus sancti.

19. Vbi

19.

Vbicunq; sunt uariæ locutiones de eadem re,
ibi est error.

Vestræ locutiones de Deo uariant.

Ergo erratis de Deo.

Minor probatur, quia dicitis, Vnum esse Deum
essentia, & trinum personis. Item. In Deo esse di-
stinctas personas. Item alius aliter uocabula Essen-
tiæ & substantiæ interpretatur.

R. Maior falsa est. Nam ubi uerborum uariatio
non mutat res ipsas, ibi non est error. Eandem rem
alijs uerbis Prophetæ, alijs Christus, alijs Apostoli
exponunt, & tamē congruūt in rebus, neq; sunt hæ-
retici.

Ad Minorem: In rebus est consensus, licet uerba
& declaratiōes interdū uariēt. Alius enim alio cla-
rius loquitur: sic interpretatiōes aliæ sunt cōcinnio
res alijs. Attamē in unico quasi scopo collimant, nē
pē ut asserant unum esse Deum, & Patrem, filium
et spiritum sanctum esse illum Vnicum Deum. Si quī
uērō hasce res peruertunt, id quod nefariē audent
isti noui Ariani, illi sine omni dubitatione iudican-
di sunt hæretici, præsertim, si moniti pertinaciter
in erroribus persistent.

20.

Absurda non sunt asserenda.

Si Christus ideo unus Deus est cum Patre, quia

M 4 est

168 **Arianorum refutatio.**

est unius naturæ, unus erit idem Christus cum Abrahamo patre suo, quia unius naturæ est cum illo. Nota hæc uerba.

Ideo Christus non est unus Deus cum Patre.

R. Ecce hisce uerbis isti spiritus, ueluti ex opaca sua spelunca caput exerunt atq; declarant, sese caput Arii ex stygia palude iterum in hanc lucem proferre. Nam impudentissimo ore effutire non uerentur, Christum non esse unum Deum cum Patre. Sed cur ipse Christus inquit Iohan. 10. Ego & Pater VNVM sumus? Cur dicit Iohan. 14. Pater in me est, & ego in Patre? Cur Thomas inquit, Dominus meus & Deus meus? Cur Iohannes docet, HIRTS, nempe Pater, λόγος & Spiritus sanctus, VNVM sunt?

Deinde ad Maiorem respondendum est. In rebus diuinis alia sunt absurda fidei, alia rationis. Absurda fidei sunt, quæ in sacris literis non sunt tradita. Ea uerò uitanda & fugienda sunt. Absurda uerò rationis, in sacris literis caueri nequeunt. Nam fidei articuli omnes, coram ratione hominum sunt absurdi, eamq; ob causam credendi, non sapientia hominum æstimandi sunt.

Tertiò ad Minorem: Amentes Ariani, à rebus humanis, ad diuinas argumentantur, in quibus est diuersissima ratio, id quod omnes sana mente præcogniti norunt. Insuper rectissime sequitur, Christus est

est ex sanguine Abrahamæ procreatus, Ergo est uerus homo, & habet carnem, sanguinem, animam, perinde ut Pater Abraham, licet persona distincta sit, & non sit peccato originali aut actuali ex sese deprauatus, ut Abraham. Sic etiam optima & firmissima consequentia dicitur, Filius est genitus à Patre, Ergo filius est Deus, est coëssentialis Patri. Præterea nihil potest esse de essentia Patris, seu eiusdem naturæ, uel coëssentiale Patri, quomodo-
cunq; alicui libeat efferre, quod non sit Deus.

21.

Ordo est inter mittentem & missum.

Ergo non est Deus trinus.

R. Ab ordine ad essentiam, nulla est firma consequentia. Nam ordo distinctus, non tollit communem essentiam siue deitatem. Regula enim est, Alia dicta scripturæ loquuntur de essentia Dei, alia de ordine atq; de officio. Hoc uerò in loco disputatio est de Deitate siue de essentia Dei præcipuè, non de ordine seu officio. Debebant igitur hic allegari talia dicta, quæ propriè & perspicuè de ipsa Essentia loquerentur.

22.

Deus uult inuocari per Filium.

Ergo Deus non est trinus.

R. Nulla est connexio, estq; impostura, secundum non causam ut causam. Nam dicta de inuoca-

M 5 tionē,

tione, non loquuntur de ipsa essentia Dei, uerum de officio. Sic autem se Deus reuelauit, quod solus Filius, non Pater, sit factus homo & uictima pro peccatis totius mundi. Constitutus est igitur hic propiciator generis humani, Mediator & Sacerdos, in cuius nomine preces sunt offerendæ. Licet tamen etiam ad ipsum Christum inuocationem dirigere, atque petere, ut propter suum sanguinem pro nobis effusum, nos clementer respiciat & saluet. Licet dicere, Iesu Christe fili David, misere re mei. Item: Domine Iesu, suscipe spiritum meum, &c.

23.

Deus absolute acceptus, non generat, ut Sophistæ affirmant.

Sed non est Pater Deus, qui non generarit.

Ergo doctrina Sophistica euertit doctrinam de Deo.

R. Sunt quatuor termini, & fallacia in uoce Deus. Maior enim de natura seu Deitate loquitur, Minor de personis. Ac necesse est in sacris literis obseruare, quæ dicta de ipsa Deitate, & quæ de personis distinctè loquantur, quam quidem regulam, isti Ariani euertere non poterunt. Deinde in maiori simpliciter hoc affirmatur, unam esse deitatem communem tribus: & rudiores monentur, generationem sic in sacris literis esse reuelatam, ut

ad personas referatur, nempè ad Patrem, qui generat solus, & ad Filium, qui natus est solus, Pater enim non est generatus, nec Spiritus sanctus est natus, qui habet suam proprietatem in procedendo ab utroque: Maliciosè igitur hanc locutionem, isti Ariani exagitant. Etsi autem Scholastici doctores quædam nimis subtiliter differunt, tamen discernendum est inter ea, quæ rectè dicta sunt, & inter ea, quæ palàm sunt falsa.

24.

Deus Pater, nihil quicquam nobiscum agit, nisi per Filium.

Ergo solus Pater est Deus, non Filius & Spiritus sanctus cum Patre, sunt Vnus & uerus Deus.

R. Antecedens falsum est. Nam Genes. 1. Elohim deliberat, Faciamus, inquit, hominem. Ergo Deus Pater, Filius & Spiritus sanctus, ibi simul agunt de homine. Sic Pater inquit Matth. 3. 17. Hic est Filius meus, &c. Ibi Pater ipse docet nos immediatè de filio suo, eumq; nobis exhibet. Deinde dicta scripturæ de officio uniuscuiusque personæ, non tollunt neq; destruunt communem, seu unicam essentiam seu Deitatem.

25.

Vnum possunt esse multi, non unus. Nam unus & unum differunt.

Pater

Pater & Filius unum sunt, deitate, potentia, eternitate.

Ergo non unus est idem Deus est Filius cū Patre.

Declaratio Minoris additur, Christus est unum nobiscum natura uel humanitate, non unus, Ita etiam cum Patre est Filius Dei unum natura, non unus Deus.

R. Multiplex est impostura in hoc argumento, primum enim à principio philosophico, quod locum habet in creaturis, ad ipsum creatorem proceditur. Itaq; maior tantum de creaturis loquitur, non de unitate essentiae Dei. Si uerò ad Deum referendum esset, rectè intelligendum esset, nempe personas non esse confundendas, nō enim est unica tantum persona unius & ueri Dei, sed est unus & uerus Deus, qui distinctis tribus, Patre, Filio, & Spiritu sancto, in sacris literis exprimitur, siue istos tres uoces hypostases, personas, siue ὁ Θεὸς ὁ υἱὸς ὁ πνεῦμα, existentia, siue alijs conuenientibus nominibus.

Deinde, in Minori est insufficiens enumeratio proprietatum eius unitatis, qua Pater & Filius unum sunt. Nam existentia seu essentia quoq; unum sunt, id quod callidè isti ueteratores omittūt. Ratio firmissima est, quia sacrae literae de Deo, ubi non expresse de distinctis personis loquuntur, simpliciter affirmant, unum esse Deum. Ergo illi tres, quos aliàs distinctè nominat sancta scriptura, sunt unus ille Deus,

Deus, de quo primum præceptum ait, Non habebis Deos alienos.

Declaratio Minoris dissimile adfert. Ergo nihil probat. Nam filius Dei nequaquam est unum nobiscum, sicut est unum cum Patre. Nam de Christo dicitur, plenitudinem diuinitatis in eo habitare $\sigma\omega\mu\alpha\tau\iota\kappa\omega\varsigma$, Hæc proprietas non conuenit Petro aut Paulo. Ita etiam non ad mensuram, Christus accepit spiritum sanctum. Comprehenditur Filius Dei in primo præcepto, & in illo illustri dicto, Deus tuus unus est. Item, Non est alius præter eum. Sed Iacobus, Iohannes, non comprehenduntur tali ratione in istis dictis, nisi quod eum uerum Deum agnoscere & colere debent. Conclusio igitur argumenti Ariani uana est.

26.

Filius non est unus cum Patre, quia tres sunt. In de hoc argumentum extruitur.

Tres non possunt esse unus.

Pater, Filius & Spiritus sanctus, tres sunt.

Ergo Filius non est unus cum Patre, nec spiritus sanctus.

R. A principio Arithmetico, ad ipsam essentiam atq; maiestatem Dei, non ualet consequentia: Os Domini docet, tres esse, Patrem, & Filium & Spiritum sanctum, & esse unum Deum, qui non sit alius, q̄ Pater, Filius & spiritus sanctus.

Deinde

Deinde notanda regula est. Alia dicta scripturae, loquuntur de personis, alia de Vnitate Dei, eaque non seipsa euertunt ac destruunt, sed potius declarant & confirmant. Blasphemum igitur dogma est istorum Arianorum, Patrem, Filium & Spiritum sanctum, non esse VNVM Deum. Id enim manifestis & expressis uerbis asseuerant.

27.

Christus nusquam simpliciter dicitur Deus, sed tantum respectu Patris dicitur Deus.

Ergo Filius Dei non est unus & idem Deus, cum Patre & Spiritu sancto.

R. Ex falsis asseuerationibus, falsae conclusiones gignuntur. Falsum est, Christum simpliciter nusquam Deum appellari. Nam Thomas eum simpliciter Iehoua & Deum appellat, Dominus, inquit, meus & Deus meus. Item, Rom. 8. Qui est super omnia Deus benedictus in secula. Hebrae. 3. Qui creauit omnia Deus est, Loquitur autem de Filio Dei. Deus ipse ueniet & saluabit nos. Esaie 9. Vocatum est nomen eius Deus fortis, &c.

Falsum & hoc est, Filium semper tantum respectu Patris Deum dici. Nam quod ad personas, sacra scriptura ponit distinctionem & relationem, Sed quod ad ipsum ESSE Dei, affirmat unum esse Deum, qui sit primus & nouissimus, & & w. praeter quem non sit Deus. Ergo Filius & Spiritus sanctus,

Sanctus, non sunt alius Deus, præter eum Deū, qui etiam Pater est. Quæ igitur sacra uox distinctè ponit, & quæ coniungit & unit, non sunt confundenda, uel neganda. Tres ait esse, Patrem & Filium & spiritum sanctum, & tamen unum esse Deū. Ista quidem ratio humana metiri non potest, sed fides mysterijs diuinitus patefactis et traditis, ueritatem tribuens, complecti potest. Fides enim non absterretur absurdis rationis, sed claro uerbo Dei simpliciter & directè assentitur. Deus enim sapientissimus & ueracissimus nequaquàm mentitur. Audio quidē nobis obijci, Filium esse Deum de Deo genitum, ac uerè ista dici credo, sed hinc de personis dicitur: alia uerò dicta simpliciter de ipso ESSE seu existentia Dei loquuntur, atq; unitatem urgent. Eō autem isti Ariani suos cuniculos astute agunt, ut subruant hunc sacrosanctæ scripturæ & fidei articulum, Filium esse Vnum Deum cum Patre & Spiritu sancto. Hinc porrò illis Arianis sequetur, Filium esse inferiorem Deum Patre, esse sua quadam peculiari ratione DEVM, ita quidem, ut non sit Vnicus, & uerus Deus, cum Patre & Spiritu sancto. Attendat igitur Ecclesia Dei, quantas præstigias Ariani meditentur in Ecclesiam CHRISTI, mirificis suis insidijs, spargere. Apertè enim isti Ariani iaciunt hoc fundamentum L. ij. Patrem, Fi-

liane

lium & spiritum sanctum, non esse unum Deum: Deitatem quidem & Naturam, cōcedunt esse communem istis tribus, perinde ut tribus hominibus, ipsa humanitas est eadem seu communis. Sed si similitudo ab hominibus, ad essentiam atq; maiestatem Dei, inconueniens est. Nam creaturam sic se habere certum est. Ipsam uerò Dei essentiam eodem modo se habere, nullus Arianus, neq; spiritus malignus probare atq; euincere ullis argumentis poterit. Referimus autē nos in hisce articulis fidei, non ad creaturas, non ad ratiocinationes cerebri humani, sed ad uerbum Dei reuelatum, quod inquit, unum esse Deum, & de hoc unico Deo differens, nominat Patrem, Filium & spiritum sanctum.

28.

Vbicunq; Deus absolutè in scripturis est positus, semper est Pater.

Ergo solus Pater est unicus Deus, non Filius, nō spiritus sanctus.

R. Regula Arianorum non est uera. Sed hæc regula Ecclesiæ Dei, uera est & firma, Vbicunq; uocabulum, Deus, absolutè in scripturis ponitur, nec fit disertè mentio personarum, ibi non solum Patrem, sed Patrem, Filium & spiritum sanctum contempletur. Vt, Audi Israel Dominus Deus tuus, Deus unus est. Non habebis Deos alienos. Dominum Deum tuum adorabis, & ei soli seruiēs, &c. Nam
hic

hic Deus, tali modo in sacris literis exponitur, quod sit Pater, Filius & Spiritus sanctus, & in mūdi creatione, in collectione Ecclesiæ, in regeneratione, in donatione uitæ æternæ, ac similibus operibus, pari potentia & maiestate coniunguntur, ac consentit Ecclesiæ Dei unanimis fides & confessio omnium temporum, id quod alio loco paulò copiosius explicauimus.

Obseruandum deniq; & hoc est, Arianos nos, more suorum Maiorum, perplexè & truncatim de Deo loqui. Itaq; ab ipsis iure exigimus, ut integram doctrinam de Deo, perspicuis uerbis proponant, & in singulis partibus se euoluant & explicent, non studeant ambiguitatibus & obscuritatibus. Dicant clarè, quod Filius non sit is Deus, qui Pater est, & qualis sit Deus Filius, cum non sit ille ipse Deus, qui Pater & Spiritus sanctus est, quoto gradu, uel qua ratione Filius, quo ad diuinitatem, sit inferior Deus ipso unico Deo Patri, cum non sit unicuique & uerus Deus filius Dei, an sit alia ratione posterior Deus, & quo modo sit Spiritus sanctus Deus, cum non sit unicuique Deus, qui & Pater & Filius? Cum enim eam proprietatem, unicuique & uerum esse Deum, tantum tribuant Patri, eamq; inquam, proprietatem Filio & Spiritui sancto adimant, dicendum est planè, an sint ordine secundi uel tertij Dñi, uel nuncupatiue tantum hoc ipsis epitheton ad-

N scribatur,

scribatur, aut alio modo? Vbi se tali pacto prodiderint, iudicium quoque suum, ex uerbo Dei & confessione Ecclesiæ accipient, quale merentur.

Hactenus nouorum Arianorum falsas & erroneas doctrinas, contumeliosas in filium Dei & spiritum sanctum, recensui, & argumenta excussi, quæ partim ex inscitia crassa & affectata, partim uero ex manifesta calumnia nascuntur. Dolendum autem est, inueniri homines, qui tam tetræ portetis applausum præbent, & orandus Deus est, ut istos novos Arianos confundat, ac suam doctrinam, de sua ipsius existentia, incorruptam in Ecclesia sua custodiat, idque propter inuocationem & glorificationem nominis sui sanctissimi Amen. Verè enim nouissima nunc ingruunt tempora, in quibus diabolus omnis generis corruptelas auget, ut quam plurimos homines secum in æternum exitium abripiat.

Blasphemæ uoces in Deum, quibus isti immundi porci, & ipsum Deum, & Ecclesiam eius, rectè de hoc articulo sentientem, conspuunt, tam sunt tetræ & horrendæ, ut eas referre abhorream. Nam istum Deum, qui sit unus, & sit Pater, Filius & Spiritus sanctus, hoc est, tres personæ, aiunt esse uersipellens Deum, qui se interdum occultet in uno, interdum uero dilatet in tribus personis. Et hunc Deum, qui sit unus in tribus, nihil unquam egisse, uel uerbo uel opere, nec habere filium, nec mediatorem, & nihil differ

re à Deo Baal, Moloch, Bytho, Turcico ac Iudai-
co, Neq; esse unum Deum Patrem Christi, in essen-
tia & personis quærendum. Item sub titulo essen-
tiæ Dei, Satanam coli inquiunt. Item, Hunc esse So-
phistarum & Antichristi, imò ficticium Deum, esse
laruam triformem. Ita nostram doctrinam, quod u-
nus Deus existat, & sint tres personæ, Pater, Fi-
lius & Spiritus sanctus, dicunt esse mera monstra,
esse fundamentum Antichristi, esse ipsius Satanae
commentum. Quis non cohorrescit toto pectore,
tantas blasphemias audiens? Si aliquot legiones dia-
bolorum ex Acheronte prosilirent, possentne hor-
ribiliores blasphemias in uerum Deū euomere? Ex
hisce igitur de nouorum istorum Arianorum deli-
rijs, omnes p̄i iudicent. Non sunt albi & subtiles
isti spiritus, qui Ecclesiam per istos furiosos homi-
nes impetunt, sed crassi, tetri, nigri, quos propter
blasphemias in Deum, nisi pedem referent &
conuertentur, meritò DEVS ipse
retundet. A M E N
Amen.

FINIS Secundi libri.

TERTIVS LIBER.
 DE VOLVN
 TATE DEI REVE
 LATA CERTO
 VERBO.

INTER actiones Dei, recitatur pater factio doctrinae, quam vult eternus ille Deus, notam esse hominibus, & per quam Ecclesiam sibi colligit ac sanctificat. Mirando enim & benigno consilio, voluit nobiscum agere DEVS, per media quaedam, ut & maior beneuolentia Dei erga nos cognosceretur, & homines certo scirent, quae credenda, quaeque iuxta ipsius creatoris voluntatem facienda, quaeue omittenda essent. Tesseræ uerò ipsi caelesti uoci addita sunt Sacramenta, quibus suam gratiã tum applicat, tum obsignat Deus.

Sunt autem doctrinae diuinae capita omnium summa, Lex & Euangelium, quae quidem reliqua capitula omnia complectuntur & illustrant. Volui igitur, cum de Deo ueram sententiã, sacris literis traditam & confirmatã, exposuerim, & Arianorum nouorum argumenta, auxiliante Deo enumerauerim,

rim, ac potenti uerbo Dei dissoluerim: etiam compendium quoddam doctrinae sanctae subijcere, non tam propter illos Arianos, qui essentiam Dei sine omni fronte calumniosissime impugnant, quā ut Christiano lectori inseruirem, ac repeterem illustre descriptum Legis & Euāgelij, quod Deus ipse in suo uerbo monstrauit. Nō enim satis est, scire, quid sit Deus, sed uolūtatem etiā ipsius decet esse exploratam & certam, ut omnes norint, quid à nobis Deus exigat, & quomodo erga miseros peccatores sese gesserit & gerat adhuc. Prodest etiam hęc doctrina ad gloriam Dei conseruandam, aduersus hereticos, quorum ea est natura & proprietas, ut paulatim ab uno articulo, ad alios uellicandos & concutiendos progrediantur.

Libuit autem tantum breues quasi Aphorismos ponere, ne lectori tædiū adferremus, & ut hęc doctrina esset planior, faciliusq; considerari & percipi posset.

DE LEGE MORALI ET EVANGELIO, APHORISMI seu propositiones.

DE LEGE MORALI.

N 3

1. Lex

1.

LEX & Euangelium, duo sunt insignia capitula doctrinae, caelitus patefactae et traditae. Primum autem de Lege Morali dicemus.

2.

Certam obedientiae normam hominibus initio creationis inditam fuisse à Deo, & postea ab eodem repositam esse, immediate ac mediate, ex sacris literis constat. Rom. 2. Genes. 2.

3.

Est autem Lex Moralis, doctrina à Deo tradita, in qua normam obedientiae interioris & exterioris hominibus proposuit, ac requirit integram obedientiam, addita promissione conditionali de vita, si quis absolute eam praestiterit, & comminationem de maledictione, si secus factum fuerit. Deut. 6. 27. Matt. 19. Rom. 2. 7. Gal. 3.

4.

In duas autem tabulas diuiditur, quia Deus eam in monte Sinai, in duas tabulas, suo ipsius digito insculpsit. Deut. 31.

5.

Christus ipse in duo praecepta, hoc est, duos ordines praeceptorum distribuit, inquit Matth. 22. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & tota anima tua, & tota mente tua, Hoc est maximum & primum mandatum. Secundum autem

tem simile est huic, Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his DVOBVS mandatis, pendet Lex & Propheta.

6.

Decem uerò præcepta, seu ut Moses uocat, uerba, fuisse tabulis inscripta, docetur Deut. 4.

7.

Sicut autem tota hominis substantia, cum suis facultatibus & ornamentis, à Deo est condita, ita etiam hanc Legem Moralem, initio pectoribus ipsorum insēuit Deus, ut esset præclara lux rationis, quæ & cultum Dei, & reliquas hominis actiones omnes iuxta uoluntatem Dei gubernaret. Genes. 1. 2. Rom. 2.

8.

Deinde uerò, cum ea lux, à Deo indita, per peccatum partim extincta, partim etiam obscurata esset, Deus publica uoce, singulari maiestate adhibita, in monte Sinai, eam legem repetiuit, atq; tabulis lapideis suo digito inscripsit, eiusq; doctrinam perpetuò in Ecclesia sua extare uoluit. Exo. 20. 31.

9.

Quando igitur fideles ministri Verbi Dei, uocē legis acuiūt, ipsi Deo, sed mediātē, hæc doctrina arguēs tribuēda, eamq; ob causam magnificiēda est. Sic inquit Paulus Ro. 1. Reuelatur ira Dei ex cælo, super omnem impietatem & iniusticiam hominū.

N 4 10. Exigit

10.

Exigit autem Lex, opera interiora & exteriora, sicut exponit eam Christus, Matth. 5. & Paulus Roman. 7.

11.

Actria quidē priora præcepta, cultus Dei summos præcipiunt, quibus cum ipso Deo agimus. Sicut enim conditus est homo ad imaginem Dei, ita præcipue Deum cognoscere & celebrare debet.

12.

Posteriora uerò præcepta, opera præscribunt, quæ in reliqua uita & societate hominum, necessaria sunt.

13.

Antinomia, seu contra Legem est, Pharisaica opinio, quod Lex tantum flagitet exteriora opera. Nam Paulus inquit Rom. 7. Lex est spiritualis. Et de Phariseis inquit, 2. Corinth. 3. usq; in hodiernum diem, cum legitur Moses, uelamē positum est super cor eorum.

14.

Ethica Philosophica, minus etiam res legis intelligit & explicat, quàm Pharisei.

15.

Historiam promulgatæ Legis, Moses luculenter memoriæ consecrauit, quæ in Exodo, alijsq; eius libris extat.

16. Res

16.

Requirit autem Lex Moralis, non partem solummodo eius obedientiae, quam in suis praeceptis dictat, uerum totam, integerrimam & absolutissimam obedientiam, in omnibus & singulis praeceptis, & ut totus homo, sit istis mandatis Dei omnibus conformis. Nam disertè dicitur Deut. 6. Matthaei 22. Diligas Dominum Deum tuum ex TOTO corde tuo, ex TOTA anima tua.

17.

Ac mutua fuit proportio, Legis & hominis ante lapsum. Talis enim erat homo conditus à Deo, & eiusmodi instructus facultatibus, ut posset Legem diuinam sibi propositam facere, id quod ex imagine Dei, qua ornatus erat homo, & ex comminatione Legi adiuncta, iudicari potest. Et Ecclesi. 7. scriptum est, Deus fecit hominem rectum.

18.

Sed per peccatum, facta est inaequalitas. Nam homo quibusdam eximijs Dei donis spoliatus, in reliquis uerò horribiliter deprauatus & perditus est. Itaq; in hominibus corruptis, non sibi inuicem respondent Legis sententia, iuxta diuinam mentem seu interpretationem, & hominis substantia ac facultates, qua de re infra rursus agetur. Ro. 8.

19.

Et si autem homo, suis peccatis dona Dei effu-

N 5 dit,

dit, sibiq; mala accersuit, tamen ipsam sententiam Dei in lege expressam, suis peccatis non abolet. Peccatum enim ex homine est, non à Deo. Lex uero à Deo est, non ex homine.

20.

Est igitur Lex Moralis sententia Dei perpetua, etiam lapsis hominibus occinens, qualem obedientiam, nempe omnibus numeris absolutissimam, ipse creator à suis creaturis exigit.

21.

Sicut autem pramittuntur in Decalogo, optimo & iustissimo ordine, præcepta de uero cultu Dei, ita etiam opera illa primæ tabulæ, operibus secundæ tabulæ prælucere debent.

22.

Estq; ipsa Lex una copulatiua, ac miro ordine ipsa quoq; opera, sese inuicem respiciunt, ita quidem, ut peccans cōtra unum præceptum, non possit non simul in alia quoq; impingere. Hinc in Iacobo scriptum est cap. 2. Qui offenderit in uno, reus est omnium.

23.

Antinomia est, philosophica illa opinio, naturalia, id est, nobiscum iam post lapsum nascentia mala, in corpore & anima, non esse peccata Deum offendentia, & æternam iram commercientia, nisi sit remissio peccatorum per Christum. Contra enim
Paulus

Paulus inquit Rom. 8. Sensus carnis mors est.

24.

Antinomia est, Pelagianorum furor, quod homo, nunc etiam post lapsum primorum parentum, sit talis, ut possit Legi diuinæ satisfacere. Nam scriptura testatur, Legem applicatam hominibus, quales illi nunc quidem sunt, tantum eos accusare et damnare. Rom. 3.

25.

Antinomia est affirmare, legis sententiam abolitam uel sublatam esse, quia homines amiserint suam illam à Deo donatam integritatem, ut non possint in hac uita, Legi diuinæ in omnibus satisfacere.

26.

Antinomia est hæc pontificia sententia, Deum non uelle simpliciter, nunc etiam homines lapsos, integram suam Legem obseruare, sed pro statu huius uitæ, accipi Legem oportere, hoc est, Deum exigere tantam solummodo obediētiam, quantam homines in hac corruptione possint præstare. Verum ista refutat Christus luculenter, Matth. 22. Aliud. n. est, quando loquimur de uelle, hoc est, præcepto Dei: Et aliud, quando loquimur de nostro posse. Vult et requirit Deus integerrimam obediētiam, uerum nos eam assequi non possumus propter corruptam naturam.

27.

Aliud etiam est, quando loquimur de *ἐπίστατι*
κτις

κεία Evangelica, quòd inchoata & imperfecta re-
natorum obedientia Deo placeat, propter fidem
in Christum. Rom. 8. 1. Pet. 2.

28.

Quòd secundum præceptum sit simile primo,
hoc est, quòd unus Deus ista omnia præcepta sanc-
uerit, & uelit ea suo ordine præstari, Christus do-
cet, Matth. 22.

29.

Antinomia tetra est, sentire uel docere, septem
posteriora præcepta, in cruce & casu confessionis
uiolari posse, ob necessitatem & dilectionem, uti
loquuntur, modò priora tria obseruentur. Nam
Christus inquit, posterius mandatum simile est
priori.

30.

Omnes mortales, ad Legem Moralem seriò ob-
stringi, certum est, quia est perpetua Dei senten-
tia, ut suprà positum est.

31.

Antinomia igitur est, sentire, Legis præcepta
tantum esse inania terriculamenta, ut homines ho-
nestè uiuant: Nam Deus pœnis & calamitatibus
tum priuatis, tum publicis testatum facit, sese uelle
seuerissimè, ut omnes mortales suæ Legi pareant,
quòd nisi fecerint, se fore uindicem. Exod. uigesimo.
Deuter. uigesimoseptimo.

32. H4

32.

Habet præterea Lex dilucidas promissiones, tum de alijs commodis, tum etiam de uita æterna, uerum conditionales, nempe cum pacto integerri-
mæ & absolutissimæ impletionis, ut Matth. 19. dici-
tur, Si uis in uitam ingredi, serua mandata. Rom.
7. Lex erat ad uitam data, ut Lutherus in Germa-
nica translatione rectè interpretatur. Gal. 3. Qui
fecerit ea, homo uiuet in eis. Rom. 2. Factores Legis
iustificabuntur apud Deum.

33.

Antithesis autem eius conditionalis promissio-
nis, est comminatio conditionalis, si non præstetur
Deo perfectissima obedientia. Deut. 27. Maledi-
ctus, qui non permanserit in omnibus.

34.

Antinomia igitur manifesta est, affirmare, Le-
gem nullam prorsus habere promissionem uitæ,
esseq; supra citatas sententias, de promissionibus ui-
tæ, additas uoci Legis, meras Ironias Dei erga ge-
nus humanum.

35.

Fines Legis præcipui, sunt isti duo: Primum, do-
cere de obedientia interiori & exteriori, & ea
quidem perfectissima, quam creator ab hominibus,
suis creaturis, postulat, adiuncta promissione uitæ,
si præstiterint eam absolutissimè. Deut. 6. Gal. 3.

36. Deinde

Deinde accusare peccata interiora & exteriora cum hac lege pugnancia, & denunciare mortem omnibus, uiolantibus legem Dei. Rom. 3. 4. 7.

37.

Antinomia est, docere, opera renatorum non ex lege, sed ex Euangelio tantum, esse discenda & docenda.

38.

Antinomia est, in ministerio Verbi non sonare uocem legis, arguentem peccata.

39.

Antinomia est, Philosophica illa fascimatio, quod in Ethnicorum literis, uirtutes plenius & rotundius describantur, q̄ in explicatione Decalogi, in sacris literis comprehensa. Nam philosophia, uirtutum causas non rectè perspicit aut tradit.

40.

Legem Dei à nullo hominum post lapsum, siue renatus ille sit, siue non, (excepto Christo) in hac uita perfectè impleri posse, testantur sacræ literæ, & omnium sanorum experientia. Rom. 3. 7.

41.

Antinomia igitur est, Papiſtarum quorundam doctrina, renatos posse Deo reddere, quod suum est, & hominibus, quæ ipsis debent. Nam peccatum originis, nondum est penitus ex natura hominum, in hac uita, extirpatum. Rom. 7.

42. Ant.

42.

Antinomia est, docere, quod imperfecta renatorum opera, pro ipsa legis impletione, apud Deum eis reputentur. Estq; id contumeliosum in meritum Christi, cuius quidem solius & sola legis impletio, nobis reputatur pro iusticia. Rom. 5. 8. 10.

43.

Perfectio Christianorum in hac uita, non ex Lege, id est, ex nostris operibus, sed ex Euangelio uenit, hoc est, ex impletione legis, quæ nobis in Christum credentibus, imputatur, transcribitur, donatur.

DE EVANGELIO.

44.

Dulcissimam hanc uocem, à Deo editam esse, & uelit peccatores indignos, ex gratuita misericordia, propter Iesu Christi meritum, fide in hunc redemptorem fixa, recipere, iustos censere, & in æternum saluare, constat ex uerbo Dei, Genesis 3. Roman. 3.

45.

Estq; hoc alterum insigne doctrinæ cælestis caput, in Veteri ac Nouo Testamento patefactum & traditum.

46.

Sicut aut uox Thorah, in ueteri Testamento sæpe ponitur generaliter, pro doctrina cælitus reuelata, cuius præcipua duo capita sunt, Lex Moralis

¶

Et Euangelium: ita etiam uox εὐαγγέλιον in nouo Testamento, et usu docentium, crebro generaliter usurpatur, pro doctrina cœlesti, in qua imprimis eminent isti duo articuli, concio Legis, et doctrina de gratuita remissione per fidem in Christum. Estq; denominatio quædam à potiori illa doctrinæ cœlestis parte, quæ extat uel in Nouo, uel in Veteri Testamento.

47.

Sed quando istæ duæ uoces, Lex et Euangelium, sibi inuicem opponuntur, Lex tantum significat doctrinam de operibus et peccatis nostris, cuius summa in Decalogo est comprehensa. Euangelium uerò iuxta Etymologiam, tantum significat letum et iucundum nuncium, de remissione peccatorum gratuita per Christum.

48.

Quando Christus inquit, Euntes in mundum uniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ, Marci 16. generaliter suam doctrinam à se traditam, à potiori parte denominat.

49.

Non enim uolebat, Apostolos tantum sonare illam suauissimam uocem, quod Deus uellet gratis peccatores recipere, sed etiam hanc Legis, quod omnes sint peccatores, iram æternā multiplici Legis transgressione commeriti. Rom. 3.

50. in

50.

In specie uerò ac propriiſſima ſignificatione accipitur uox Euāgelij, Matt. 11. Pauperibus Euangelium denunciatur. Nā Chriſtus docet, indignis peccatorib. gratis remitti peccata. Itē, Mar. 1. Agite penitentiā & credite Euangelio. Et Ro. 1. ait Paulus, ſe eſſe à Deo ſegregatū in Euangelium, de filio ſuo Ieſu Chriſto.

51.

Porro Euangelij doctrina, non fuit unq̃ hominis naturæ inſita, ſed peculiariter à Deo, ex immēſa mīſericordia, hominibus lapſis in peccatum reuelata eſt, Gen. 3. Ideo rectē uocatur myſterium Dei, ſed patefactum per ipſum Deum.

52.

Non aut in nouo Teſtamento ſolū, hæc Euangelij doctrina, de remiſſiōe peccatorum per Chriſtū, continetur, ſed etiam in ueteri Teſtamento extat.

53.

Errant qui ſentiunt, in ueteri Teſtamento tantum Legis doctrinam, & nullam omnino Euangelij extare.

54.

Subiectum et neruus Euāgelij, propriè ſic dicti, eſt Chriſtus. Sic Paulus inquit 1. Cor. 2. Nō iudicaui me ſcire aliquid inter uos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum.

55.

Euangelij uoces ſunt, nō Legis, Semen mulieris conteret caput ſerpentis. Liuore eius ſanati ſumus. Veni ad ſaluandū peccatores. Venite ad me omnes,

O

qui

qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam uos.
 Gratia saluati estis per fidem, et hoc non ex uobis,
 Dei donū est, nō ex operibus, ut ne quis glorietur:
 Certus sermo, et dignus qui omnibus modis accipia-
 tur, quod Christus Iesus uenit in hunc mundum pec-
 catores saluos facere, et similes.

56.

Hec uox Euangelij, fide apprehenditur, Iohan.
 3 Qui credit in me, habet uitam æternam.

57.

Ergo Euangelij proprietates sunt, docere de im-
 pletionē legis, per Christum nostro loco prestita,
 de iusticia imputatiua, non de actiua nostra, q̄ gra-
 tis remittantur peccata, q̄ misericordia saluemur,
 nō ex operib. nostris. 58.

Errant qui docent, Christum tātum nouas quas-
 dam leges dedisse. 59.

Item, Sicut pro omnium hominum peccatis Chri-
 stus satisfecit, ita omnibus hoc ingēs beneficium of-
 fert Iohan. 3. Ut omnis qui credit in eum, non pere-
 at, sed habeat uitam æternam.

60.

Et habet uox Euangelij, quædā gratiæ seu fidei
 sigilla, nempe Baptismum, Absolutionem, et Cænā
 Domini, quibus et applicantur, et obsignantur bo-
 na Euangelij. 61.

Locus igitur Euangelio est, in peccatoribus seu
 perturbatis conscientijs, quibus annunciat Deus
 uoce

De discr. Legis & Euang. 195

noce Euāgelij, gratuitam remissionem peccatorū,
per & propter Christū. Matt. 11.

62.

Securis aut & pertinacibus, malleus legis debetur, donec humiliantur, & postea suspirent iuxta Euangelij doctrinam, ô Iesu Christe, miserere meis. Nā egroti tantū opus habēt medico, teste Christo.

63.

Finis Euangelij est, adferre conscientijs ex lege consternatis, remissionem peccatorum, & iusticiā imputatiuam, seu legis impletionem per Christum.

64.

Inde est ius filiorū Dei, pax conscientiae, uita æterna. Ro. 5. 8.

65.

Ex Euangelio est donatio spiritus sancti, Gal. 3. & renouatio hominis. Vnde fructus boni enascuntur.

DE DISCRIMINE LEGIS

& Euangelij.

66.

Ex hac explicatione manifestum est, duas has doctrinas, manifestas habere distinctiones.

67.

Lex insita fuit pectoribus humanis in ipsa creatione, unde adhuc in natura corrupta, aliquæ eius scintillæ manent. Sed Euangelium est mysterium Dei, peculiariter hominibus reuelatum. 1. Corinth. 2.

68.

O 2 Lex

196 De discri. Leg. & Euang.

Lex docet de bonis operib. hoc est, postulat ab hominibus legis impletionē, quam nemo hoīm post lapsum, suis uiribus consequi potest. Euangelium adfert ac distribuit peccatoribus, impletionem Legis per Christū factam, hoc est, docet de opere seu merito Christi, nobis donando. 69.

Lex habet promissiones cōditionales uitæ, Si feceris ea, uiues in eis. Euangelium habet promissiones gratuitas, quæ fide accipiendæ sunt. Rom. 4. 11.

70.

Lex terret omnium conscientias, quia oēs reos agit. Ro. 4. Euangelium pacat credentium conscientias, quia omnes à peccato absoluit. Rom. 5.

71.

Ex hisce differentijs Legis & Euangelij, si ueræ sunt, ut ueræ sunt, sequitur:

72.

Euangelium propriè sic dictum, non docere de bonis operibus, sed hoc esse propriū Legis officiū.

73.

Et Euangelium propriè sic dictum, non docere de peccatis, sed hoc esse proprium officium legis.

74.

Rectè igitur à Luthero hæc Maxima traditur, Quidquid ostendit peccatū, irā seu mortē, id exercet officiū Legis, siue fiat in ueteri, siue in nouo Testamento. In disp. 2. contra Antinomos. posit. 18.

75.

Constat

De discr. Legis & Euang. 197

Constat etiā, Christum tantū pro peccatis Legis satisfecisse. Nullū igitur peccatū est, quod nō arguat Lex. Ac rectē inquit Ioannes, peccatū esse ἀνομία, non dicit ἀνευαγγελία.

76.

Quidquid igitur non est ἀνομία, id est, pugnās cum Lege, peccatum dici non potest. 1. Iohan. 3.

77.

Nec debent specificæ differentię, in diuersis doctrinis & rebus confundi.

78.

Quando igitur nōnulli dicunt Euangelium esse cōtionē pœnitentię & remissionis peccatorū, hæc definitio de generali significatiōe uocabuli Euāgelij, dextrē accipiēda est, nēpe de doctrina, quę in ministerio Verbi sonare debet, cuius præcipua sunt capita, Lex & Euāgelium. Sicut & uicissim Legis uocabulum, interdum generaliter usurpatur. Estq; synecdoche.

79.

Lex. n. proprio & speciali suo officio, de pœnitentiā, hoc est, contritione, seu de cognitiōe peccatorum docet, Ro. 3. Euangelium uerò, proprio et speciali suo officio, de gratuita remissione peccatorū per Christū. Ro. 4.

80.

Nam pœnitentię uocabulū, quando copulantur in uno dicto, pœnitētia & remissio peccatorum, ut Lu. 24. nō significat integrā hominis ad Deū cōuersionē, ut aliās, quādo ea uox sola ponitur, ut Agite

198 De discri. Leg. & Euang.

pœnitentiam. Iob. 21. Act. 2. Sed partem cōuersionis tantum, quæ usitatè uocatur contritio seu cognitio peccatorum. 81.

In hac angusta significatione, quando accipitur pro contritione seu parte conuersionis, ipsa uox pœnitentiæ quò ad legem, latè patet.

82.

Significat enim nō tantū unius peccati cognitionem, sed & reliquorum contra totam legē, quātam nimirum Deus uoce legis, in pectoribus hominū accendit.

83.

Nam omnia nostra peccata interiora & exteriora, neq; possumus nostra mente capere, neq; eorū conspectum etiā sustinere possemus.

84.

Antinomica autem confusio est, Euāgelio, iuxta specificam proprietatem, tribuere concionem pœnitentiæ.

85.

Nam quod legi proprium est, uti ex uerbo Dei adstruximus, id Euangelio tribuitur. Atqui Ro. 3. dicitur, Lex est cognitio peccati. Et Rom. 7. Peccatum non cognoui, NISI per legem.

86.

Hoc pacto ex Mose Christus, & ex Christo Moses efficeretur.

87.

Antinomia est, affirmare, legē ad docendā salutē ad Deum conuersionē, nulla in parte requiri.

88.

Nam

Dediscr. Legis & Euang. 199

Nam conuersio ad Deum salutaris, constat contritione & fide. Noua autem obedientia, est effectus eius conuersionis. 89.

Itaq; si contritionem à salutarì conuersione tollas, non erit salutaris, quia pauperibus tantum, hoc est, peccata sua aliquo modo cognoscentibus, Euangelium prædicatur. Matth. 11.

90.

Si fidem à salutarì conuersione tollas, non erit salutaris. Iohan. 3. Qui non credit, ira Dei manet super eum.

91.

Sed ex sola lege est cognitio peccati, seu contritio. Ro. 3. 7. non autem ex Euangelio propriè accepto, quod est doctrina de Christo propiciatore. Rom. 1.

92.

Ergo lex quoq; ad primam partem salutaris ad Deum conuersionis docendam, pertinet.

93.

Sed sola Lex non constituit salutarem conuersionem, sicuti nec solum Euangelium de remissione peccatorum. uerum cõiunctum, id quod iterum dicimus.

94.

Sûma igitur est impietas, excludere legem à conuersione salutaris cõuersionis ad Deum, nimirum quoad partem de cõtritione. Cæterum & hoc monendi sunt pñ, in conuersione ad Deum, oportere fidem imprimis lucere & excellere, qua terrores legis superentur, et mēs acq̃escat in gratia Dei et merito Christi.

100 Ordo docendi Leg. & Euang.
DE ORDINE DOCENDI LEGEM
ET EVANGELIVM.

95.

Ex hisce quæ diximus, etiam ordo Legem & Euangelii docendi, elucescit. 96.

Lex. n. primū est peccatori proponenda, ut ex ea cognitionē aliquā peccatorū discat, & Dei efficacia, sentiat irā eius & pœnas cōmeritas, seseq; corā Deo humiliet cū Dauide, dicente, Tibi tantū Domine sum peccatū. 97.

Deinde uerò, eidem iucunda uox Euangelij tradenda est, q, Christus sit agnus, tollens peccata mūdi, q, oībus in Christū credentibus, gratis ex misericordia remittātur peccata, & imputetur legis impletio siue iusticia, per Christū nobis acquisita.

98.

Hoc ordine, Deus Adā lapsum cōuertit. Sic Paulus primū oēs mortales reos agit uoce legis. Deinde oēs solatur, etiam ipsis impijs agentibus pœnitentiam, obedientiam seu impletionē legis per Christū factā, à Deo imputari. 99.

Antinomia igitur est, legē ex concione pœnitentiae remouere, atq; in Curiā tantū relegare, atq; ab Euangelio seu promissione gratiæ, ordiri concionē de conuersione hominum ad Deum, id quod contra Antinomos Lutherus, ex ualidissimis & luculentissimis sacrae scripturae testimonijs præclare euicit:

100.

Ant

Ordo docendi Leg. & Euang. 101

Antinomia est, insaniendo asseuerare, Christum non præcepisse legis concionem in sua Ecclesia.

101.

Nam ipsemet legē docuit & illustrauit. Matt. 5:

102.

Quando effectū legis mandauit prædicare Christus, tunc simul causam, hoc est, legē ipsam iussit in ministerio Verbi proponere. Sed Lucæ 24. iubet, non tātum gratuitam remissionē peccatorum, quæ solo Euangelio traditur, docere, sed primo etiā loco pœnitentiam seu contritionem, uel peccatorum cognitionem, quæ tantum uoce legis docetur, proponere. Rom. 3.

103.

Quòd uerò additur, in nomine meo, manifestum est, hāc phrasin etiam mandatū Christi continere.

104.

Apostoli docuerūt et explicarūt legē. Sed ipsi nihil aliud tradiderūt, q̄ quod in mādatis acceperūt à Christo. Ergo ex præcepto Christi legē docuerūt:
DE CONVENIENTIA, CONSONANTIA, & mutuo officio Legis & Euangelij.

105.

Lex & Euangelium, eundem habent autorem, nempe Deum.

106:

Lex & Euangelium, ad omnes homines pertinent.

107.

Lex & Euangelium, in Ecclesia Christi semper sonare debent.

108.

202 Conuenientia Leg. & Euang.

Lex & Euāgelium docent, hominum corā Deo iusticiam, esse integram legis diuinæ impletionem. Deut. 6. Matt. 5. Rom. 5. 8. 10. Gal. 3. 4.

109.

Sed mutua uicissim officia legis & Euangelij, at tendēda sunt, sicut Paulus inquit, Legē stabilimus per fidem.

110.

Nolebat Deus immutare materiā iusticiæ nostræ, in conspectū Dei adferendæ, expressam in lege, nec pe integerrimā legis impletionē. Est enim legis Moralī sententia, perpetua & immota, ut diximus.

111.

Legis igitur impletionē, requirebat ipsa lex ab hoībus. Sed Euangelium adfert legi absolutissimam impletionē, uerūm per Christū, loco generis humani, Ro. 8.

112.

Quod igitur lex postulabat, id dependitur, soluitur ac præstat in Euangelio, per Iesum Christum Deum & hominem. Accipit igitur lex suum debitum, amplius monere & exigere non potest.

113.

Satisfit enim seueræ Dei iusticiæ, per unū hominē, pro toto genere humano. Iohā. 3. Ro. 5. 8. Gal. 4.

114.

Lex, quia ab hominibus exigit impletionem sui, eamq; nō inuenit in hominibus, ideo tantum eis maledixit, nec habet ullum, quod communicare peccatoribus posset remedium. Iste igitur sunt legis tenebræ.

Conuenientia Leg. & Euang. 203

bræ, quia deserit ac destituit hominem consilio & ope in peccatis, imò tantum auget terrores & pœnas. Ideo appellatur rectè ministerium mortis: 2. Corinth. 3. Verùm id fit uitio hominum, quia tales non sunt, quales lex requirit.

115.

Sed Euangelium monstrat & exhibet legi, Christum hominem, quod quidē subiectum, ignotum fuerat legi, Christus uerò, loco totius generis humani, ex decreto sacrosanctissimæ Trinitatis, legem impleuit, eiq; persoluit ea omnia, quæ omnes mortales debuerunt. Ideo Christus tenebras legis illuminauit.

116.

Hac luce Lex diuina illustrata (q. nimirum Christus Deus & homo pro hominibus sit constitutus legis impletor, Matt. 5.) sequitur, Ergo ubicunq; est legis impletio, ibi non amplius maledicit Lex, sed applicat suam promissionem uitæ. Matt. 19. Ro. 2.

117.

Sic nos ad brauium legis impletæ, non ducunt opera nostra, sed impletio legis per Christum facta, quæ quidem omnium nostrum est. Rom. 4. Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iusticiam nostram, item Rom. 8. 10.

118.

Validissimum, & oim iucundissimum est hoc argumentum.

Integræ legis impletioni, tribuit lex iusticiã & uitam eternam.

Sed

104 Conuenientia Leg. & Euang.

Sed nos credentes in Christū, habemus legis absolūtā impletionē, nō per nostra opa, sed p Christi obedientiā duntaxat, quæ nobis imputatur. Ro. 5.

Ergo, nos iusticiā & uitā æternam posidemus.

119.

Hoc modo sibi obuiant, seseq; mutuo complexu suauissimè osculantur, iusticia Dei seuera & misericordia, ut inquit Psal. 85. 120.

Gratis et ex misericordia quidē, respectu nostri, iusticia coram Deo potimur, uerū non gratis respectu Christi, qui sanguine suo preciosissimo, hoc amplissimum beneficium nobis peperit.

121.

Insuper Euangelij uox, etiamsi adfert peccatoribus credentibus in Christum, impletionem legis, imputatam à Christo, tamen à noua obedientia tanq̃ fructu, eos nō liberat. 122.

Nā disertè Paulus inquit Ro. 5. Liberati à p̃cō, serui facti estis iusticiæ. Et Christus inquit, Bona arbor bonos fructus profert. 123.

Sed nouæ obedientiæ norma, est Lex, quæ ab Euangelio illustratur. 124.

Verū ea renatorum noua obedientia, non est perfecta in hac uita, neq; est ea iusticia, qua coram Deo habemus remissionem peccatorum, sed est tantum fructus imputatæ per Christum iusticiæ.

125.

Placet tamen inchoata renatorum obedientia, quia

quia credunt in Christum, Ro. 8. 14. Et hac ratione Evangelium, ista etiam ἐπιστήμη Dei, legē illustrat.

126.

Sumus igitur liberi à lege, quotquot in Iesum Christum credimus, ita ut eximamur à condemnatione legis per Christum, nō à ferendo fructum. Sic Rom. 6. dicitur, Peccatū uobis non dominetur. Non enim estis sub lege, sed sub gratia.

DE TRIBVS ILLVSTRIBVS SACRÆ scripturæ Hypothesibus.

127.

Ex hac doctrina manifestum est, tres sequentes hypothesēs, in sacris literis esse illustres, & sine labefactione in Ecclesia Christi retinendas, quas Epilogi uice repetemus. 128.

Prima hypothesis: Legem Dei habere promissionem uitæ, cum expressa conditione integræ & absolute impletionis legis, Matt. 19. Si uis in uitam ingredi, serua mandata.

129.

Nam Deus in lege, obedientiam illam & iusticiam proposuit, quam ab hominibus, utpote suis creaturis postulat.

130.

Promissioni conditionali, adiuncta est comminatio, Maledictus, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in lege.

131.

Secunda hypothesis: Nemo hominū post lapsum, legem

legem diuinam implere potest. Roman. 3.

132.

Causa est in hominibus, quia integritas, quā Deus homini in creatiōe prima indiderat, amissa est, & peccatū omnes homines corripuit & deprauauit. Rom. 5. 8.

133.

Hinc est, quod Paulus docet, legem esse ministerium mortis, sicut præclare inquit Rom. 7. Inuentū est mihi mandatum, quod erat AD VITAM datum, hoc esse ad MORTEM.

134.

Vitium uerò in nobis est, q Lex non tantum accusat, tantum nobis maledicit, & non potest nobis brauium uitæ applicare, sicut Ro. 8. Paulus inquit, Infirmabatur per carnem.

135.

In hanc sententiam docet Paulus: Si data esset Lex, quæ POSSET uiuificare, uerè ex lege esset iusticia. Gal 3. nempe quòd nemo POSSIT legem implere, ut Rom. 8. declaratur. Eamq; ob causam, non possit per sua opera, promissione uitæ, in lege expressa, potiri quisquam, Omnis enim emphasis, in NON POSSE CONSISTIT.

136.

Tertia hypothesis: Ergo solus Christus ex immensa misericordia, legem uice mortalium impleuit, quæ quidem legis impletio, gratis nobis donata

&

et imputata per fidem in Christum, sola est nostra,
coram Deo ualens et subsistens iusticia.

137.

Pro hac Dei gratuita misericordia et bonitate, eternas Deo gratias debemus.

138.

Priores duæ hypothesēs, sunt ex lege, postrema autem, tantum ex Euangelio.

139.

Manet autem legis sententia uera, firma et immota, quod sit data ad uitam integrè seruantibus legem, etiamsi uitium in hominibus facit, ut eis lex uitam applicare nequeat.

140.

Rectè Lutherus in tertium caput ad Galatas scribit, Versamur in articulo Iustificationis. Sed ad iustificationem, non sunt aliæ quàm istæ DV AB uiæ, Verbum Euangelij et Legis. Idem alij orthodoxi in Ecclesia Christi, ex fecibus Antichristi re-purgata, docent et profitentur.

141.

Non tamen docent, quod possimus nos miseri mortales, utramq; uiam salutis ingredi, et tam per propria seu nostra legis opera, quàm per impletionem à Christo factam, uitam eternam adipisci.

142.

Sed ideo asserunt ex uerbo Dei, Christum impleuisse legem (ut iterum atq; iterum repetamus)
ut

ut tantum per ipsum uita aeterna potiremur.

143.

Hinc sunt illae uoces Euangelicae: Ego sum uita.
Non est in alio quoque Salus. Gratis iustificamur, sine
lege, sine operibus legis, &c.

Postremo, uberius istorum capitulum explicatio,
in corpore Veteris et Noui Testamenti extat. Nolo
igitur copiosiores expositiones hoc loco attexere.

Oro autem unum, uerum & aeternum Deum,
qui est Pater, Filius & Spiritus sanctus, ut doctrina
nam de essentia sua, & de uoluntate sua seueram ac
propiciam, ex immensa misericordia reuelatam, &
huc usque conseruatam, etiam deinceps clementer cu-
stodiat atque propaget, nec sinat eam calumnijs &
furoribus Satanae & insolentium capitulum, uitiari atque
euerti, ut maneat in terris usque ad nouissimum diem.
Semen sanctum, Deum recte, iuxta Verbum patef-
ctum, agnoscens, inuocans & celebrans. Amen, Amen.

VNI, SOLI, AETERNO DEO, PA-
TRI, FILIO ET SPIRITUI SAN-
cto, sit aeterna laus & Gloria.

FINIS.